

BÖLCSÉSZDOKTORI ÉRTEKEZÉS

KÉPESÍTÉS NÉLKÜL
/Tények-gondok-távlatok/

Készítette: Krenkó József

Témavezető: Dr. Ágoston György
egyetemi tanár

Tartalomjegyzék

	Oldal szám
 I.	
A/Bevezető gondolatok;a kérdés felvetésének indoklása	1
B/A nevelőellátottság és nevelőképzés vázlatos áttekintése	3
1. Tanító a középkorban	3
2. Ratiótól Eötvösig	8
3. Eötvös törekvése	9
4. A két világháború között	11
5. A népi demokratikus átalakulás időszaka	14
a/ az általános iskola bevezetése	
b/ államosítás	
c/ nevelőképzés	
d/ anyagi problémák	
C/ Előzmények összegzése	22
 II.	
A/ A képesítés nélküli nevelő a 30 év statisztikájának tükrében	26
1. A fogalom tartalma	26
2. Képesítés nélküli nevelők 1950-1980 között az alsó fokú oktatásban	27
3. Nevelőellátottságot befolyásoló és determináló tényezők	30
a/ intézményhálózat fejlődése	
b/ tanulólétszám -tanulócsoportszám változása	
-általános iskolában	
-napköziben	
-gyógypedagógiai iskolában	
c/ a terem ellátottság mint ható tényező	
d/ a pedagógusképzés és fogyatékoságai	
e/ presztizstényezők	

4. Az iskolák tényleges nevelőellátottsága 1950-1980 között	47
5. A szakmai ellátottság mutatói 1980-1982 között	52
a/ az ellátottság belső szerkezete	
b/ ellátottság területi anomáliái	
6. Következtetések	65
B/ A pedagógus pályára kerülésének, élet és munka- körülményeinek, szakmai szocializációjának ala- kulása Dabas városi jogú Nagyközségi Tanács /volt járás/ vonzáskörzetében	68
1. Hipotézis	68
2. Vizsgálat tapasztalatai	74
a/ pályaaorientáció, pályára kerülést motiváló tényezők, származás	
b/összetétel a végzettség alapján, tovább- tanulási ambíciók	
c/ elégedettségük - nehézségek	
- pozitív-negatív tapasztalatok	
d/ önértékelésük, szakmai önállóságuk, elismerésük	
e/ gondok, problémák a pálya kezdetén és jelenleg	
f/ munkakörhöz, munkahelyhez való viszony,	
g/ - lakáshelyzet, letelepedési szándék, községhez, településhez való viszony	
h/ életkora, szolgálati ideje, családi állapota, gyermekai, -házastárs végzettsége, foglalkozása	
i/ tanórán kívüli tevékenysége -funkció	
-mellékfog-	
lalkozás	
-tömegszerve-	
zeti tagság	
3. Összegzés- hipotézissel való összevetés	125

C/ A pedagógussá válást segítő törekvések	128
1. Megelőző próbálkozások	131
2. A beilleszkedést segítő kísérlet tapasztalatai	133

III.

A/ tapasztalatok összegzése - Zárógondolatok	141
1. A nevelőhiányt kiváltó okok alakulása, helyzete	141
2. Az oktatás korszerűsítésének távlatai és létszámvonzata	144
B/ Javaslatok	147
1. Pedagógiai fakultáció kiterjesztése	147
2. Pályaválasztási alternatíva	149
3. Képesítés nélküliség, mint a pályaal- masság megállapításának legbiztosabb formája	150
4. A kipróbált segitési forma általános elterjesztése	153

Jegyzetek és irodalom I.	155
--------------------------	-----

Jegyzetek és irodalom II.	164
---------------------------	-----

I/

A kérdés felvetésének indoklása

"Ki minek nem mestere
elrontója az annak."

Szilveszter 1981; a kabaré műsorán három "feslett erkölcsű" hölgy, kik közül az egyik -polgári foglalkozását tekintve - "szakképzetlen pedagógus".

Vagyis eljutottunk oda, hogy a képesítés nélküli nevelő a kabaré tárgyává vált, de nem a burleszk eszközeivel jelenítették meg, nem az elesettségét állították pellen-
gérre ettől sokkal súlyosabb vádaktól alakult ki ez a való-
jában nagyon is tragikomikus helyzetkép. A szomorú, hogy a humor ebben az esetben nem fantázia-témát dolgoz fel, ugyanis a téma felvetésének valós oka van. S eltekintve a "feslettségükre" vonatkozó túlzásoktól, a pellengérezés, sőt egyáltalán nevük említése mögött valahol a mélyben olyan élő problémák húzódnak meg, melyek oktatási rendszerünk hatékonyságát, s ebből következően társadalmi fejlődésünk ütemét is befolyásolják. Pedig ahogy közeledünk az ezredfordulóhoz, nap mint nap új követelmények sorával találjuk magunkat szemben, melyeknek teljesítését a társadalom joggal várja el az iskolától.

A tudományos technikai forradalom korszakában, az új tantervek sűrűjében, az iskola egészét érintő reformok küszöbén jogos igény a képességek jobb kibontakoztatása, a személyiség minden oldalu fejlesztése.

A nevelés több tényezős folyamat. Hivatalos dokumentumok is rögzítik az ifjúság nevelésében az iskola mellett a család primátusát, a társadalom felelősségét. Mégis se szeri, se száma azoknak a riportoknak, publikációknak, melyek az eredménytelenséget, a kudarcot kizárólag az iskolától kérik számon.

Attól az iskolától, mely tárgyi feltételeivel - még az utóbbi évek helyes törekvései ellenére is - az igények mögött kullog, és rá évszázados teherként nehezedő mostoha személyi feltételekkel próbál megfelelni a mának, illetve a holnapnak dolgozó valós igényeknek.

Ifjúságunk nevelésével kapcsolatos jelzések, a tananyag elsajátítás fogyatékoságai figyelmeztetően vetik fel a korszerűsítés és a neki megfelelő feltételrendszer szükségességét. A feltételek hiányos volta napjainkban a legszembetűnőbb, mert az iskolát körülvevő - kielégítően fejlődő - mikro- és makro-környezet, és a sokszor évszázados problémát dajkáló oktatásügy között nagy a kontraszt. Ebből következik, hogy bizony érzékenyen reagálunk, türelmetlenül viselkedünk a fejlődés ellentmondásosságát látva, pedig nem ujkeletű problémákkal állunk szemben.

Hogy a mai helyzetet világosan lássuk és reálisan értékeljük - a teljesség igénye nélkül, az ok keresés ürügyén -, érdemes egy pillantást vetni a magyar oktatásügy néhány kiragadott problémájára.

Természetesen az ok keresése csak akkor lehet hasznos, ha hozzásegít a fejlődés szükségességének, az összefüggések történetiségének megláttatásában, de nem vált ki tulzott megértést belőlünk napjaink hibáival, korszakunk mulasztásaival kapcsolatban. Ahogyan egész közoktatás-politikánkat, úgy annak személyi feltételeit is történeti összefüggésben vizsgáljuk. Így láthatjuk meg a folyamat tendencia-jellegét, a lassan normalizálódó távlatokat. Iskolarendszerünk multját is csak az adott történeti korszakok bonyolult társadalmi valóságában ágyazottan, az előremutató igények és hátráltató tényezők egységében érthetjük meg igazán.

A képzítés nélküliekről szóló fejtegetés oktatástörténeti bevezetőjében ugyan igyekszem követni az események kronológiáját, de nem tartom fontosnak mindenről teljes részletességgel szólni. A téma szempontjából lényegesnek vélt csomópontokat igyekeztem megtalálni, míg a számomra kevésbé fontos, de vele összefüggő események csak a logika kedvéért nyernek említést.

Miként a képesítés nélküli nevelő mint fogalom csak történetiségében, a pedagógusképzés is csak a kontinuitásában válik számunkra igazán érthetővé. Ezért kívánok említést tenni a klerikusokról, a literátusokról, a munka melletti tanulás kezdeti formájáról, a segédtanítók rendszeréről, a "nevelő változásról", a nevelőképzés első állomásairól, a tanítóhiányról, a képesítő vizsgával záruló tanítóképzésről és az általános iskola megszervezéséről. Ezen csomópontok ismeretében érthetjük meg a képesítés nélküliség lényegét.

B/ A nevelőellátottság történetének vázlatos áttekintése,
különös tekintettel a nevelőhiányra és az oklevél
nélkül dolgozó nevelőkre

1. Tanító a középkorban

A magyar történelem sajátos vonása, hogy Nyugat-Európa feudális államalakulataihoz képest, melyek megalkotói jóval korábbi népmozgások során jutottak Róma és egykori provinciáinak területére, nálunk több évszázados késéssel került sor a végleges letelepedésre, a félnomád társadalom feudális átszervezésére, a magyar államiság létrehozására.

A másik sajátos vonás, hogy az államszervezéssel egyidőben, tehát igen korán kiépültek, majd - a lemaradást behozandó?! - igen gyorsan elterjedtek az intézményes oktatás nyugaton ismert formái.

Tehát államiságunkhoz hasonlóan oktatási rendszerünk is tíz évszázados múlttra tekinthet vissza.

Mészáros kitűnő szintézisében olvashatjuk, hogy feljegyzések szerint 996-ban kezdték építeni és 1001-ben kapott alapítólevelet a magyar írásbeliség, az irodalom és történetírás első műhelye, a Szent Márton-hegyi /Pannonhalmi/ kolostor. /L.l./ Szinte egyidőben jelentek meg a kolostori káptalani és plébániai iskolák.

Sokrétű célkitűzéseikből kettőt emelnék ki:

az iskolából kikerülő klerikusok egyrészt terjesztői voltak az egyház ideológiájának, másrészt közreműködtek a feudális államgépezet kialakításában és működtetésében /állami adminisztráció - később kancellária - törvényhozás, diplomácia, történetírás stb./

Évszázadok telnek el, míg a világi hivatalnokképzés az iskoláztatás önálló formájává válik./XIV.sz.Károly R. , Nagy L./ A sok hivatalnoki munkahely betöltésénél nem igény a klerikusaim, ezért fokozatosan külön válik a tanultság és a klerikus fogalma, mely korábban egyet jelentett.

Megjelenik /XV.sz./ a literátus /deák/, mely terminológia általános értelmiségi jellegű végzettséget jelent.

Az intézményes oktatás sajátos formában történt.

Általában az az elv érvényesült, hogy aki valamit elsajátított, az képes annak maradéktalan átadására.

Lényegében kezdetben a papok, később a literátusok is tudásukat átadva biztosították a papi illetve literátusi utánpótlást.

Az oktatásnevelés végző célját, ugyanakkor előpéldáját testesítik meg. /L.2./

Később érdekesen alakul a pedagógus pályakép.

A kisiskolák iskolarektorsága /tanító/ csak átmenet volt a pappá válás útján. A fiatal emberek sokasága papi pályára készül, de közben, többnyire anyagi okok miatt lektorkodik rövidebb-hosszabb ideig, mikor is írásra, olvasásra oktatja az ugyancsak papnak készülő fiatalokat. Talán itt, a középkorban jelenik meg először a tanítás és ezzel egyidejűleg a tanulás együttes gyakorlata.

Ekkor jelenik meg a másik pedagógus pályakép, mikor az iskolarektor egyben jegyzője is lakóhelyének.

Felkészültségükre jellemző, hogy nem egy közülük a falusi plébániai iskola elvégzése után lesz tanító, és gyakran a pappal megosztva végzi a tanítást.

Közoktatásunk történetének újabb állomása a humanista nevelés. A pedagógusok "ars fakultáson" válnak magiszterré. E humanista rektorok humanistává teszik a plébániai képzést is.

1526. korszakváltás, az ország három részre szakad, terjed a reformáció, végül Lúther és Kálvin hitelvei egyházzá nőnek. A protestáns egyházak velejárója a protestáns iskola megjelenése, a XVI. századtól a városi plébániai iskolák jelentős része protestáns vezetés alá kerül. Ennek ellensúlyozásaként - a hitvédelem jegyében - a katolikus egyház is nagy akcióba kezd, részint a falusi és városi iskolák visszaszerzésére, részint újak alapítására. Ezt erősíti meg az 1548. évi pozsonyi országgyűlés, mely kimondja, hogy a főpapok kötelessége iskolákat létesíteni, ahol a gyermeket "jó tudományra és igaz vallásra" oktatják.

Hasonló indíttatású a nagyszombati zsinat /1560/ is, mely kötelezi a plébániákat tanítók tartására, kiknek feladata, hogy "tanítsák a gyermekeket írni, olvasni és tanítsák a jó tudományokra". /L.3./

A reformáció és ellenreformáció vallási küzdelmében az iskola tovább erősíti egyházi jellegét. E vallási küzdelem a mozgatója a protestáns iskolák és a katolikus humanista iskolák színvonal-emelkedésének. A protestáns iskolák többségében meghívott rektorok végzik a munkát, kik külföldi egyetemen szivták magukba a humanista műveltséget. Az alsóbb osztályokban nagy-diákok köréből választott segédtanítók /hipodidascalusok/ segídek a tanárnak.

A katolikus iskolákban is hasonlóan folyt a munka, de itt általában "tanult" segédtanítók /praeceptorok/, később 'kollaborátorok' segédkeznek a tanárnak. Ők bért is kaptak munkájukért.

Az időközben megerősödött jezsuita rend iskoláiban az 1599-ben megjelent Ratio Studiorum alapján folyt a tanítás. Figyelemre méltó a kezdeti törekvés, hogy Győrött, Nagyszombaton és Szokolcán tanárképzőt is működtettek, de mint a nevéből is kitűnik -collégium repetentium- nem sok új ismeretet adott, hanem a már tanultak alapos átismétlésével tette képessé hallgatóit ezen ismeretek továbbadására.

A jezsuita iskolarendszerben találkozunk először olyan követelménnyel, hogy tanár csak az lehet, aki megszerezte a "magisteri" címet.

Pedagógusképzés szempontjából érdekes, hogy 1642-ben -tehát jóval a jezsuita rend megszüntetése előtt - megalakult az első piarista iskola, és 1773-ra már 24 városban működött gimnázium; sőt Privigyén, Kecskeméten és Trencsénben megszervezték a tanárképzést is.

Még nem lehet beszélni népoktatásról, de megjelennek az anyaiskolához tartozó partikuláris iskolák, mint a népoktatás órhelyei. A partikuláris iskolák rektorai az anyaiskolából érkeztek úgy, hogy annak gyakran csak alacsonyabb szintű anyagát sajátították el. A Borsodi cikkek kitételei szerint a színvonal tartására is gondot fordítottak. /L. 4./

A református partikuláris iskolák rektorai gyakran cserélődtek. Egy, legfeljebb két év után már nem "marasztották", így másutt lett rektor esetleg pap, míg helyébe újat hívtak. Talán itt találkozunk valahol nagy méretben a mai fluktuáció ósével.

A jobbágy-lakosság ekkor még nem iskoláztatja gyermekét, mivel a mindennapos paraszti munkában nem hasznosíthatja ismereteit, másrészt a jobbágycsaládra méretezett munka az egész család erejét igényelte.

A filiákon /nincs papi állomáshely/ lakók pedig nem is tudták volna gyermekeiket az anyaközség iskoláiba - több kilométerre - járatni.

1670-et követően nehéz évek várnak a protestáns iskolákra. Megvonják a támogatást, beszüntetik a működést. Az 1681.évi törvény rendezi azután sorsukat, és az artikuláris helyek esetében a templomaik és javadalmaik kérdését.

Buda visszafoglalása /1686/ majd a karlócai béke /1699/ után új helyzet állott elő. Magyarország soknemzetiségű ország lett, mely körülmény, a sok egyéb mellett, közoktatás szervezéséből is feladta a leckét az illetékes hatóságoknak.

A XVIII. században jellemzővé vált, hogy a tanító feladatköre sajátosan kibővült.

Korabeli vizitátorok megállapításai bizonyítják, hogy a tanítók többsége jegyzősködik, sokan sekrestyások is egyben. Gyakran eltolódnak az arányok, ilyenkor kezdik tudatosítani a falusi, mezővárosi tanítóknak, hogy más feladatukkal egyenrangú kötelezettségük az elemi oktatás. /L.5./

Mint a korábbiakból kitűnik, a jezsuitákat és piaristákat kivéve nem volt szervezett pedagógus-képzés. Azt is megállapítottuk már, hogy hosszú időn át a tanítóvá válás nem volt cél, nem volt perspektíva, hanem egy állomás, ha úgy tekinthetjük a feltételek biztosítása a pappá válás útján.

1775. volt a mérföldkő, amikor kezdetleges körülmények között, igen alacsony fokon, az ugynevezett normaiskolában megkezdték a tanítók képzését. Johann Ignáz Felbinger apát ausztriai szervező munkáját utánozva, tankerületenként egy normális /minta/ iskolában pár hónapos képzés során néhány mesterként fogást, sémát, pár didaktikai és metodikai elvet igyekeztek elsajátíttatni a leendő tanítómesterekkel. 1819-ig, a szepeskáptalani képző megnyitásáig hat norma-iskola működött, hol a végzett hallgatók száma messze elmaradt a tényleges igényektől. /L.6./

A tömeges iskoláztatás csak történelmünk későbbi századaiban jelentkezett nagyobb mértékben. Mint láttuk a magyar feudális társadalom illetve állam fejlettségi fokozatainak megfelelően gondoskodott a szükségleteit kielégítő egyházi majd világi műveltségű szakemberek képzéséről. Ez a szűk írástudó réteg utánpótlását nem kis részben az alsóbb társadalmi rétegekből meritette, lehetővé téve egyúttal egy előnyösebb presztízssal rendelkező társadalmi kategóriába való felkerülését is. A társadalom nagy tömegeinek nevelése nem intézményes keretekben, hanem továbbra is a hagyományos családi környezetben /illetve a keresztény és protestáns papság közvetítésével a szószékről/történt.

Tehát az intézményes nevelés még ekkor is szűk rétegre fejt ki hatását annak ellenére, hogy a középkor gyér okleveles forrásanyaga a falusi plébániai iskolák viszonylagos elterjedtségére is következtetni enged. /L.7./

2. A Rátióktól Eötvös koncepciójáig

Az oktatás tömegesítésének bizonyos törekvése végül is a XVII-XVIII. században jelentkeznek Magyarországon a holtpontról lassacskán elmozduló polgárosodás velejárójaként. A feudális állapotok fennmaradása azonban behatárolta ennek mértékét, így a parasztság és az alacsonyabb néprétegek - néhány felkarolt őstehetségen kívül - csak 1848 és 1868 után jutnak nagyobb arányban iskolához.

Mint jeleztem nem célolok a szövevényes tanügy teljes keresztmetszetét adni, de megkíséreltem érzékeltetni, hogy a magyar iskoláztatás 1777-ig elsősorban vallási elkülönülés miatt - milyen sokszínűen alakult. A Ratio Educationis ezt a sokszínűséget kívánta egységes tanügyigazgatás és ellenőrzés keretei köré foglalni. Igaz, hogy szakmai szempontból nem voltak meghatározott megkötések sem a tanítók, sem a tanárok vonatkozásában, de képzésüket - ha szerény mértékben is - meggyorsította /normaiskola, collégium repetentium/. Nem tett határozott intézkedést a népoktatás általánossá tétele érdekében, így a viszonylag stagnáló tanulólétszámhoz, bár nem is mindig jól képzett emberekkel, de sikerült kellő létszámi tanítót biztosítani.

Az első szembetűnő probléma, az első érzékelhető nevelőhiány 1786-ban jelentkezett, mikor II. József - a piaristákon kívül - feloszlatta valamennyi szerzetes rendet, köztük a tanítással foglalkozókat is.

Ha ezt a dátumot tekintjük határkőnek - és a korábbi nevelőhiányt figyelmen kívül hagyjuk -, elmondhatjuk, hogy immár 200 éve küszködünk, keressük a megoldást, hogy gyermekeinket elegendő számú, jól képzett tanító tanítsa. Igazán jó megoldások mégsem születtek. /L.8./

A püspöki "canonica visitatio" során szaporodtak a bejegyzések a tanítás körülményeire, az oktatás menetére, de legfőképpen a tanítók képzetlenségére.

Ezen a gondon próbált enyhíteni 1819-től a szepeskapitáni és 1828-tól az első hazai önálló tanítóképző Egerben. /L.9./

A tankötelezettségre vonatkozóan ismételt és határozottabb utalást találunk Eötvös József 1848. július 24-i törvényjavaslatában. /L.10./

Talán ebben fogalmazódott meg először a tanító-képzők számának fokozása abból a meggondolásból, hogy legyen elegendő tanító, remélve annak megakadályozását, hogy "oklevél nélküli tanítókat" alkalmazzanak.

Az oklevél nélküli tanító mint a képesítés nélküli nevelő őse itt kerül először szóba, mint az oktatásügy egyik nem kívánt eleme. /L.11./

A megbukott javaslat és a leverett szabadságharc után az 1850-es évek abszolutizmusa is hozott némi eredményt az iskolai oktatás terén. Az iskolák száma 1000-ról 1200-ra emelkedett, a tankötelesek közül beirtaknak kb. 70%-a látogatta az iskolát.

3. Eötvös népiskolája

A magyar népoktatás ügyében választóvonal a kiegyezés, illetve az azt követő másik Eötvösi mű, az 1868. XXXVIII. törvény. A 148 §-ból álló törvény alkotmányos módon szabályozza a népoktatást, megteremti a felekezettől független községi iskolahálózatot. Törvénybe iktatja 20 tanítóképezde felállítását is. Rendkívüli érdeme, hogy mennyiségi és minőségi javítást tervez. A három éves képesítő vizsgával záruló képzőből azért kellene sokat létesíteni, hogy belátható időn belül biztosítani tudják a tényleges tanító szükségletet. Eötvös számítása az első értékelhető munkaerő-gazdálkodási terv, mely együtt látja az igényt és a kibocsájtottak számát az elkövetkezendő évekre.

Sajnos Eötvös óta többször tapasztaljuk, hogy a közoktatás való igénye és a képzőkből kikerülők száma között elég nagy az eltérés.

A törvény megjelenését megelőzően nem volt szembetűnő, hogy a tanítók nem rendelkeznek oklevéllel, de a népoktatási törvényben előírt képesítő-vizsga fokozatos bevezetése és elterjedése után egyértelmű adatok állanak rendelkezésre az oklevél nélküliek számára és munkájuk minőségére vonatkozóan. Jellemző, hogy az oklevél nélküliek arányszáma 1867 után alig haladta meg a 10%-ot. /L.12./

Munkájuk minőségéről érdemes egy korabeli -1877-ben készült - népiskolai tárgyú közigazgatási bizottsági jelentésből idézni. Általában pozitív értékelést ad a tanítótság igyekezetéről. "Bár vannak köztük -fűzi hozzá - kik, a tanítói szép nevet nem érdemlik meg. A tanítóhiány ugyanis olyan mérvű, miként számos kisebb község nem kap képzett tanítót, hanem kénytelen felfogadni dologkerülő, tudálékos mesterembereket, kik a tanítás mesterségét sem kedvelik jobban... Hogy ilyen embereket a tanítói pályán meg kell túrnunk, az elég szomorú". /L.13./ Elgondolkodtató adatokat ír le Svarcz Gyula képviselő is:

"A közoktatási reform mint politikai szükséglet Magyarországon" című cikkében. Jól érzékelteti a személyi ellátottságra vonatkozó problémákat. /L.14./

Eötvös halála után lelassul a törvény végrehajtása. A világi iskolázás elve, de a tankötelezettség végrehajtása sem válik valósággá. A századforduló táján is sok az osztatlan iskola, magas az egy tanítóra jutó tanulók száma, és sok az oklevél nélkül működő pedagógus.

/Ezek a nyomasztó tények a felekezeti iskolákat sujtják nagyobb mértékben./

A népoktatás eme visszassága ellenére is megállapíthatjuk, hogy a bontakozó kapitalizmus felvetette a maga szakember és műveltségi szükségletét, melynek kielégítésére viszonylag gyorsan épült ki a polgári társadalom köznevelési szervezete. /L.15./

Ezt az ellentmondásokkal teli, de mégis felfelé ivelő fejlődést törli meg az első világháború, mely a belső ellentmondások kiélezésével járt, s tőle egyenes út vezetett a radikális megoldásokat kereső forradalmakhoz.

A polgári demokratikus köztársaságban a Kunfi Zsigmond minisztersége alatti törekvések, majd a Tanácsköztársaság idején a Forradalmi Kormányzótanács XXIV. sz. rendelete tartalmazza azokat az elképzeléseket, melyek megvalósítani és továbbfejleszteni igyekeztek az 50 évvel korábban megfogalmazott tennivalókat.

"Május 2-án több mint 1500 községben szűnt meg az osztatlan iskola, a régi rendnek ez a szőgyenletes és szomorú intézménye". /L.16./

Vele párhuzamosan szerveződött a 8 osztályos népiskola, mely intézményre a lakosság egyharmadára kiterjedő /31,3%/ analfabétizmus felszámolása várt.

Helyesnek tűnt az elképzelés a pedagógusképzésre vonatkozóan is, mely szerint főiskolai rangra emelték a tanítóképzést két vagy három éves akadémiákon, a tanárképző főiskolákon pedig a középiskolai tanárokat képezték.

4. A két világháború között

A Tanácsköztársaság bukását követően a tanügyi kormányzat munkáját is a restaurációs szándék, illetve a "világnézeti szanálás" jellemezte. Az 1919 augusztusában létrehozott fegyelmi bizottságok "B" listája eddig soha nem tapasztalt felfüggesztéssel, elbocsátással torolta meg a tanítók baloldali magatartását. Jellemző, hogy alig egy hónap alatt csak Budapesten 207 pedagógust bocsátanak el és további 211 tanító és tanár ügyét terjesztik fel a VKM-hez.

Az 1922. évi első és az 1923. évi második "B" lista alapján 4457 főt bocsátottak el a kultusztárca kötelékéből. /L.17./

Az elbocsátások tehát tovább fokozták az oktatás nehéz helyzetét, ami kihatott az egy nevelőre jutó tanulólétszámmra./L.18./

Végül is az 1920-21-ben meglévő álláshelyek száma 17 623, de 1924-ig 16 556-ra csökkent. Ezt gazdasági okokkal magyarázta a kormányzat, de nem nehéz felfedezni az intézkedések valódi politikai hátterét./L.19./

A Trianont követő oktatási statisztikák az ellátottság súlyos gondjairól tanúskodnak./L.20./

A problémák felszámolását igyekezett megoldani az 1921. évi 130 700/VIII. számú rendelet. Megerősítette bizonyos vonatkozásokban az 1868. XXXVIII. népiskolai törvényt és büntetési szankciókkal kötelezővé tette a 6 éves időtartamú tankötelezettséget./L.21./

A Klebelsberg Kunó nevéhez fűződő iskolapolitika cél-tudatossága már 1922-től érezhető. Ennek jegyében került sor 1922-ben a Magyar Pedagógiai Társaság előtt a tanítóképzés tantervének és képzési idejének vitájára./L.22./

Törekvéseik kétségek nélkül arra irányultak, hogy a műveltség emelésének gondolata megfelelő háttérrel rendelkezzen. Ezt kívánta szolgálni a tanító-, majd a tanárképzés reformja. Tanítók esetében 1925-től ötéves tanító-és tanítónő-képzés indult. /80%-ban egyházi kezelésben/, majd 1938-ban a XIV. tc. már a négy évfolyamu liceumra épített 2 éves tanítóképző akadémia felállításáról intézkedik, de a háború megindulása miatt erre már nem került sor. /L.23./

Részint az elbocsátás miatt állásra várók nagy száma, részint a képzési ütem fokozása átmeneti időre felelteti a kóros pedagógushiányt.

A "tisztogatás" és a "létszámcsökkentés" miatt kiszorultak közül és a végzetekből kerül ki az a több mint 5000 állásra váró tanító, kinek kérelmét Hóman Bálint minisztersége alatt tartották nyilván.

Rendkívül ellentmondásos volt ez az időszak. Egy pillanatig talán elbizonytalanodunk Hóman Bálint 1937. május 8-i képviselőházi beszédét felidézve: "Tanköteles van Magyarországon évente 160-180 000. Ebből kb. 10-12 000 megy évente felsofagozatra: mégpedig ezek közül kerek számban 2000 a tanítók és tanítónők száma, akik 59 tanítóképzőből kerülnek ki. A főiskolai diplomások száma évente 4-4500.

Ilyen körülmények között azt hiszem indokolt az aggodalom, mely ezzel az intellektuális tultermeléssel szemben mutatkozik"/L.24./

Súlyos paradoxon, hogy e "tultermelés" közben, mikor tömegesen keresik a megélhetést az állás nélküli fiatal és a tisztogatásnál kiszorult értelmiségiek, ugyanakkor 1868 óta többször szabályozott csoport-létszámon mégsem változtatnak.

Nem ritka -különösen az osztatlan iskolákban -, hogy egy-egy tanítóra 100-200 gyerek is jutott./L.25./

A század első évtizede óta mindössze 15%-kal csökkent az egy tanerős osztatlan iskolák száma. Ez főleg a "Klebensbergiskolák" megépítésének köszönhető, melyek jó elképzelések voltak, de nem enyhítették a mennyiség és minőség aszinkroniáját.

Az iskola-építési program ugyanis szintén paradox helyzetet eredményezett annyiban, hogy iskolák tényleg nagy számban épültek, főleg a legrosszabban ellátott településeken és tanyákon, ahol viszont a nagylétszámú összevont vagy osztatlan csoportok zöme létezett; tehát a jó szándékú intézkedés egyúttal a hátrányos csoportszerkezetet is konzerválta.

Természetesen ezek a követelmények - mármint az osztatlan vagy két tanerős iskolák magas arányszáma- tompítják a tanítóhiány életét, illetve "túlképzést" jelez akkor, amikor egy korszerűbb iskolarendszer sok jól képzett nevelőt igényelt volna.

Bizonyára más képet kaptunk volna akkor, ha Hóman Bálint 1940. május 7-én felterjesztett, majd elfogadott törvényjavaslata, a 8 osztályos népiskola bevezetéséről szóló 1940.évi XX.tc. széles körben elterjed./L.26./

A 7-8. osztályok fokozatos bevezetése mellett, az iskolák nagy része, vagyis az 1-2 tanítós intézmények továbbra is 6 osztályos keretben működtek, ami kevés tanítót igényelt, ezért nem mutatkozott tényleges nevelőhiány.

Ugyanakkor a tanítók helyzete más tekintetben is nehezebbé vált, ugyanis a Honvédelemről szóló 1939. évi IX.tc. jelentős terheket rótt rájuk. /L.27./

A német megszállást követően tovább súlyosbodott a helyzet, mivel a németül tudókat tolmácsnak osztották be, míg a nem "megbízható" nevelőket megfigyelték, zaklatták, üldözni kezdték és sokukat elhurcolták.

5. A népi demokratikus átalakulás időszaka

A háború éveiben és után csak átmenetinek látszott a pedagógus-hiány - mit a korabeli feljegyzések jól érzékeltetnek -, de mint kiderült, ez a helyzet olyan mértékben állandósult, hogy ma, közel négy évtized elteltével is számolni kell vele.

A felszabadulás egy létszámban megfogytakozott, a háborús években megfélemlített, de összességében újat váró pedagógustársadalmat talált.

1944-45. év társadalmi és kulturális mérföldkő nemzetünk történetében, melynek fő tartalmi eleme az új demokratikus iskolarendszer kiépítése volt. /L.28./

a/ Bár a háborús károk az amúgy is hiányos feltételeket tovább rontották, a történelmi pillanat mégis indokolta az Ideiglenes Nemzeti Kormány 660/1945.III.7./ rendeletének kiadását az általános iskola megszervezéséről.

Jól látták az egységesítés és tömegesítés szükségességét /mivel "minden fejlesztés az emberek képzettségétől függ"/, épp ezért szivós küzdelem indult a hiányosságok megszüntetésére, a feltételek megteremtésére. /L.29./

Természetes tehát, hogy kiépítésének egyik legfőbb akadálya a súlyos tanerőhiány volt.

Mint jeleztem a felszabadulás napja nem hozott, de nem is hozhatott látványos változást a tanerőhelyzetben. Az elveszített, elhurcolt, rokkant vagy elesett nevelők magas száma és az új feladatok egyszerre jelentkeztek, így sajnos nem egy elvonuló apályról volt szó, mert még 1947-ben is súlyos gondok jelentkeztek./L.30./

A Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium /VKM/ korabeli kimutatása szerint mintegy 1400 fő nevelő alkalmazására lett volna szükség annak a minimális feltételnek teljesítéséhez, hogy az iskolákban az egy tanerőre jutó gyermeklétszám ne haladja meg az átlagos 60-at.

A hiány önmagában is súlyos problémát jelentett, de a nehéz helyzetet még fokozta, hogy anomáliák alakultak ki, melyeknek során a tanyai, a falusi és a munkáslakta települések kerültek hátrányba./L.31./

Sajnos a tanítóhiány, de különösen a magyar tanyák problémája alig javult valamit. Jóval később /1948.febr.15./ ugyanezt a kérdést vetette fel Nánási László országgyűlési képviselő. Elmondja a szomorú tényt, és felelőst keres azért, hogy 250 tanyai iskolában nincs tanító. Mezőtúr környékén 9, Kisujszállás térségében 5 iskola nem működik tanítóhiány miatt. Az interpelláció a hiány mellett az elosztást is kifogásolja. /L.32./

Demokratikus államrendünk egyik első nagy vívmányát, az általános iskola gyors, 2-3 évre tervezett kiépítését nemcsak az objektív feltételek nehezítették, hanem a jobboldali erők, főleg az egyház részéről tanúsított ellenállás is./L.33./

b/ Hasonló helyzet állott elő az iskolák államosításának idején is, a harcot dúlóre kellett vinni, noha a népiskolák 62%-ban a törvény végrehajtása ellen dolgozó egyház kezében voltak.

Ezek nagy része osztatlan nagy létszámú volt, jelentős hányadukban eltérő tananyagot tanítottak. Az államosítást sürgette a felekezeti iskolák nagy számú /3902 fő/, hátrányos körülmények közt élő és dolgozó tanítóinak érdeke is.

Sok város, község pedagógusai nyilvánítottak véleményt az államosítás kérdésében, de legharcosabbnak a szakszervezet bizonyult. Az ország területén 80 nagygyűlést szerveztek, melyek résztvevői lelkesen csatlakoztak a gondolathoz. /L.34./

Az államosítás - ha nem is nagy mértékben - szintén növelte a nevelőhiányt. Az "ipso facto excommunicatio"-val megfenyegetett egyházi iskolai nevelők egy kisebb hányada a kiközösítéstől való félelmében meghátrált.

A VKM természetesen nem nézte tétlenül a helyzetet, de a teljes igazsághoz hozzátartozik, hogy egy-egy felhívás, körlevél, vagy akár utasítás a legtöbbször csak jámbor óhaj maradt. Ennek bizonyítására érdemes nyomon követni a Minisztérium 1947. decemberében kiadott - immár harmadik - szolgálati utasítását, melyben a tankerületi főigazgatók számára nélkülözhető gimnáziumi és polgári iskolai tanerők összeírását rendeli el, kiknek hivatalból történő áthelyezését teszi szükségessé.

Sajnos a várt eredmény elmaradt. Tankerületenként egy-két létszám-feletti volt, és jellemző a válaszuk: "felesleges nélkülözhető tanár nincs". /L.35./

c/ Korábban már 1945-ben is volt kezdeményezés, pl. a 22728/45. sz. ügyirat, mely szerint a helyzeten lehet könnyíteni, ha a "menekült tanerők kinevezésével nem késlekedünk", de az eredmény csak alig volt észrevehető.

Jobb eredményt hozott - és elsősorban a felsőtagozatban működők arányszámát javította - a szakosító tanfolyamokra vonatkozó javaslat, mit "Ortutay Gyula miniszter terjesztett a Minisztertanács elé 1947. július 3-án. A VKM javaslatára 8390/1947.sz. kormányrendelet intézkedett a tanítók tanfolyamszerű továbbképzéséről". /L.36./

1947. márciusában törvénytervezet készült a nevelőképző főiskolák felállításáról, az alábbi megoldással:

"A kifejlesztés alatt álló általános iskola megfelelő képzettségű nevelőkkel való ellátása és ezek egységes képzésének biztosítása végett négy-éves nevelőképző főiskolák létesítése vált szükségessé".

Az 1§-ban ez állt: "6-14 éves korú gyermekek nevelőinek /ált. iskolai nevelő/ képzésére nevelőképző főiskola /tovább főiskola/ szolgál". /L.37./

A nevelőképző főiskolák életrehívásának igénye sem újkeletű, és nem 1947-ben vetődött fel először.

A nevelőképzés tartalmi és formai megújításának gondolata és számszerű emelésének szükségessége már 1945-ben a Köznevelés 1. számában megfogalmazódott: "előnyös volna ha az államhatóság lehetőséget nyújtana arra, hogy középiskola után két évfolyamú tanítóakadémiát állítanak fel, ahol alapos és komoly tanító nevelés folya". /L.38./

A tanítóképzés megreformálásának és felső fokra emelésének gondolatát is 1945-ben vetette fel a Pedagógusok Szakszervezete. Ez a szellem hatja át a Köznevelés 1945. évi 7. számában az "Új tanítóképzést" című cikket. "Valljuk, hogy a tanítóképzésünk nem ütötte meg azt a mértéket, amit az általános iskola nevelő-
oktatójától megkívánhatunk".

A cikkből az is kiderül, hogy a szerző már a kiválasztással sem ért egyet. A tanítókat három csoportra osztja, kik közül az egyik - ki hivatásból a nép iránti szeretetből választotta a pályát, ezek között vannak "büszkeségeink", másik- kit a szülők küldtek, mert nem bírták a gimnázium költségeit. Ezekből is "lehetett" jó tanító. Harmadik, ki maga sem bírta a középiskolát. Birálja a képzést is mivel nem tanítót, hanem "mesterembert" képeznek. Okát abban látja, hogy a tanítóképző intézeti tanárok közül alig volt tanító. A távlatokról így ír: - sok idő kell, hogy minden falusi iskolában képzett tanító legyen /gyöngé tanítványból még gyöngébb tanító lesz./

Javasolja az egységes főiskolarendszerű tanítóképzést, a tanítóképzés tantervének módosítását.

Summázva ezt olvashatjuk: "Ha azt akarjuk, hogy a magyar jövőendő magyar tanítója az legyen, akinek mindnyájan szeretnénk látni - a magyar falu, a magyar város szellemi irányítója, vezetője, adjunk neki módot és lehetőséget, hogy erre a nehéz feladatra lelkiismeretesen fel is készülhessen.

"Gyökeres reformot, új tanítóképzést kívánunk a jövő érdekében". /L.39./

Természetesen jogosan merült fel, hogy a "tanító tudása alapos legyen", ám a Szakszervezet, az Országos Köznevelési Tanács, vagy akár a VKM körvonalazott elképzelésének még nem voltak meg a reális lehetőségei.

A szándék nem hiányzott, ezt bizonyítják az 1947-ben Budapesten, majd 1948-ban Pécsen, Szegeden és Debrecenben létrehozott főiskolák, melyekre vonatkozóan később az Elnöki Tanács 1951. évi XXI. sz. törvényerejű rendelete intézkedett és kizárólagos feladatukká a tanárképzést jelölte.

A nevelőképzésnek ez a formája vitathatatlanul előremutató volt, de a főiskolák megszervezését követően az első végzős évfolyam kibocsátásáig is biztosítani kellett volna a folyamatos pedagógusellátást.

Sajnos nem ez történt, hanem az új képzési forma biztos reményében - a középfokú képzők gyors megszüntetését rendelték el, melyből a vártnál jóval nagyobb zavar keletkezett. Jellemző volt, hogy ^{az} 1949-ben elkezdett középiskolai reform újra életre hívta őket, csak előbb pedagógiai gimnáziumként, majd a tanítóhiány miatt tanítóképzőként működtek tovább.

Az 1950. márciusi párthatározat súlyosan elmarasztalta a tanító- és tanárképzésben előidézett zavaros helyzetet.

Feltárja többek között, hogy "megbízható számítások és mérlegelések, felmérés nélkül rövid úton megszüntették a képzőket, még mielőtt a pedagógiai főiskolák tanárt adtak volna a közoktatásnak".

/L.40./

Kétségtelen, hogy az ellátottság gondjai a felszabadulás utáni években hol mérsékelten, hol fokozottan jelentkeztek, de összegzően el kell fogadnunk Dancs Istvánné megállapítását, mely szerint: "...az általános iskola szervezeti kereteinek kiépítésével egyidőben - már a fordulat éve előtt is - jelentős erőfeszítéseket tettek a magasabb szintű alapfokú oktatás pedagógus-szükségletének biztosítására!"

"A kezdeményezések sokoldalúak voltak: az átmeneti, gyors megoldásokkal is, és a több éves intézményes, a felsőfokú képzés szintjére emelt, de az iskola gondjait csak évek múlva enyhítő nevelőképzés megkezdését is tartalmazták"./L.41./

Nehezítette a megoldást, hogy a valós helyzetről akkor elfogadható, értékelhető adat nem állt rendelkezésre.

Például Tesléry Károly /Köznevelés 1946/6. sz./ a nevelőszükségletet 5549-ben határozta meg, röviddel később Rozsondai István kimutatta, hogy az általános iskola teljes kiépítéséhez 24 755 tanárra lenne szükség a meglévő létszámon túl.

"Az 1948. évi adatok szerint a rendelkezésre álló 27 000 és a kinevezésre váró 5000 népiskolai tanító az alsótagozat nevelőszükségletét fedezte, de a felsőtagozat számára mintegy 24 000 tanár képzéséről kellett gondoskodni"./42./

A beinduló főiskolai képzés évi 2000 fős kibocsátása mellett több mint 10 évre lett volna szükség a létszám biztosítására, nem beszélve a pályáról távozók és az egyéb okok miatt jelentkező további szükségletéről.

Ugy vélem, hogy a negyvenes évek végére kiépült általános iskola nevelőszükséglete és a rendelkezésre álló nevelőállomány közti égető feszültség szükségszerűen jött létre az alsófokú képzésnek 8 évfolyamra való gyors átállításából, mely nemcsak szervezési idejét, hanem főleg tartalmát tekintve volt "második földosztással" felérő forradalmi lépés; másfelől szükségszerűen következett azokból a feszültségekből, melyeket oktatási rendszerünk súlyos teherként cipelt magával a korábbi évtizedekből; hiszen éppen tíz évvel a nevelőképzők felállítást megalapozó rendelet előtt óvott a túlképzéstől a VKM.
/L.43./

A népi demokrácia közoktatási rendszerének kiépítése során tehát elkerülhetetlen problémákkal kellett számolni. Amíg egyrészt az általános iskolák hálózatának kiépítése és az osztatlan iskolák személyi feltételének javítása több ezer új nevelő alkalmazását igényelte, addig másrészt az államosítás időszakában és a pedagógusok igazoltatásakor sokan adminisztratív nem kapták meg a bizalmat, mások nem tudtak azonosulni az államosított iskolák világi szemléletével.

A nevelőhiány, melynek leküzdésében már akkor is voltak szükségmegoldások, a tárgyi feltételek mellett egyik leg-súlyosabb gondja volt annak a néhány évnek, mely hosszú távra rakta le a korszerű magyar iskolarendszer alapjait.

A hiány nemcsak számszerűségében jelentett problémát. Az általános iskola tanterve és tantárgyi strukturája, a pedagógusok szakmai összetételét tekintve szintén problémák sorát vetette fel, mivel a régi osztálytanítós rendszert a felsőtagozatban fel kellett váltani a szakrendszerű oktatással.

Emlékeztetőül elég csupán az orosz nyelv tanításának mostoha körülményeit felidézni. Rémtörténetek, anekdoták keltek szárnyra, a gyakran nagyon jó szándékú, a "konyha-nyelvet" beszélő, de pedagógiai ismeretekkel nem rendelkező tanítókról. A frontról vagy fogságból hazatért, esetleg a terület-rendezéskor átteleptült itt rekedt személyekkel kapcsolatban fordul elő ismét, majd közkezen forgó terminológiává válik a "képesítés nélküli nevelő" kifejezés.

Annak néhány okát, hogy a képesítés nélküli nevelő több mint 100 év óta nem tűnt el a magyar közoktatás színteréről, már bemutattam.

Az okozati összefüggéseket tovább boncolgatva eljutunk az anyagiakhoz, melyek ha nem is meghatározói, de befolyásoló tényezők az állandó hiánynak.

d/ Tudott dolog, hogy a tanítók már a XIX. század első felében is rosszul fizetettek kategóriájába tartoztak, és sajnos a szándék ellenére a várva várt népoktatási törvény sem hozott lényeges változást.

A jövedelem "feudális járandóság jellege" még lehetlenebb helyzetet teremtett, mikor is a nagyobb részt a természetbeni járandóság tette ki, és ennek begyűjtése a tanító feladatai közé tartozott.

A XX. század nem sok jót tartogatott a tanítószámára. A filléres gondokkal küzdő tanító éppen olyan lenézett volt az úri osztály előtt, mint a munkás, vagy a szegény-paraszt. A tanító és a tanár a régi rendszerben a legrosszabbul fizetett köztisztviselő volt. A magyar irodalomban csak a foltozó vargákról és a szegény szabókról festettek olyan szármalmas képet, mint a tanítóról és a tanárról. Nemhiába nevezte már Ady Endre is a magyar sivatag magyar tanítóját a "leg-rababb magyarnak"./L.44./

Tehát a legrosszabban dotált kétkezi munkásokéval vetekedő, alacsony bérszintben megnyilvánuló igazságtalanság felszámolását a kialakuló új társadalmi rendnek - deklerált céljaiból adódóan is - fel kellett vállalnia.

Ennek külön hangsúlyt adott az ágazatot illetően az új iskola-rendszer létszámvonzata, a tartalmi színvonal emelésének minőségi követelménye is./L.45./

Ezt a problémát érzi és a változtatási elképzelést fogalmazza meg 1945. március 16-án a Pedagógus Szakszervezet Orosházi Csoportja.

A 29 pontban összeszedett javaslat többek között tartalmazza, hogy egy pedagógus 40 tanulónál többel ne foglalkozzék.

Leír egy sor alig megvalósítható óhaj is:

- a tanító magasabb fizetést kapjon, mint a vele egyenlő képesítésű más tisztviselő, mert különben elnéptelenedik a pálya,
  - bére a községi jegyző fizetésénél kevesebb sehol se legyen,
  - a tanyán tanító tanítót tanyai pótlékban kell részesíteni.
- /L.46./

Demokratizálódó oktatásügyünk figyelemreméltó intézkedéseit jelzi egy "Előadói feljegyzés a pedagógusok helyzetének javítására tett intézkedésekről" című írás. Utalás történik benne a 4080/1947/ME. számú rendeletre, mely az alábbiakkal kíván javítani a pedagógusok státusz helyzetén:

- elrendeli a különmunkák díjazását,
- a szolgálati kezdést egy fizetési osztállyal magasabban állapítja meg,
- 60 tanuló felett - a csoport tényleges létszámától függően 20-40 forint pótlék kifizetését rendeli el,
- az egy tanítós osztatlan iskolákban havi 10 forint pótlék kifizetését rendeli el.

Ugy tűnik, hogy a bérintézkedések fáziskésésben voltak más ágazatbeliekkel, így a "fizetés-rendezések" csak tűzoltó feladatot láttak el.

Végül is megállapíthatjuk, hogy a pedagógusképzés megreformálása, a bérek javítása, és számtalan jól és kevésbé jól átgondolt javaslat, és a sok újat hozó korszak nem tudta biztosítani az oktatás tömegesítéséből, kiszélesítéséből adódó nevelő-többletet. Sajnos így az álláshelyek egy része üresen maradt, illetve szükségmegoldásokhoz kellett folyamodni, azaz képesítés nélkülieket alkalmazni.

C/ Történeti előzmények összegzése

Mint e vázlatos történeti áttekintés mutatja, a képesítés nélküli nevelő, mint fogalom a felszabadulás után, az általános iskola megszervezésének, a magyar oktatásügy gyökeres átalakításának küzdelmes éveiben vált ismertté; megtestesítője, a pedagógus képzettség nélküli oktató azonban a kezdetektől jelen van az iskoláinkban.

Történetünk korai századaiban is gyakran érvényesült az az elv; ha valaki valamit megtanult, képes annak megtanítására is. Ezt az elvet fedezhetjük fel azoknak a papi hivatásra készülő iskolarektoroknak a modelljében, akik együtt valósították meg a tanulást és a tanítást.

A következő lépcsőt a protestáns iskolák segédtanítói jelentik, kik magasabb osztályokban végzett tanulmányok mellett alapismeretekre okítják a kisebbeket.

A XVI.-XVII. század fordulóján végül létrejönnek az első kezdetleges tanárképzők, a jezsuiták pedig megkövetelik: tanító csak az lehet, aki már megszerezte a magiszteri fokozatot. A gyakorlat azonban ennél sokkal szegényesebb; színvonalban, képzettségben igen nagy az eltérés az iskolák tanítói között.

A Ratiokat követő fellendülés során a XVIII. század végétől a normaiskolák, majd néhány évtized múlva a tanítóképzők végzik a szakember-nevelést.

A tanítólétszám azonban csak a törvények szellemében létrejött - de korántsem teljes - iskolahálózathoz viszonyítva volt elegendő.

Nem véletlen, hogy Eötvös még 1848-ban is harcolni készül az "oklevél nélküli tanítók" alkalmazása ellen, kik joggal tekinthetők a képesítés nélküli nevelők elődeinek.

Eötvös koncepciója végül az 1868-ban létrehozott népoktatási hálózatban öltött testet, mikor is a tanítóképzés meggyorsításával elérték, hogy mindössze 10%-ban kényszerültek képzetlenek alkalmazására. Mint láttuk, az 1945 előtti hivatalos statisztikáknál a kép sokkal lehangelőbb, a nagylétszámú összevont iskolák és a tanítóhiánnyal küzdő intézmények megléte miatt.

A Tanácsköztársaság, mely a 8 osztályos népiskola kötelező megvalósítását tűzte napirendre, a pedagógusképzés további szélesítésével és a főiskolai rangra emelésével kívánta megoldani a nevelőellátást; az ellenforradalmi korszak azonban visszaállította a Monarchia ekkor már elavultnak tekinthető oktatási rendjét. Noha a háború, majd a "B" listák tovább szűkítették az állomány tényleges számát; az állami, magán- és különböző felekezeti fenntartás szerint tagozódó /így zömmel 1-2 tanítós nagy létszámú/ iskolák nem mutattak nevelőhiányt, s nem kényszerültek képesítés nélküli alkalmazására;

Sőt- talán az 1929-33-as világgazdasági válság során megmutatkozott értelmiségi munkaerőfelesleg emlékeinek utórezgéseként - még a negyvenes évek előestéjén is értelmiségi túltermeléstől tartottak.

Az adott strukturához tehát biztosította a szakember-gárdát a tanítóképzés és tanárképzés 1925. és 1938. évi reformja; kérdés viszont, hogy a struktúra tervezett megváltoztatása és optimális létszámú csoportok létrehozása esetén valóban biztosította volna-e egy teljes körben átszervezett oktatási rendszer nevelőszükségletét ?

Ezek a felszínen nem látszó, de a mélyben potenciálisan meglévő feszültségek szükségszerűen s egyszerre törtek felszínre 1945 után.

A 6 és részben 8 osztályos népiskolák romjain /esetenként nemcsak képletesen értve/ minden tanköteles számára létre kellett hozni a 8 osztályos általános iskolát; a régi felsőtagozat, a polgári iskola és a gimnázium alsó tagozat helyére lépő új szakrendszerű oktatást; egységes, korszerű tantervvel; mely önmagában is olyan mértékű nevelőhiánnyal járt, melyre eddig nem volt tényleges példa.

Ezt fokozta a pedagógusok háborús vesztesége, egyrésztük politikai alkalmatlansága, vagy az újtól való félelme, egyes szaktárgyak /pl. az orosz nyelv/ esetében pedig korábbi képzési lehetőségek hiánya, végül a pálya alacsony dotációja.

Bár valamennyi területen nyomon követhetők a megoldást kereső intézkedések, melyek közt a legfontosabbak a pedagógusképzés megreformálása /a szakosító tanfolyamoktól a nevelőképző főiskolákon át a pedagógusképzés felső fokra emeléséig/ mégsem nehéz belátni, hogy az elavult oktatási rendszer helyén, a háborús károk helyreállításával egyidőben végzett, ilyen gyökeres és nagy volumenű átalakítás során nem lehetett egy csapásra előteremtteni a szükséges nevelőállományt. Így a hosszabb távon kvalifikált szakembereket ígérő megoldások mellett, születtek átmeneti megoldások, s a tennivalók tömkelegében kellően át nem gondolt intézkedések is/pl.a középfokú képzés megszüntetése majd ismételt megszervezése/.

Mindamellett, miként korábban, most az általános iskola startkövénel is ott állt az "oklevél nélkül tanító mesterember", vagyis az érettségivel vagy más szaktudással ugyan rendelkező, de pedagógiailag képzetlen oktatási alkalmazott: a képesítés nélküli nevelő.

S mivel az általános iskola fejlődése ezen a ponton nem állt meg, sőt reformok sorát élte át; s ezek minden esetben olyan nevelővonzattal jártak, melyet a pedagógusképzés nem tudott fedezni; számuk nem csökkent, hanem növekedett, így a képesítés nélküli pedagógus máig sajátos figuráját jelenti tantestületeinknek.

Záró gondolatként jegyzem meg, hogy a történeti bevezetőben exponált problémák - bármennyire hasonlóak is - nem azonosak a jelenlegiekkel. Mivel az előzőekben az adott kornak megfelelő starthelyzetet kell látnunk a nehézségekkel együtt, a maiakban pedig egy szocialista oktatási rendszer sajátos tervezési hibáinak következményeit.

II.

A/ Képesítés nélküli nevelőka 30 év statisztikájának tükrében

1. A fogalom tartalma

Az ötvenes évek elejétől napjainkig részletes statisztikai adatok állnak rendelkezésünkre az oktatásügy fejlődéséről, a személyi állomány alakulásáról, s benne a képesítés nélküli nevelők részarányáról./L.l./

a/ Kiindulópontunk lehet az, hogy az általános iskola alsótagozatában tanítóképző intézeti /főiskolai/, a felsőtagozatában pedig az adott tantárgy/ak/at az abból a tantárgy/ak/ból főiskolán, középiskolában pedig a tudományegyetemeken szerzett oklevéllel tanító nevelőt minősítjük szakképzettnek.

b/ Ettől sajátosan eltérnek a gyakorlatban a következő esetek:

- óvónőképzős végzettséggel az alsó tagozatban tanító,
- tanítóképzős végzettséggel felső tagozatban tanító,
- tanárképzős végzettséggel középiskolában tanító nevelők stb.
- idevonható az az eset is, amikor tanárképző főiskolai végzettséggel nem az ennek megfelelő szaktárgyakat oktatja a nevelő.

Ennek a csoportnak közös vonása, hogy valamely korcsoport neveléséhez, illetve valamely szaktárgy oktatásához meg van a nevelő szakmai, pedagógiai végzettsége, de ettől eltérő korosztályt vagy tantárgyat oktat.

c/ Kisebb számban, de előfordul az az eset is, amikor egy tantárgyat pedagógiai képzettséggel nem, de az adott tárgyból egyetemi, főiskolai oklevéllel/vagy érettségien kívül szakmunkás bizonyítvánnyal/ rendelkező személy tanít.

d/ Végül eljutunk a tulajdonképpeni - közfelfogás szerint is annak tartott - képesítés nélküli nevelőhöz, aki mindössze valamilyen típusú középiskolai érettségivel végzi munkáját, bármiféle felsőfokú szakmai vagy pedagógiai képzettség nélkül. Ez a csoport is rétegződik részben beosztása szerint /tanító, szaktanár, napközis/, részben tanulmányainak irányultsága vagy formája szerint, éspedig:

- tanít, de pedagógusképző intézményben nem tanuló nevelő /oda még nem jelentkezett, vagy jelentkezett, de nem vették fel, illetve csak a következő évek valamelyikére nyert felvételt/,
- a pedagógusképző intézmény 1-4. vagy 5. évfolyamát levelező tagozaton munka mellett végző hallgató,
- az abszolutóriummal igen, de diplomával nem rendelkező nevelő,
- végül azok a nevelők, akik pedagógusképző intézmény egy vagy több évfolyamát nappali tagozaton elvégezték, s tanulmányait a tanítás mellett esti vagy levelező tagozaton folytatják tovább.

Bár a 2., 3. kategória sem probléma mentes, mivel nem közvetlenül azt a szakmai, pedagógiai feladatot látja el a nevelő vagy szakember, amire képezték; tény, hogy a legsúlyosabb gondok a 4. esetben mutatkoznak. Mert bár ez a csoport is rétegzett, közös jellemzőjük az, hogy többségük egynéhány évig/a levelező, esti képzés megkezdéséig/ pusztán középfokú általános műveltségére, s legfeljebb felettesei, képzett kollégái útmutatására hagyatkozva végzi nevelő-oktató munkáját.

A továbbiakban tehát ennek a kategóriának a helyzetét, hatását követjük nyomon.

2. Képesítés nélküli nevelők 1950-1980 között az alsó fokú oktatásban

Az oktatástörténeti áttekintésből kitűnik, hogy a képesítés nélküli nevelők az általános iskola megteremtésének idején jelentek meg az intézményekben.

Számuk és arányuk az első 5-6 évben elhanyagolhatónak látszott. Az ágazati irányítás a szakember-hiányt különféle átmeneti megoldásokkal próbálta pótolni, majd a pedagógusképzés bizonyos szintű /de korántsem alapvető/ bővítésével a szakmai ellátottságot bizonyára megoldottnak tekintette. A képesítés nélküli nevelők adatai bizonyítják, hogy az utóbbi 30 év fejlődése alaposan rácsáfolt erre az elképzelésre:

Év	Általános iskola kép.nélküli nev. száma	%-a	Év	Általános Iskola kép. nélküli nev. száma	%-a
1950	103	0,3	1974	4009	6,1
1955	161	0,3	1975	4620	6,9
1960	1589	2,8	1976	5237	7,7
1965	5668	9,1	1977	5088	7,3
1970	3204	5,1	1978	4570	6,4
1971	3553	5,6	1979	3726	5,1
1972	3610	5,6	1980	2898	3,8
1973	3780	5,8			

Számuk - megszüntetés helyett - az első tíz évben megtízszereződött, 15 év alatt elérte az 1950. évi létszám 55-szeresét, a nevelők 9,1%-át. Az 1970-re elért csökkenést /5,1%/ ismét emelkedés követte, 1976-ban újra 5000-nél többen vannak, s az utóbbi 5-6 év egyenletes csökkenése ellenére napjainkban is közel 3000 főnek /3,8%/ hiányzik a tanításhoz szükséges képesítése.

Meg kell jegyeznünk, hogy a valós helyzet ennél rosszabb, ugyanis a helyettesítésre szerződéssel alkalmazott nevelők többségét is képesítés nélküliek alkotják, tehát potenciálisan lényegesen több képesítés nélküli dolgozik az iskolákban, mint azt a statisztika adatai meghatározzák.

/1981-82-ben a törzstag képesítés nélküli 3,7%-ra csökkent ugyan, de a két kategória együtt 4876 fő, 6,2%./

1960-tól a kisegítő iskolákban szintén ugrásszerűen megnőtt a nevelőhiány, s így az itt dolgozó nevelők 30-45%-a nem rendelkezett gyógypedagógiai képesítéssel, és jobb esetben tanítók, gyakran pedig teljesen képzetlen emberek végezték a gyógyítva nevelést.

Az általános iskolai felső tagozat és a kisegítő iskola /gyógypedagógiai intézményekkel együtt/ szakos ellátottsága is mutatja a probléma életét:

Év	Ált.isk.fels.tag. szakosan ell. órák %-a	Gyógyped. képesíté- sűek %-a a gyp-n.	Év	Ált.isk.fels. szakosan ell. órák %-a	Gyógyped. képesíté- sűek %-a a gyp-n.
1955	-	79,7	1974	79,0	55,3
1960	58,0	66,1	1975	79,5	55,1
1965	62,2	59,5	1976	80,8	56,7
1970	73,3	57,8	1977	82,3	59,3
1971	74,3	56,6	1978	84,9	60,0
1972	76,2	56,2	1979	86,1	61,6
1973	77,5	55,0	1980	88,0	62,2

A képesítés nélküliek és az előző rész 2-3. kategóriájában sorolt más képesítésűek, más szakosok által végzett munka együttes aránya, bár az általános iskolákban 42%-ról 12%-ra, tehát jelentősen csökkent /gyógypedagógián viszont még ma is 37,8%/, ma sem tekinthető elhanyagolhatónak.

Az intézmények nevelőszükséglete végül is ténylegesen évi több ezer fővel nagyobb volt a rendelkezésre álló/meglévő és újonnan képzett/ állománynál. Az iskolák belső szakmai strukturájában a képesítés nélküli és más tárgyra/korosztályra/ képesített nevelőknek egyes években igen jelentős a részaránya.

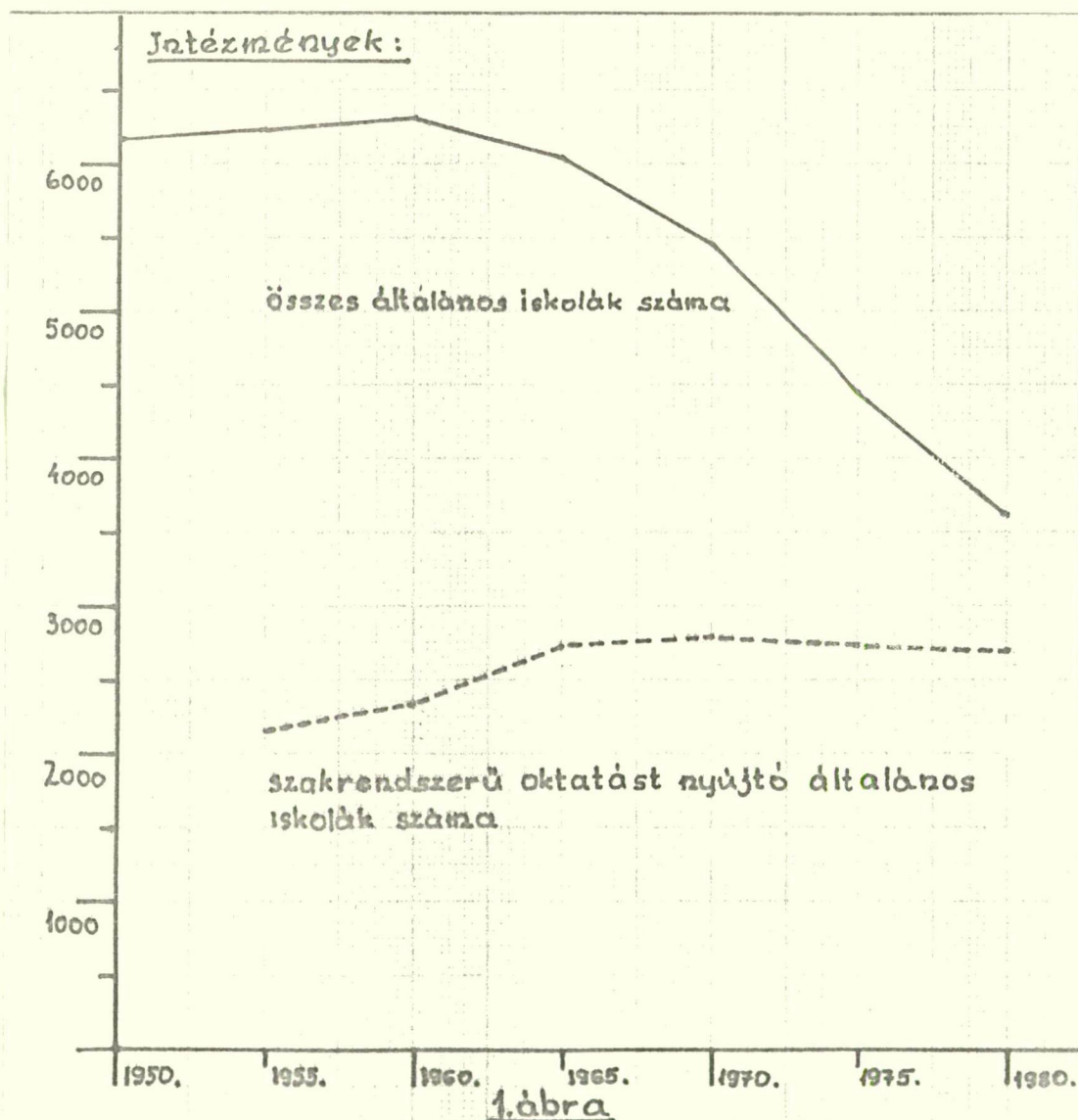

A nevelőellátottság anomáliái számos tényezővel vannak összefüggésben, melyek együttesen eredményezték a helyzet kialakulását és stagnálását.

A továbbiakban ezeket a tényezőket vesszük szemügyre.

3. A nevelőellátottságot befolyásoló és determináló tényezők

a/ Az intézményhálózat tényleges fejlődése, mint a nevelő-szükséglet domináns tényezője

A grafikonról és a számokból jól leolvashatók az intézményhálózat fejlődésének sajátosságai./L.2./

1960-ig /6185-6307/ lassú növekedés tapasztalható. A 122 többletet az iparosodás következtében kialakult lakótelepek iskolaszükséglete, az irányítási struktúrák módosulása /önálló igazgatások leválasztása/, az egykori uradalmak helyén létrejött állami gazdaságok dolgozóinak iskolával való ellátása eredményezte. /Az utóbbi kétségtelenül a meglévő kis létszámú és részben osztott iskolák állományát gyarapította./

Ez a folyamat 1960 körül megállt, s megkezdődött az intézmények számának csökkenése.

Év	Csökkenés az iskolák számában:	Emelkedés a szakr.okt. %-ában:
1960-65	271	20,0
1965-70	556	11,3
1970-75	1012	13,7
1975-80	835	7,1

A csökkenés alapvető s - mindvégig kimutatható - indoka a szakrendszerű oktatás kiterjesztése.

Ez a cél, mely az önálló tanulócsoporthoz szakrendszerben megvalósuló oktatás magasabb hatékonysága, s a kedvezőbb nevelési-oktatási feltételek előnyei alapján élvezett preferenciákat, főleg az első 5 évben hozott látványos változást.

A 20% elérése nagyjából egybeesett az ország gazdasági-társadalmi átstrukturálódásával, amikor az ipari települések lélekszámának emelkedésével párhuzamosan egyes vidéki-főleg tanyasi - települések lélekszáma lecsökkent, s a körzetesítés ennek szükségszerű - egyben az oktatási kormányzat céljaival megegyező - következménye volt.

1965-70 között megszűnt kétszer annyi iskola már csak mintegy 10%-kal emelte a szakrendszerű oktatást, és a következő duplázás sem sokkal többel.

A látszólag valóban elvárható előnyöket vizsgálatok nem igazolták, s ma sem tűnik egyértelműen bizonyítottnak.
/L.3./

Ezekben az években - a számok bizonyítják, hogy - túlbuzgalom érvényesült, mely nagvobb figyelmet szentelt a %-kokra, mint a tényleges helyzetre. Nevezetesen arra, hogy sokszor megnyugtató tárgyi és személyi feltételek között működő iskolák százainak megszűnésével a központi iskolákban egészségtelen zsúfoltság alakult ki. Az elvesztett termeket nem lehetett máról holnapra pótolni; miként az új nagyságrend más összetételű szakember gárdája sem teremődött meg azonnal. Vagyis a szakrendszerű oktatást nyújtó iskolák száma nőtt, de várható előnyeinek két alapfeltétele /nevelő, terem/ romlott, amihez a tanulók napi utazásával járó gondok is társultak. Ahol a körzetesítést nem elég átgondoltsággal valósították meg, vagyis ahol az átszervezés nem a helyi társadalom spontán alakulásának logikus velejárója volt, az említett hátrányos hatásokat újabbak követték, ami a települések kulturális bázisának felszámolását vonta maga után.

1975-től / a korábbi évek tapasztalatainak jobb mérlegelésével/ a körzetesítési hullám már kisebb mértékben érvényesül, az iskolák száma a hetvenes években mégis több mint kétszer annyival csökken, mint az előző évtizedben. A szakos ellátottságban ugyanakkor nincs ilyen változás/ az utóbbi 5 évben csak 7,1%/, tehát a számok mögött más okok rejlenek.

Itt ismét egy -főleg irányítási és gazdálkodási szempontból- előnyösnek vélt strukturális átszervezésről van szó, melynek lényege egy adott lakóhely /község, kerület/ 2-3 iskolájának közös igazgatás alá vonása. Ahol a lakókerület vagy az intézmények spontán fejlődése váltotta ki a változást/ az ehhez szükséges feltételek létrejötte után/, ez természetesen pozitív változásokat hozott pedagógiai szempontból is. Később ennek mintájára a - szövethozati összevonások irányítási előnyeit itt is feltételezve- olyan intézmény összevonásra is sor került, melynek eredményeként 1500-2000 fős mammut-iskolák jöttek létre.

Sajátos, hogy az ilyen nagyságrendű iskolák pedagógiai előnyeit semmilyen kísérleti tapasztalat nem támasztotta alá, s ha voltak is ilyen /pozitív példaként említett/ tapasztalatok, általában a jó feltételek között működő, az összevonás után is jóval kisebb intézményekből származtak. Az intézményi összevonásokat ritkán követte azonnal a centralizációhoz szükséges fejlesztés /központi épület/, ezért a 3-4 helyre tagolt 1-2000 gyermek a százegynéhány pedagógus nem alkotott egységes közösséget. Ez a működésben diszfunkcionális jelenségekhez vezetett. /L.4./

A felszínen jelentkező működészavarok okát kezdetben a vezetés személyi feltételeiben, vagy a nehezen kiizzadt vezetési modellekben keresték, mignem bebizonyosodott, hogy ilyen nagyságrendű széttagolt intézmények irányíthatósága, pedagógiai célszerűsége eleve kérdéses.

Az összevonási folyamat az évtized végén megállt, az évi 60-70 iskola megszűnése többnyire a kis települések közös tanácsú községekké szervezésével, vagy egy-egy major vagy tanyszerű település spontán elnéptelenedésével van összefüggésben. /L.5./

Az intézményhálózat strukturális változása - bár nem közvetlenül - sajátos módon hat a nevelőellátottságra.

Az egy-két /vagy néhány/ tanítós osztatlan vagy részben osztott iskolák felszabaduló tanítógárdája bekerült a felduzzadt létszámú központi iskolákba, ahol viszont főleg a szakrendszerű oktatáshoz szükséges szaktanári állások vártak betöltésre.

/A megszűnést általában a felsőtagozat bekörzetesítése előzte meg./

A felszabaduló létszám ellenére tehát gyakran hiány mutatkozott. A kistelepülések és tanyák iskoláinak megszűnése együtt járt az /Eötvös és Klebelsberg program során épült/ tanítói lakások megszűnésével, ami a községekben letelepedési gondokat eredményezett.

Ehhez járult az érintett nevelők egzisztenciális problémája, ami a biztos kereset-kiegészítést jelentő tanyai gazdaság felszámolásából adódott.

A lakásgondok és a munkafeltételek hiányosságai az intézményi összevonásoknál is kiélezték a helyzetet, ugyanis a község nevelői fogadóképességének feltételét jelentő lakásépítés helyett, nyilván a lassan megvalósuló tanterem építéseket kellett előnyben részesíteni.

Ehhez járult, hogy egyes kisebb periférikus megyék gyermeklétszámának lecsökkenését a főváros munkáskerületei és az agglomerációs övezet községei a lakosság felduzzadásával ellensúlyozták.

Míg az előbbiek tárgyi, személyi feltételei így relative javultak, az utóbbiak gondjai növekedtek, a a pedagógushiány éveiben még magasabb bérek ígéretével sem voltak képesek a katedrára szakképzett nevelőt állítani.

Az iskolaszerkezet tehát közvetve ugyan, de lényegesen befolyásolta az iskolák nevelőellátottságát.

b/ A tanulók, tanulócsoportok és tantermek számának tényleges alakulásának hatásai a nevelőellátottságra

Az iskolák nevelőszükségletét a mindenkori gyermeklétszám már közelebbről meghatározza./L.6./

Mint a 2.sz. ábra mutatja, a tanulólétszám az elmúlt 30 évben erőteljesen hullámzott. /36. o-on/

1955-60 között meredek volt az emelkedés /ekkor az iskolák száma is lassan emelkedett/, az 1960-65 közötti csúcson viszont az iskolák száma csökkent, 1975-től ismét emelkedik a tanulók száma. A hullámvázis tükrözi az egyes korszakok népesedéspolitikai intézkedéseit, a velejáró nő-és ifjúsáspolitikai programokat, melyek pozitív hatást gyakoroltak népességünk számszerű alakulására. A meredek emelkedések és tetőzések az oktatási alapellátottság hasonló irányú fejlesztését igényelték.

Mint a képesítés nélküliek statisztikájából kitűnt, ezek az etapok sokszorozták meg a képesítés nélküli nevelőket, vagyis a gyermeklétszám gyors felduzzadását szakképzett nevelőkkel nem lehetett ilyen ütemben követni.

A hullámvölgyek csökkentették ugyan a képzetlen nevelők számát, de ez nem süllyedt 3000 alá, s a hetvenes évek kisebb létszámemelkedése újra egy-két ezerral több képesítés nélkülit állított munkába. A nevelőszükségletet a gyermeklétszám ugyanis valójában a tanulócsoportokon keresztül határozza meg.

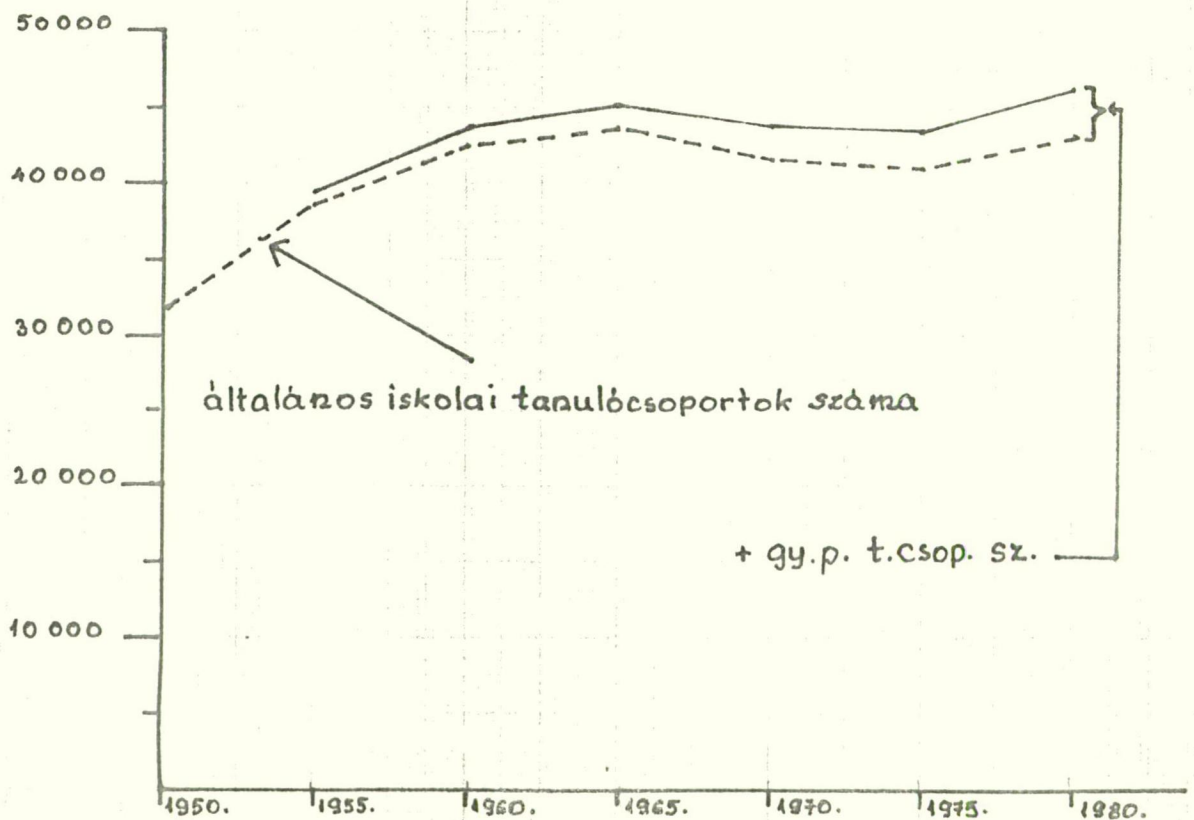
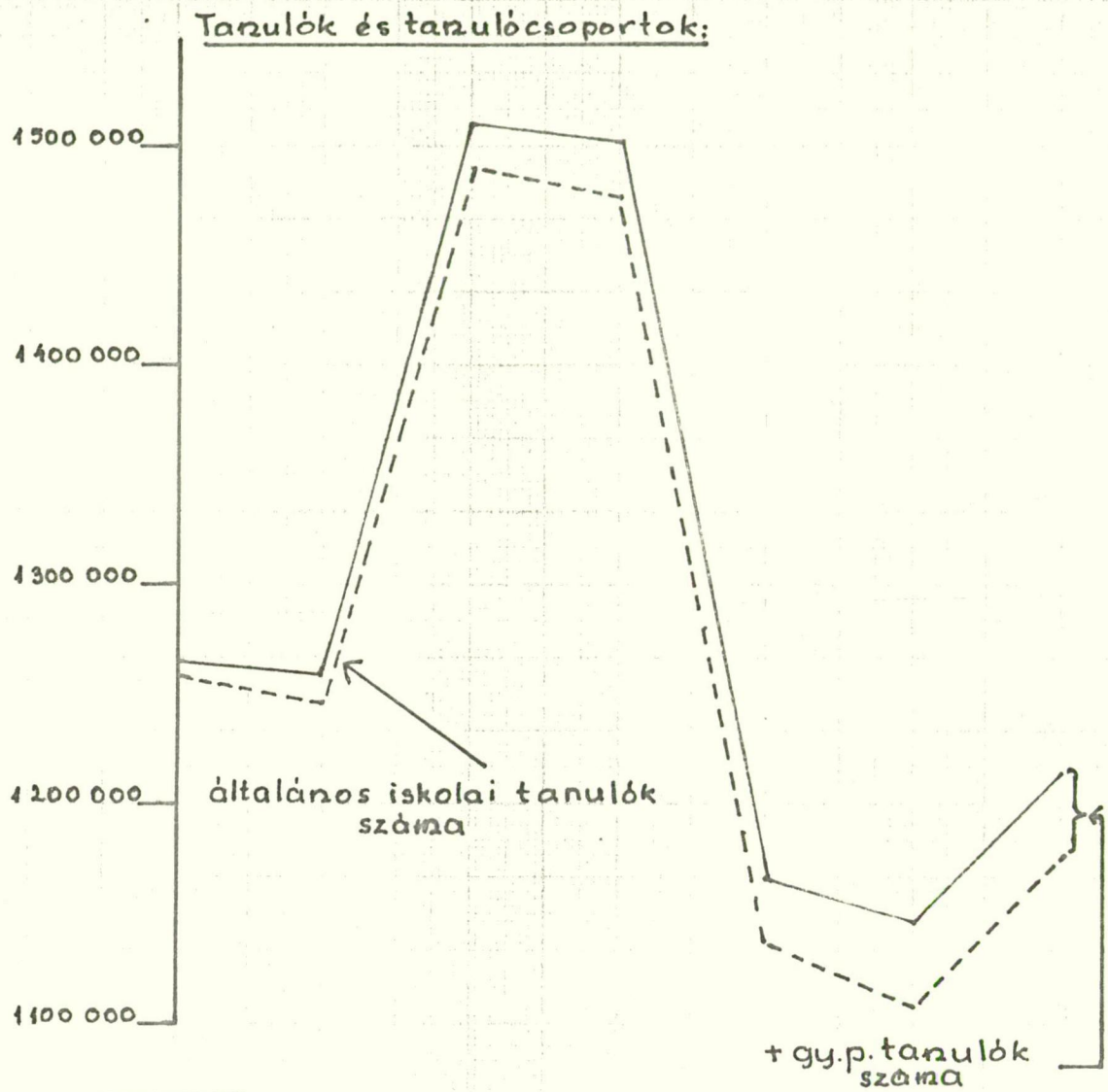
Az ábra alsó részén a két tényt szám jól összehasonlítható./L.7./

A csoportszám 1955-60-ban nem követi a létszámgörbe meredek vonalát, a létszám lassú csökkenésekor is emelkedik, s amikor a tanulólétszám 1950-hez képest százezerrel /az 1960. évi csúcshoz képest háromszáz ezerrel/ lecsökken, a csoportok száma mindössze egy-kétezerrel kevesebb és továbbra is negyvenezer felett marad, ami mintegy tízezerrel magasabb az 1950. évinél.

/A csoportszám rugalmatlanabb kategória az előbbinél, pl. két csoportnál a létszám felső határához képest a tanulók számának mintegy 40-nel kell csökkenni az összevonásig./

A csoportszám görbéjét magyarázzák továbbá a bontáshatárok leszállítására hozott intézkedések, melyek kedvezőbb munkakörülmények és pedagógiai feltételek kialakulásához vezettek./L.8./

2. ábra

A tanulólétszám változása tehát a tanulócsoportok ezt követő, de ettől eltérő ütemű változásával határozza meg a nevelő-szükségletet, s a kettő együttvéve vezetett a képesítés nélküliek számának emelkedéséhez.

A 2. sz. ábra arra is rávilágít, hogy a gyógyítva nevelést igénylő 6-14 évesek egy része átkerült a nevelésükre hivatott gyógypedagógia hatáskörébe.

Ennek megoldásához a gyógypedagógiai intézmények megháromszorozása sem volt elegendő, ezért az általános iskola mellett működő kisegítő /iskolai/ osztályok megszervezése jelentett kiutat.

1950-ben a 6185-ből 86, 1980-ban a 3633 általános iskolából 407 működtetett kisegítő osztályt, bár a fejlődés az utóbbi évtizedben lelassult./L.9./

A kisegítő iskolai csoport bontáshatára -érthetően- jóval alacsonyabb, s egy adott létszám kisegítő iskolai áttelepítése nagvobb nevelővonzattal jár, mint az általános iskolában.

Ezzel függ össze, hogy /az általános iskolaihoz képest lényegesen kevesebb/ kisegítő iskolai tanulók illetve tanulócsoportok nevelőgárdájában az erre képesítettek legfeljebb 60%-ot képviselnek, s szakember utánpótlási gondokkal küzdenek./L.10./

A foglalkoztatottság hagyományos rendjének megváltozására a nevelési valamint a szociális gondozó funkciók bővítését igényelte az oktatási rendszertől. 1953 után fokozatosan kiépült napközi otthoni hálózat, ami a nők tömeges munkába állása következtében - az óvodai csoportfejlesztésekkel együtt- felgyorsult./L.11./

1955-ben már 52 296 , 1970-ben 210 125, 1980-ban pedig 444 328 tanuló részesült napközi otthoni ellátásban.

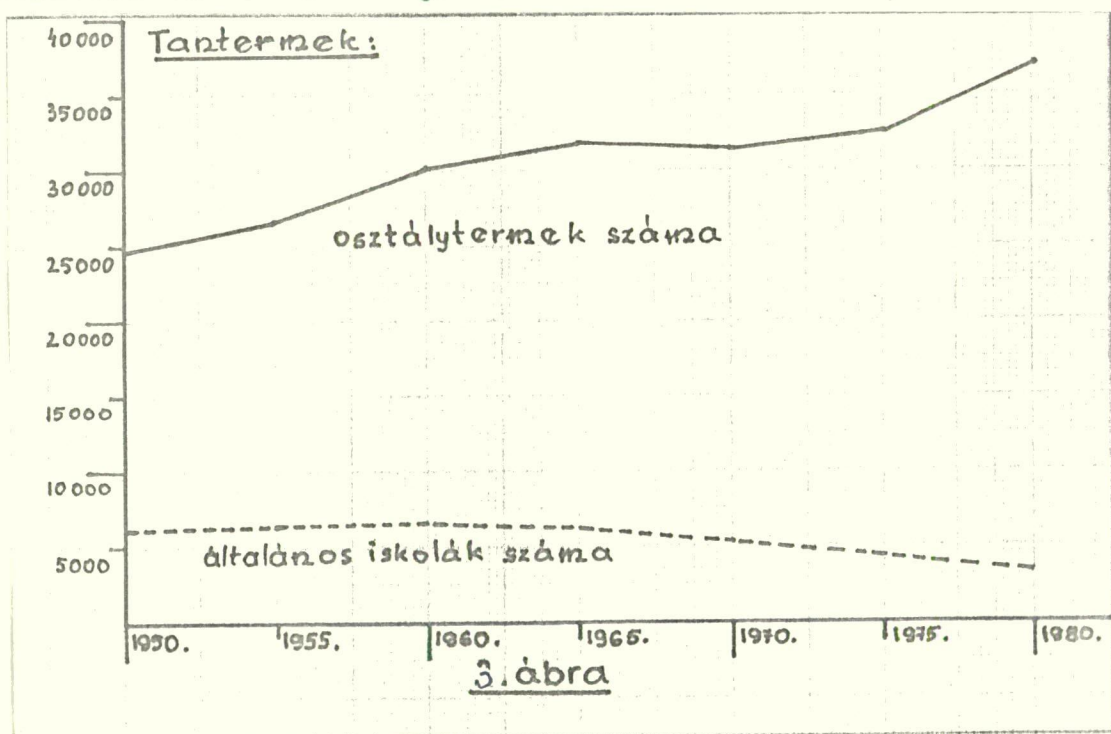
Mivel az amúgy is zsúfolt intézményekben a további bővítés lehetetlen volt, 1960-tól a tanulósobák megszervezésével enyhítették a rászorulóknak gondjain. A 70-es évek közepétől itt is gyors felfutás figyelhető meg, s a 20 évvel korábbi létszám 1980-ra megháromszorozódott.

Bár a tanulószobáknak csak közvetett létszámvonzata van, a napközi otthonok önmagukban is jelentős számú újabb nevelőt igényeltek. Ez azt jelenti, hogy még maximális 40 fős csoportokkal számolva is 1980-ra közel 20-szor annyi napközis nevelőre volt szükség, mint 1955-ben.

A hiányt itt is a képesítés nélküliek munkába állításával enyhítették az iskolák, s a szakképzett nevelőket inkább iskolai csoportokba osztották be, ezt a megoldást tartván a kisebbik rossznak.

c/ Az általános-,kisegítő iskolai, napközi otthoni és tanulószobai létszámok rohamos bővülése nemcsak személyi, hanem tantermi fejlesztési vonzattal is járt.

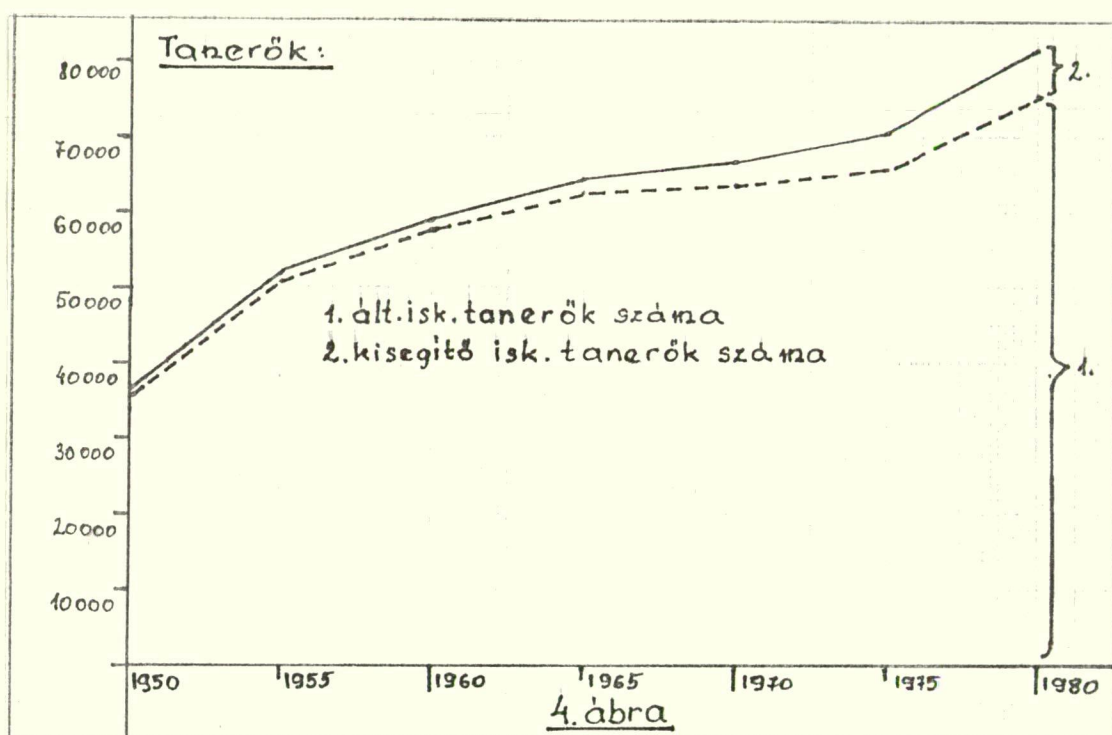
Az osztálytermek számának görbéje/3.sz.ábra/ nagy vonalakban szinkronban van a csoportszám /2.sz.ábra/ görbéjével./L.12./

Az 1955-60 és 1975-80 közötti lényegesebb fejlesztéseken túl viszonylag lassú a fejlődés, ami összefügg az iskolák számának csökkenésével is, melynek során az elhagyott iskolák termeinek többsége kiesett a tanügy hatásköréből.

A tantermi ellátottság még ma is iskolarendszerünk egyik legsúlyosabb gondját képezi, s mint a nevelés-oktatási munkakörülmények /egyik/ alapvető eleme, a nevelőellátottságot is erőteljesen befolyásolja.

Az általános iskolai hálózat /és belső szerkezetének/ fejlődése a tanerőszükséglet, illetve állomány folyamatos növekedését vonta maga után. /L.13./

A három évtized alatt a létszám megduplázódott /a tanároké és a kisegítőské ezen belül hatszorosára nőtt/, ez pedig a pedagógusképzés nagyarányú kibővítését feltételezte.

d/ Pedagógusképzés, mint a nevelőellátottság meghatározója

A pedagógusképző intézmények /bölcész, természettudományi egyetemi karok, tanárképző-, gyógypedagógiai-, testnevelési-, tanítóképző főiskolák, óvónőképző és művészeti intézmények/hallgatóinak száma a vizsgált időszakban a következőképpen alakult:

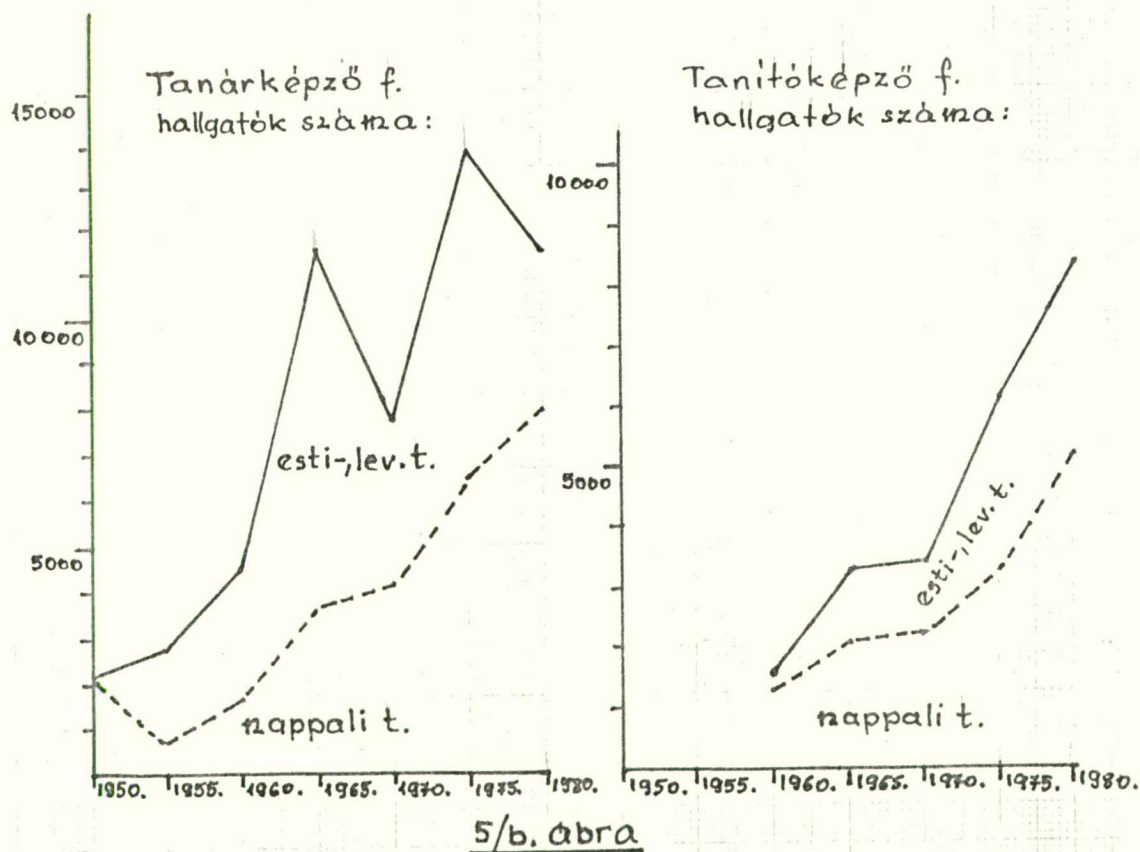
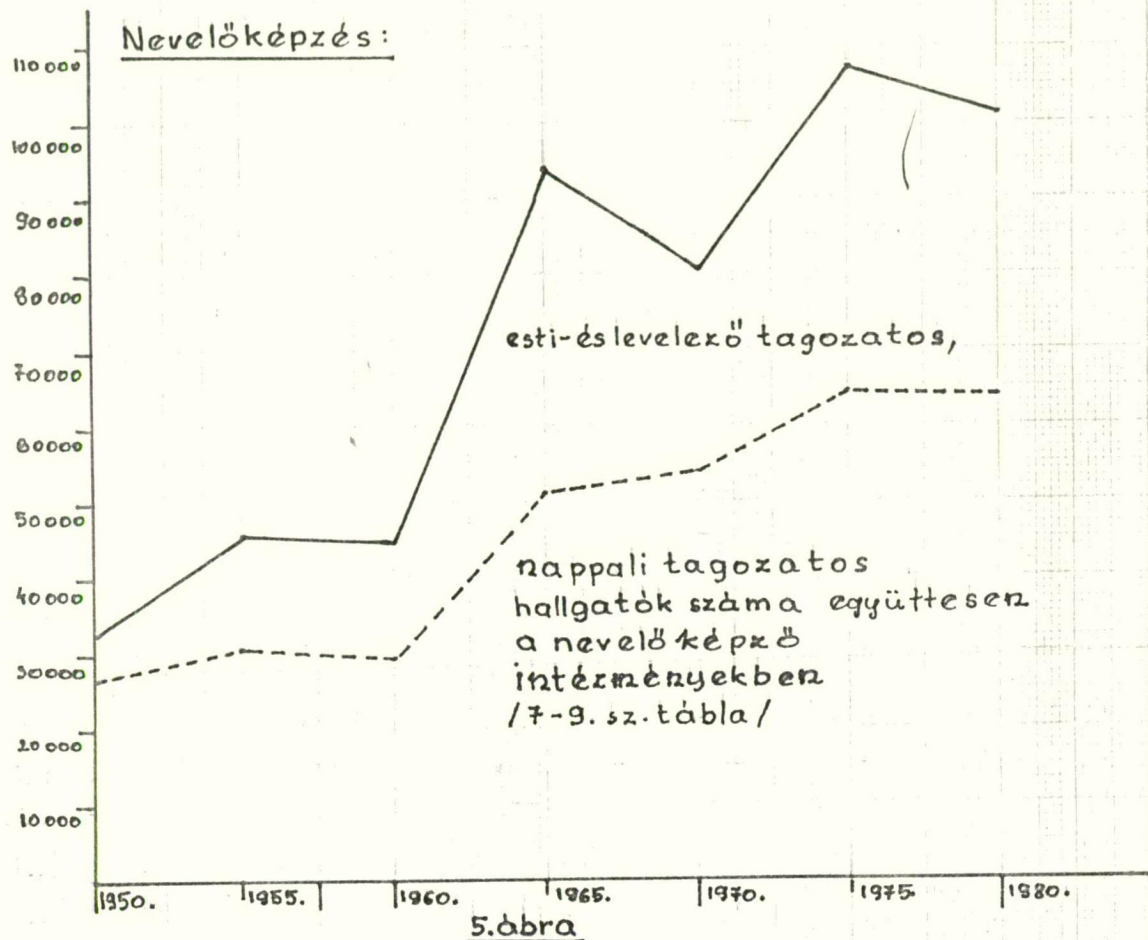
Év	Összes hallgató	e b b ő l nappali esti, levele- ző	Év	Összes hallgató	e b b ő l nappali esti, levele- ző
1950	32501	26509 5992	1970	80536	53821 26715
1955	45431	30665 14766	1975	107555	64319 43290
1960	44528	29344 15241	1980	101166	64057 37109
1965	93957	51002 42955			

A képzés két csatornán történt az alábbiak szerint:

é v	T a n i t ó képz.			T a n á r képz.			G y ó g y p e d.		
	össz.	nap- pali	leve- lező	össz.	nap- pali	leve- lező	össz.	nap- pali	leve- lező
1950	-	-	-	2110	2019	91	148	148	-
1955	-	-	-	2761	685	2076	352	137	215
1960	1687	1398	289	4561	1683	2923	330	214	116
1965	3445	2101	1344	11338	3631	7707	671	259	412
1970	3487	2202	1285	7779	4074	3705	583	237	346
1971	4098	2400	1698	8770	4564	4206	755	260	495
1972	4693	2626	2067	9952	5139	4813	871	282	589
1973	5393	2962	2431	11034	5668	5366	1160	332	828
1974	5970	3102	2868	12492	6036	6456	1414	352	1062
1975	6153	3234	2919	13628	6495	7133	1736	403	1333
1976	7326	3511	3815	15151	6619	8532	1794	424	1370
1977	8290	4217	4073	13930	6983	6947	1616	420	1196
1978	8991	4819	4172	12469	7244	5225	1552	434	1118
1979	8958	5109	3849	12002	7447	4555	1503	436	1067
1980	8420	5170	3250	11541	7721	3820	1335	426	909

A táblázat és az 5; 5/b. ábrák jól mutatják, hogy a gyorsan fejlődő alsófokú oktatás nevelőszükségletének biztosítása a felsőoktatást erősen próbára tette.

Az ötvenes évek első felében - amikor a tanulólétszám enyhén csökkent - lassan emelkedett a hallgatók száma. Már 1950-ben két csatornán valósul meg a képzés, 4/5-ük nappalin, 1/5-ük esti tagozaton tanult, de 1955-ben a levelezősök már a hallgatók 1/3-át tették ki.

Sajátos, hogy 1955-60 között, a tanulólétszám ugrásszerű emelkedése idején /kb. 250 000 fős emelkedés !/ a képzési keret csökkent, ami a nappali tagozatosok csökkenéséből adódik.

Igy a demográfiai csúcs 5 évében - az események után kullogva - vált szükségsszerűvé a hallgatók számának emelése. A nappalisok száma 1,73-szeresére, a levelezősök száma 2,8-szeresére nőtt, de az utóbbiak már a hallgatók 45,7%-át tették ki.

Vagyis a magas tanulólétszámmal dolgozó iskolák - elegendő szakember nem lévén - nagy számban alkalmaznak képesítés nélkülieket, kik a levelező tagozatok arányát hallatlan mértékben felduzzasztották.

A demográfiai hullám elvonulásakor /1965-70/ a nappali képzés üteme újra lelassult / a levelező tagozat pedig majdnem felére zuhant vissza/. Mivel a két tagozat által együttesen kibocsátott hallgatók száma végül is /közel 14 000 fővel/ jelentősen csökkent, a hetvenes évek első felében /a kisegítő iskola, napközi, tanulószoba fejlesztések, bontáshatár csökkentések idején /- ismét a hiányok utólagos pótlásával - mindkét tagozat hallgatói létszámát emelni kellett.

Sajátos, hogy az 1970-75. évi kisebb tanulólétszám-emelkedéssel egy időben mindkét tagozaton egyaránt a hallgatók számának csökkenése figyelhető meg! Ezek a jelenségek megmutatkoznak az egyes felsőoktatási intézményeknél is.

A tanítóképzők nappali tagozatán 1970-ig hasonló a fejlődés, ettől kezdve 1980-ig meredeken, mintegy 2-3 szeresére nőtt a hallgatók száma. A levelezők száma ezzel szinkronban változik, s jellemző, hogy a 70-es évek elején megközelíti a nappalisok számát, sőt 1976-ban mintegy 300 fővel többen tanulnak esti és levelező tagozaton.

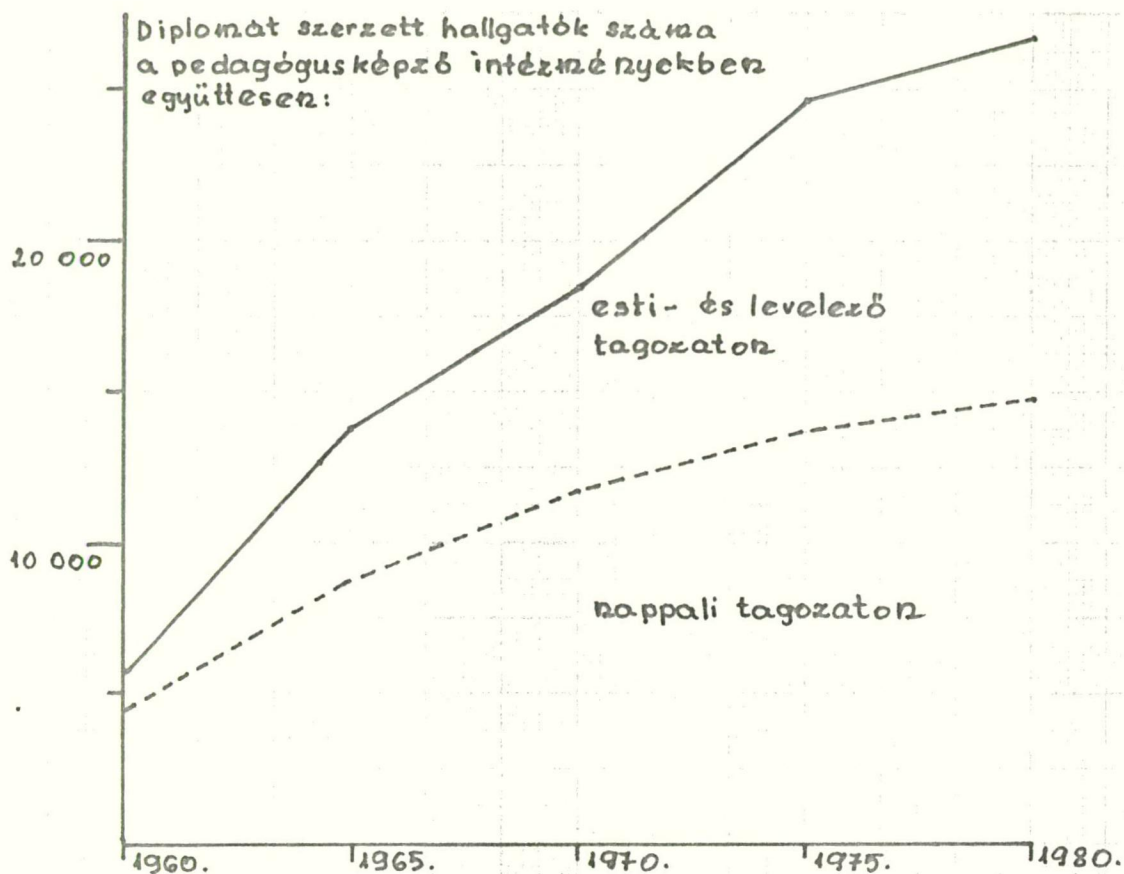
Azóta az új képzők meszervezésével az arány javult a nappali javára, de a levelezők még mindig /38% felett vannak/3250 fő/. A tanárképző főiskolán is meredekebb a fejlődés az összes intézményekhez képest, de ez kevésbé egyenletesen valósult meg. Különösen szembetűnő, hogy 1950-55 között harmadára csökkent /695 fő/ a nappalisok száma, a levelezősöké pedig 22-szeresére nőtt, ahallgatók 75,2 %-a a levelezőn tanult. A képzés ezután mindkét tagozaton emelkedett.

Kisebb hullámvás után 1980-ra kedvezőbbé váltak az arányok, bár az együttes csökkenés elgondolkodtató.

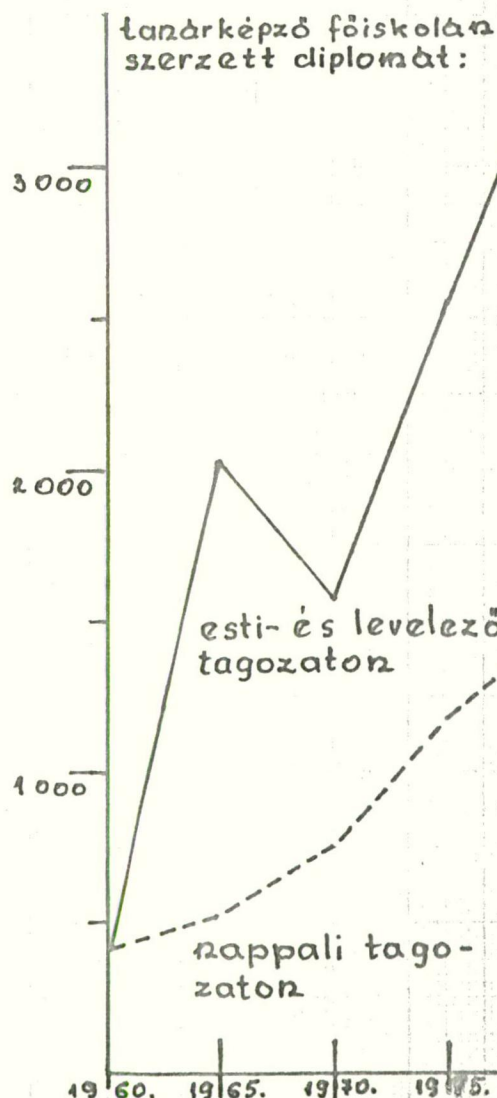
A gyógypedagógusok képzését 1955-től /kisebb arányeltolódásokkal/ a levelező képzés túlsúlya jellemzi, 1980-ban is több mint kétszeres. Az utóbbiak azonban részben a szakképzett tanítók- tanárok közül verbuválódnak, kik a kisegítő osztály megszervezésével itt nyertek beosztást, amihez igyekeznek megszerezni a szükséges képesítést/ez viszont az általános iskolánál jelentkezik hiányként/.

Ezek a jelenségek még élesebben mutatkoznak meg a diplomát szerzettek statisztikáin:

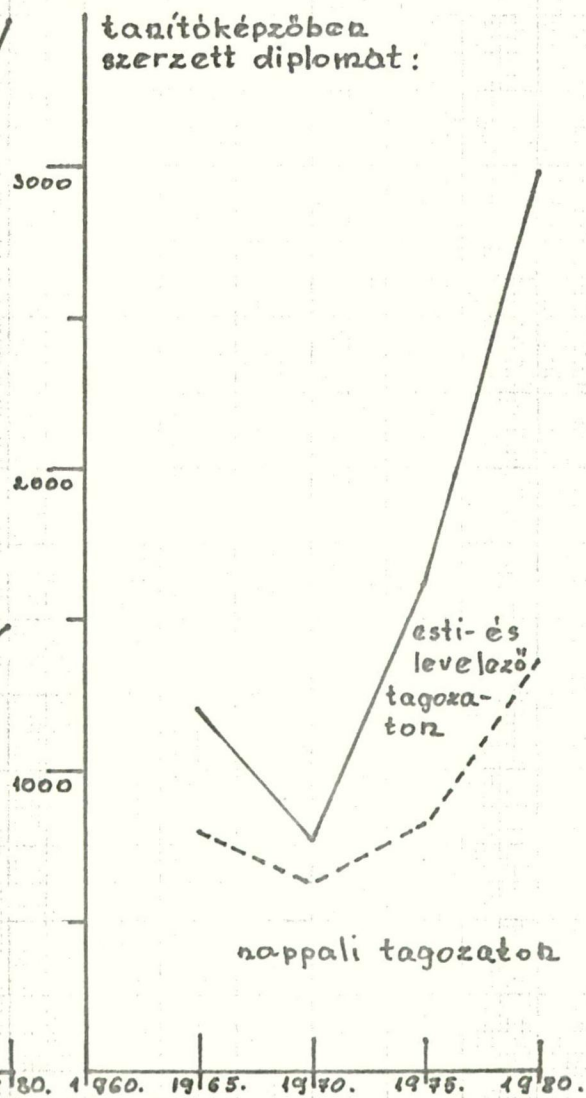
Év	Összes hallg.		Tanítóképző		Tanárképző		Gyógypedagógia	
	száma	ebből lev.	össz.	lev. esti	össz.	lev. esti	össz.	lev. esti
1960.	5628	1361	-	-	424	-	29	-
1965	13938	5102	1208	422	2008	1505	62	8
1970	18220	6332	773	161	1574	832	148	89
1971	17126	5742	981	280	1692	816	141	90
1972	18417	6270	1058	358	1869	906	142	89
1973	22562	10102	1228	472	1818	849	196	138
1974	24029	10858	1553	705	2343	1230	240	171
1975	24276	10714	1604	803	2527	1372	288	226
1976	25996	11451	1776	909	3174	1771	381	302
1977	25934	11354	2002	1030	3137	1942	522	440
1978	25573	12445	2230	1285	3801	2507	437	362
1979	27241	11979	2642	1533	3490	1938	446	360
1980	26863	12004	2942	1611	3493	2016	504	408

tanárképző főiskolákban szerzett diplomát:

tanítóképzőben szerzett diplomát:

Az 5/c ábra grafikonjai mutatják, hogy az összes pedagógusképző intézmény nappali tagozatán diplomát szerzettek aránya lassan és egyenletesen emelkedett, amihez a levelezőn szerzett diplomások egyes években igen magas aránya társult.

Mint látjuk a tanítóképzőben 1965-70 között mindkét tagozaton érvényesült csökkenés később súlyos gondokat okozott. 1975-re a nappali tagozat - emelkedése ellenére - alig haladta meg az 1965. évit, viszont a levelezőn diplomázók száma akkor már több volt mint a nappali tagozaton. Ezt meredekebb emelkedés követte mindkét tagozatnál, de 1980-ban is mintegy 300 hallgatóval többen szereztek diplomát levelezőn.

Tanárképző főiskolán egyenletesebb /1970-től erőteljesebb/ a nappali diplomák emelkedése. A levelező: 1965-70 közötti radikális csökkentését ezután ugrásszerű emelkedés követte 1980-ig, és 1974 óta lényegesen többen szereznek levelező tagozaton diplomát, mint nappalin.

Gyógypedagógián 1970-től folyamatosan a levelezősök túlsúlya érvényesül.

A mindvégig nagy számban alkalmazott képesítés nélküli nevelők arra utalnak, hogy a két csatornás pedagógusképzés együttesen sem tudott megfelelni az iskolák szükségleteinek. Itt figyelembe kell vennünk, hogy a kérdést számos tényező befolyásolja.

A tudományegyetemet végzettek egy részét, de a tanítók, tanárok egyhányadát is elvonja a pedagógus pályától a sajtó, tömegkommunikáció, az utóbbi nevelők közül többen kerülnek államigazgatási, politikai, közéleti pályára, s vannak akik a termelés szféráiban keresnek boldogulást.

c./ A hallgatók és nevelők számát nemcsak a képzés szerkezete és keretszámai határozzák meg. A pedagógus pálya presztízse nem kevésbé fontos tényező, s ez mint ismeretes, nem kevés veszteséget könyvelhetett el a 30 év egyes időszakában.

A nehéz munkahelyi körülmények, alacsony kereseti lehetőségek következtében - a rétegszociológiai vizsgálatok szerint- a pedagógus az értelmiségiek rangsorában az alsó perifériába került.

/L.14./

Noha számos intézkedés született a helyzet javítására, s a körülmények valóban javultak, teljes elégedettségről ma sincs szó./L.15./ A 6-8 évenkénti bérrendezések következtében 2-3 évig eléri a többi ágazatban dolgozók bérszintjét a pedagógusok, de ezt általában újabb bérkorrekciót igénylő lemaradás követi.

A presztizstényezők együttes hatásaként a pálya elnőiesedett /közel 80%/ aminek hátrányos pedagógiai következményei vannak.

Több tanulmány felfedte már a kontraszelekció fentiekből következő tényét, ami nemcsak a pályára jelentkezők minőségi csökkenésében, s leszűkülésében nyilvánul meg, de bizonyára az oktatás hatékonyságára is kihatással volt./L.16./

1970-75. évi adatok összevetése szerint a pályairá nyultság, a középiskolások pedagógus pálya iránti érdeklődése az utóbbi időben javulásnak indult /1.17./, különösen a tanárképző főiskolákon /2996-ról 5936-ra/.

Ez kapcsolatban állhat a realisabb önértékeléssel és a más szakról kontraszelekcióval idecsapódottak rétegeivel is.

Ugyanakkor elgondolkodtató, hogy 1970-ben 44 588 nappalin érettségizett fiatal közül mindössze 7 924 fő /17,8%/ jelentkezett pedagógusképző intézménybe, s ebből csak 2 918 fő /6,5%/ felelt meg. 1975-ben ~~sem~~ sokkal jobb a helyzet. A 40 338 végző közül 12 220 /30,3%/ jelentkezett s 3 196 felelt meg a felvételin /7,9%/. 1980-ban 43 167-ből 11 575 /26,8%/, amiből felvettek 5 276 főt /12,2%/.

A jelentkezők 30-40%-ának elutasítása bizonyára indokolt; elgondolkodtató viszont az, hogy ezek közül kerül ki a levelezősök nagyobb hányada, akiknek munka mellett kell eleget tenniük a főiskolai tanulmányi kötelezettségeknek, holott a felvételihez szükséges alaptudásuk a nappali követelmény-szintjét nem érte el.

4. Az iskolák tényleges nevelőellátottsága 1950-80 között

A tanulók számának hullámozása valamint az alsó fokú oktatás és a pedagógusképzés strukturális változásai - melyek során számos anomáliát tapasztalunk - rányomták bélyegüket az általános iskola nevelőellátottságára.

Láttuk /L.13./, hogy 1950-65-ig évenként közel 1700 fővel emelkedett a nevelők száma/35248-ról 62167-re, tehát a különbség közel 25000 fő/. Az ezt követő 15 évben kb. évi 800 fős növekedés következtében /13000 fő/ 1980-ban 75422 pedagógus dolgozott az általános iskolákban. A belső arányokat a következő számok mutatják:

Év	tanító	tanár	kn. nev.	kép. %-a	gyp. szakos	gyp.kn.	kép. %-a
	az ált. iskolában				gyógygypedagógián		
1950	27744	7401	103	99,7			
1955	30370	19727	161	99,7	748	199	79,7
1960	33289	22412	1589	97,2	914	468	66,1
1965	30785	25714	5668	90,9	1192	811	59,5
1970	28282	31639	3204	94,9	1529	1118	57,8
1971	27912	31967	3553	94,4	1590	1217	56,6
1972	27607	32787	3610	94,4	1705	1328	56,2
1973	27573	33252	3780	94,2	1836	1504	55,0
1974	27645	34033	4009	93,9	1996	1616	55,3
1975	27667	35574	4620	93,1	2219	1805	55,1
1976	27806	35382	5237	92,3	2470	1887	56,7
1977	28653	36266	5088	92,7	2760	1893	59,3
1978	29196	38159	4570	93,6	2895	1930	60,0
1979	30169	39574	3726	94,9	3072	1912	61,6
1980	31478	41046	2898	96,2	3180	1931	62,2

A három évtizedet két szakaszra bontva láthatjuk, hogy a tanárok száma az első 15 év alatt több mint háromszorosára emelkedett, miközben a tanítóké csak tizedekkel változott.

Az aránytalanság nyilván a felsőtagozatok szakember szükségletével / a szakrendszerű oktatás kifejlesztésével/ áll összefüggésben. A második szakaszban is a tanárok számának növekedése a lényeges /több mint 15000/, míg a tanítói állomány csak 693 fővel gyarapodott. 1960 óta -33289 fő - egészen az utóbbi évekig 30 000 alá süllyedt a számuk, lassú emelkedés csak 1979-től figyelhető meg.

A képesítés nélküliek együttes számát és a levelező hallgatók számát összevetve kitűnik, hogy a képesítés nélküli tanárok /az 1965. és 1975. évi csúcsok nélkül is/ többen vannak a tanítóknál, viszont az utóbbiak száma a hetvenes években növekedésnek indult. Ez összefüggésben van azzal, hogy akkoriban a szaktanár szükséglet következtében a felsőfokú tanítókép-zőt végzettek közül többen szereztek tanári képesítést, másrészt azzal, hogy a gyorsan kiszélesedő napközi otthonban jelentős számú tanító kapott beosztást.

A 6. ábra mutatja, hogy 1955-ig a képesítés nélküliek aránya elenyésző, de 1960-ban már a 3%-ot közelíti. /Megjegyzendő, hogy az első évtized arányait torzítják a felsőfokú tanítóképzés átmeneti időszakának követelményei, amikor 1959-ig egy év alatt lehetett képesítő vizsgát tenni. Vagyis a végzettek számát növelik azok, akik 1957-59 között egy évi képesítés nélküli tanítás után szereztek tanítónői oklevelet. /Tehát a tanító-hiány ténylegesen nagyobb volt ekkor, mint a statisztikai adatokból látszik./

A képesítés nélküli alkalmazás 1965-től vált intézményessé /9,1%/, de az ellátottság javulását a megnövelt kétcsatornás képzés sem hozta meg. Erre utal, hogy számos megszorító intézkedés fogantatása /engedélyhez kötés stb./ ellenére 1971-től mérsékelten, majd 1975 után szembetűnően növekszik a képesítés nélküliek száma /1976-77-ben ismét 5000 felett/, de még ma is 3000-nél többen vannak.

Még elgondolkodtatóbb a helyzet, ha a képesítés nélkül működők számát kiegészítjük azokkal, akik a béruztasítás szerint tanítói, tanári besorolást kaptak/szakjellegű technikum, szakközépiskola, vagy más felsőoktatási és politikai végzettséggel/ de nincs pedagógiai képesítésük.

általános iskolai

nevelők képzettsége:

8000
7000
6000
5000
4000
3000

kisegítő iskolai

nevelők képzettsége:

összes ált. isk. nevelő

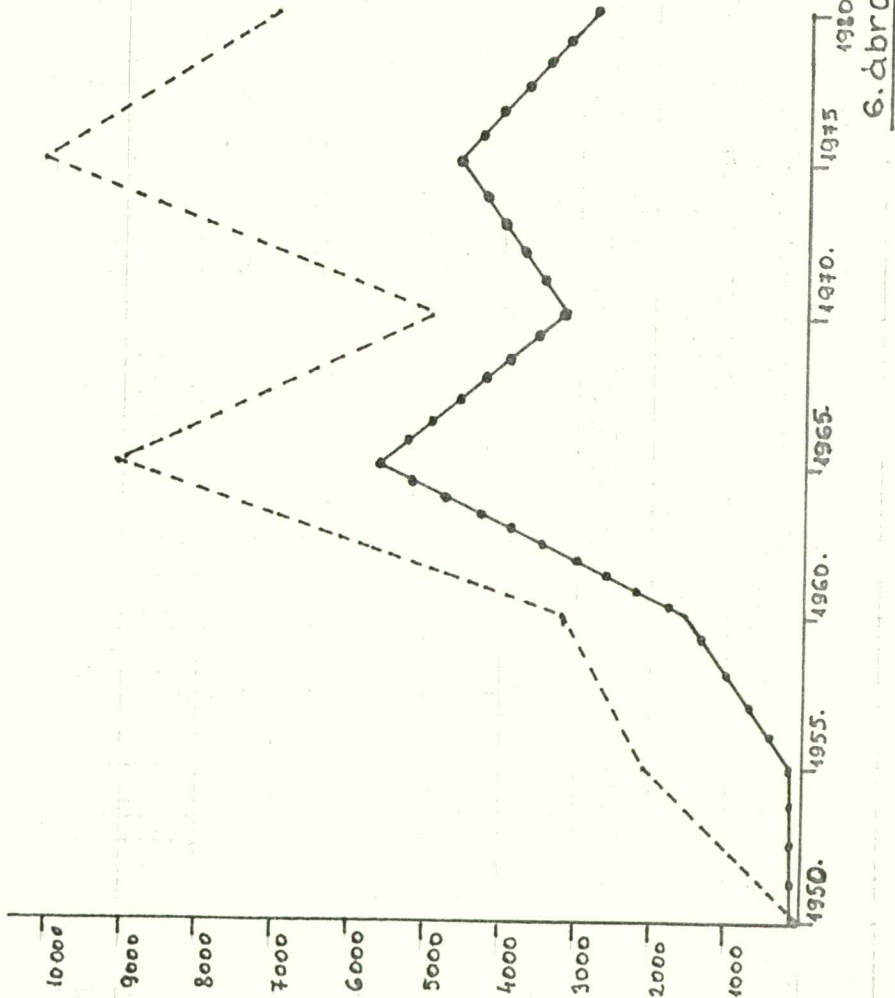
összes gyp. tanerő

ebből ped. kép. nélk.

ebből gyp. kép. nélküli

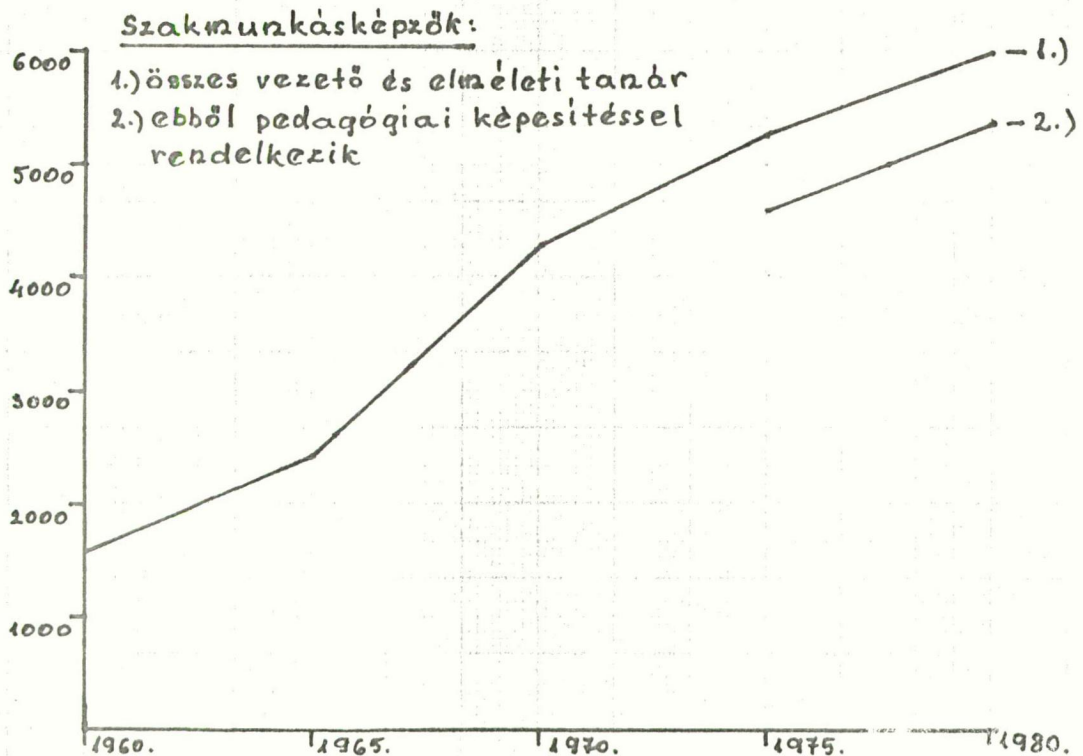
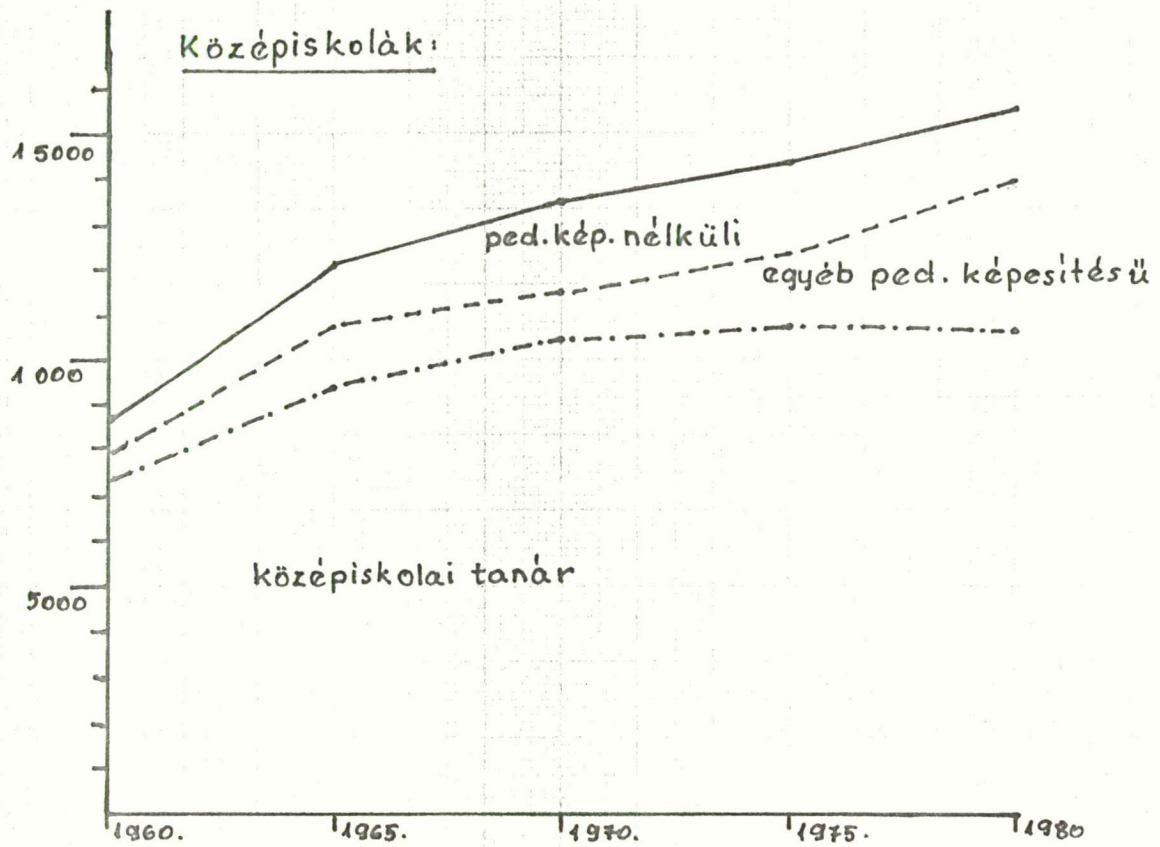
esti-és lev. hallgatók sz.
(tanár-és tanítóképzőben)

esti-, lev. hallgatók sz.
(gyp. főiskolában)

6. ábra

A nevelők képzettsége a középfokú oktatásban:

6/b. ábra

Ezzel együtt már igen magas százalékok jelentkeznek.

A 6. ábrára összehasonlításként felvettük a tanár-és tanító-képző levelező hallgatók adatait is. Bár egy részük nem az iskolákban dolgozik, vagy szakosodó tanító, nagy hányaduk az általános iskolákhoz szerződött képesítés nélküli, tehát a százalék innen nézve is magasabb.

Nem jobb a helyzet a kisegítő iskoláknál sem, ahol a levelező hallgatók száma lényegesen alacsonyabb a gyógypedagógiai képesítés nélkülieknél. A különbséget az általános iskola nevelői képesítésűek magyarázzák, akik eszerint nem folytatnak gyógypedagógiai tanulmányokat.

Nem tartozik tárgyunkhoz, de érdemes szemügyre venni, a középfok szakember-ellátását is. /6. ábra/
A szakmunkásképző intézetekben 8-10 év alatt alig változott a pedagógiai képesítésűek száma. 1971-től van 8,2% javulás, az arány évi 1-2%-kal hullámzik. /L.18./

Igaz, számszerűségében ez jóval kevesebb, mint az általános iskolánál, de arányaiban a 20-22% mindenképpen nagy, különösen akkor, ha az igen nagy pedagógiai gondoskodást, ezért pedagógiai felkészültséget igénylő tanulórétegre gondolunk.

Az pedig szinte hihetetlennek tűnik, hogy a középiskolák is évek óta érzik a probléma súlyát. /L.19./
Átlagosan 14-15000 nevelő közül évi 1500-1600 semmiféle pedagógiai képesítéssel nem rendelkezik, ami a nevelők 14-13%-át jelenti. Ehhez csatlakozik a másik 1200-1500 nevelő, akiknek nem a középiskolára szól a képesítésük, tehát akik saját iskolatípusukból - jobbra az általános iskola felső tagozatából - hiányoznak. /Igaz, az általános iskolában is akad középiskolai képesítésű tanár, s így a helyzet kiegyenlítődik./ Ez az anomália azonban semmiképp nem szerencsés, jobb munkaerőgazdálkodással változtatni kell rajta.

A vázolt tényezők következménye, hogy miközben 1955-80-ig a szakrendszerű oktatást igénylő iskolák aránya 40,4%-ról 95,9%-ra emelkedett, a szakosan leadott órák aránya az 1960. évi 58%-ról mindössze 88%-ra tornászta fel magát.

A képesítés nélküliek arányával ma sem lehetünk elégedettek.
Erre int a jelenlegi helyzet vizsgálata is.

5. A szakmai ellátottság mutatói 1980-82 között

a/ Az ellátottság belső szerkezete

Tanerő ellátottságunkat a következő adatok jelzik:

Tanév	Össz.tan- erők sz.	Szük- séglet %-ában	Tanítók			Tanárok			Kn.nev.	
			állo- mány	hiány	%	állo- mány	hiány	%	össz.	%
1979/80	73469	98,0	30169	946	4,2	39574	2641	8,0	3726	5,1
1980/81	75422	97,8	31478	637	2,8	41046	2450	7,2	2898	3,8
1981/82	78053	97,8	32981	763	3,2	42192	2206	6,4	2880	3,7

A tanerőállomány ma is folyamatosan emelkedik, de így is 2-2,2%-kal alatta marad a szükségletnek, bár a hiány a tanítóknál 4,2%-ról 3,2 %-ra, a tanároknál 8,0%-ról 6,4%-ra javult.

Ennek következtében a törzstag képesítés nélküliek száma a jelentős csökkenés ellenére a 3000 közelében van /2880 fő, 3,7%/.

A létszámon belül évről- évre erőteljes a mozgás:

	1979.X.1.	1980.X.1.	1981.X.1.
Nappalin végzett új alkalmazású			
-tanító	894	1122	1158
-ált.isk.tanár	1015	1020	999
-középisk.tanár	112	118	100
Összesen:	2022	2260	2257
Uj alkalmazású kn.	1410	1318	1631
Más intézményből áthely.	3909	4596	5010
Nyugdíjazás, távozás	2617	2742	2739

Az áthelyezéseket figyelmen kívül hagyva /melyek egy helyen hiányként, másutt szakszerű alkalmazásként jelentkeznek, s ki- egyenlítődnek/ megállapítható, hogy az újonnan végzettek szá- ma 4-500 fővel alatta van a nyugdíjba vonulóknak / és más pá- lyára távozóknak/. Mivel a fejlesztések is újabb nevelőszük- séglettel járnak, így 41,0-36,8-41,9%-ban a hiány pótlása a már állásban levőeken túl felvett új képesítés nélküli neve- lőkkel történik.

Az 1980/81. tanévben munkakör szerint a következő volt az iskolák helyzete:

	állomány	szükséglet	hiány	felesleg	ellátott %
igazgató	2675	2679	4	-	99,9
igazgató h.	3688	3714	26	-	99,3
napk. otthon	14796	14973	177	-	98,8
tanár	32165	34371	2206	-	93,6
tanító	23302	24065	763	-	96,8
kép.nélk.	1427	-	-	1427	-
összesen:	78053	79802	3176	1427	97,8
különbség:	-	- 1749	1749		2,2

Tehát a 2,2%-os hiányon belül továbbra is a tanároké 6,4% dominál. /1981-82-ben 1126 iskolában volt 1914 hiány, többlet 175 helyen 226, egy évvel később 1167 helyen 1911 nevelő hiány- zott a 122 iskola 162 többletével szemben, s ez stagnálást mutat./

A hiányok a felső tagozat tárgyaitak szakos ellátottságában is megmutatkoznak:

Szakosan tartott					
órák %-os nagysá- ga /81-82/	Osztott	Részben osztott	Kis létszámú	Összes iskola	%
100,0	512	3	-	515	18,2
60,0-99,9	1975	102	-	2077	73,3
30,0-59,9	151	59	6	216	7,6
30,0% alatt	2	3	21	26	0,9
	2640	167	27	2834	100,0

Tárgyak szerint/81-82/		1981-82		1980-81
		össz.	össz.	
magyar	93,0	82,5	92,8	92,6
orosz	96,4	86,5	96,2	95,6
történelem	91,6	74,3	91,3	91,0
földrajz	92,9	72,0	92,5	92,0
matematika	97,1	92,3	97,0	96,8
fizika	91,9	75,6	91,6	91,5
kémia	84,6	48,4	83,9	83,7
élővilág	94,4	77,0	94,0	93,7
gyak.fog.	81,4	65,3	81,2	80,7
rajz	79,7	45,2	79,1	77,4
ének-zene	74,6	30,0	73,8	72,4
testnevelés	81,9	35,9	81,1	79,9
nemzetiségi ny.	82,5	84,0	82,6	82,3
egyéb id.nyelv	99,4	-	99,4	98,0
Összes: 81-82.	89,3	70,3	89,0	-
Összes: 80-81.	88,3	71,7	-	88,4

Az iskolák 73,3%-a érte el a 60,0-99,9 %-os szakos ellátottságot és alig egy-ötöd rész /18,2%/ a teljeset. A tanított tárgyak 88-89%-ban szakosok kezében vannak, de ettől az ének-zene, rajz, testnevelés, gyakorlati foglalkozás, valamint a kémia és a nemzetiségi nyelv szakos ellátottsága messze elmarad.

A megoldás lehetséges módja a továbbtanulás:

	Össz.:	Össz. %-ban	első éves	%	utolsó éves	%
tanítók, szaktanítók közül:						
-tanárképzőn	591	21,6	246	41,6	260	44,0
-egyetemen:	118	4,3	43	36,4	27	22,9
				:		
összesen:	709	25,9	289	40,8	287	40,5
kép.nélk.közül:						
-tanítóképző-						
ben:	1357	49,6	231	17,0	717	52,8
-tanárképző-						
ben:	652	23,8	84	12,9	329	50,5
-egyetemen:	18	0,7	2	11,1	15	83,3
összesen:	2027	74,1	317	15,6	1061	52,3
együtt:	2736	100,0	606	22,1	1348	49,3

A továbbtanulók közel 3/4-ét a képesítés nélküliek alkotják a képesítettek 26%-ával szemben/, az összlétszám fele /49,6%/ tanítóképzőben tanul.

A szakképzett pedagógusok továbbtanulása kiegyenlített /289 első és 287 utolsó éves/, a képesítés nélkülieknél javulást mutat; közel fele annyi első évesre volt szükség, mint négy évvel korábban.

Sajátosan alakul a gyógypedagógiai intézmények nevelő-ellátottsága is:

Képesítés	1979-80		1980-81		1981-82	
	fő	%	fő	%	Fő	%
Gyp. tanár	2826	61,7	3027	62,2	3148	62,1
Gyp.szaktanító	246		153		172	
Tanító	869	31,1	917	31,6	919	31,6
Óvónő	86		97		127	
Egyéb ped.	599	7,2	603	6,2	643	6,3
Ped.kép.nélk.	358		314		336	
Összesen:	4984	100,0	5111	100,0	5345	100,0

A 62% gyógypedagógust 31-32%-ban általános iskolai nevelők egészítik ki - zömmel tanítók - és 310-360 képesítés nélkülit alkalmaznak évente. /A nők aránya itt 80,5-80,8%/

Az utánpótlás megszervezésénél a nyugdíj-jogosultakhoz képest nagyszámú gyermekgondozási szabadságon lévő, a munkából 2-3 évre kieső törzstag nevelővel kell számolni:

Nyugdíj-jogosult	1980-81		1981-82	
	fő	%	fő	%
	2070	2,7	2321	3,0
-ebből alsós	528		543	
-felsős	729		876	
-alsós-felsős	74		102	
-napközis	733		779	
-egyéb	6		21	
GYES-t igénybe vette	4901	8,1	5287	8,4

A nyugdíj miatti kiesés a napközi és a felső tagozat esetében a legnagyobb; szembetűnő, hogy a GYES miatt több mint kétszer annyi nevelő okoz hiányt.

A főfoglalkozású és a helyettesítésre alkalmazott nevelők szerződéssel való utánpótlása több csatornán keresztül történik:

Új alkalmazás:	1980-81		1981-82	
	fő	%	fő	%
1. Szerződéses főfoglalkozású:				
-középisk.tanár	45		54	
-ált. isk.tanár	194		228	
-szaktanító	43		60	
-tanító	244	26,4	312	30,3
-ped. kép.nélk.	1427	73,6	1508	69,7
össz.alkalmazott	1953	100,0	2162	100,0
=====				
2. Szerződéses helyettesítés:				
-középisk.tanár új-	39		51	
-ált.isk.tanár vég-	287		343	
-tanító zős	313	14,5	355	15,3
-más pedagógus	1023	23,3	1039	21,2
-nyugdíjas ped.	849	19,3	1101	22,6
-ped.kép.nélkül	1885	42,9	1996	40,9
Összes:	4396	100,0	4885	100,0

A főfoglalkozásúak 73-69%-át, a helyettesítők 42-41%-át még mindig a képesítés nélküliek alkotják. A helyettesítők közt nő a nyugdíjasok szerepe, míg az új végzősökre igen lassan emelkedik.

b/ Az ellátottság területi megoszlása további anomáliákat tár fel!

Települési típusok szerint:

1981-82. tanév	Bp.	Megyei város	Más megye- székhely	Egyéb város	Össz. város	Össz. község	Együtt
-tanerő							
állomány	12997	6288	7342	13891	40518	37535	78053
-ellátott- ság %-a	98,9	98,5	98,8	97,8	98,4	97,1	97,8
-tanár	6958	3759	4063	7522	22302	19890	42192
%	53,5	59,8	55,3	54,2	55,0	53,0	54,0
-f.fokú							
tanító	2945	1304	1852	3462	9563	9398	18961
%	22,7	20,7	25,2	24,9	23,6	25,0	24,3
-középfo- kú ttó	2281	1200	1386	2698	7565	6455	14020
%	17,5	19,1	18,9	19,4	18,7	17,2	18,0
kép.nélk.	813	25	41	209	1088	1792	2880
%	6,3	0,4	0,6	1,5	2,7	4,8	3,7
Nők aránya	87,2	87,4	87,8	83,3	86,0	75,3	80,9
100 tanulóra jutó							
tanerő	6,7	6,3	6,2	6,0	6,3	6,6	6,4

Az állomány szükségletéhez viszonyított szintje nem mutat jelentős eltérést/legjobb a fővárosban, ahol 98,9%, s leggyengébb a községekben, ahol 97,1%/. A tanulók számához viszonyítva viszont a főváros után /6,7/ mindjárt a községek /6,6/ következnek, s a leggyengébben az egyéb városok állnak. Az állomány megoszlása a megyei városokban és megyeszékhelyeken a legkedvezőbb /ahol csak 0,4-0,6% képesítés nélküli dolgozik/, viszont a főváros/6,3%/ és a községek /4,8%/ az országos átlagnál lényegesen több képesítés nélkülit alkalmaznak.

További kutatásra adna lehetőséget a települési típusok nevelő-ellátottságának és az ország kulturális térképének egybevetése. Valószínű, hogy - ahhoz adalékul szolgálna - kimutatna néhány figyelmeztető összefüggést a nevelőellátottság és a kultúra egyes paraméterei között.

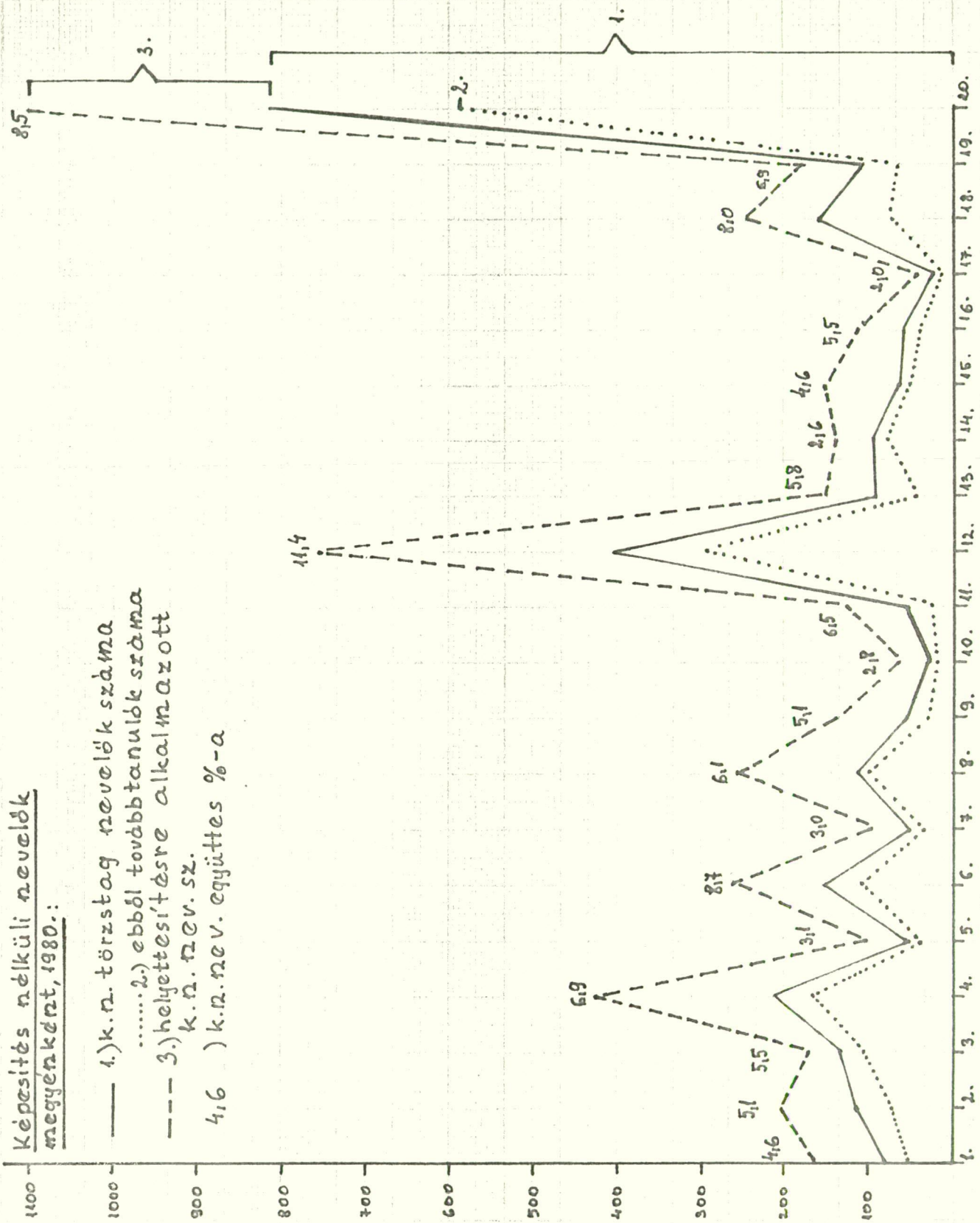
Az egyes megyék és a főváros összehasonlítása már erőteljesebb differenciákat mutat a képesítés nélküliek helyzetéről:

Megye	Kép.nélk. %-a /törzstag/	Nem sza- kosan el- látott órák %-a	Össz. kép.nélk. száma	Ebből törzstagok kép.nélk. száma	%	új száma	Tovább tan. száma	%-a
						alk.		
	1980-81. tanév			1981-82. tanév				
Baranya	1,9	10,0	161	4,6	82	2,3	30	53
Bács-Kk.	2,1	15,2	201	5,1	114	2,9	58	74
Békés	3,6	12,4	172	5,5	132	4,3	57	105
BAZ	3,7	14,8	430	6,9	214	3,4	74	167
Csongrád	1,6	8,8	102	3,1	53	1,6	31	44
Fejér	5,4	13,0	268	8,7	154	5,0	38	107
Győr-Sop.	1,9	12,7	103	3,0	56	1,7	24	39
Hajdú-B.	3,1	14,9	259	6,1	117	2,8	27	98
Heves	3,0	13,5	130	5,1	55	2,1	26	32
Komárom	1,0	16,2	66	2,8	33	1,4	18	23
Nógrád	3,2	11,3	119	6,5	52	2,9	25	26
Pest	6,1	16,2	754	11,4	404	6,1	134	290
Somogy	3,4	15,7	153	5,8	90	3,4	40	46
Szolnok	1,8	10,4	150	4,6	68	2,1	30	53
Szabolcs	2,0	14,1	136	2,6	92	1,8	29	87
Tolna	3,5	13,7	115	5,5	64	3,0	24	40
Vas	1,1	13,9	45	2,0	25	1,1	10	12
Veszprém	4,3	15,9	243	8,0	157	5,2	51	77
Zala	5,0	13,2	168	6,9	105	4,3	36	68
Budapest	6,8	1,9	1101	8,5	813	6,3	318	586
Összesen:	3,8	12,0	4876	6,2	2880	3,7	1080	2027

A táblázat és a 7.sz. grafikon a teljes körképet tárja fel.

Képesítés nélküli nevelők
megyénként, 1980.:

- 1.) k.n. törzstag nevelők száma
..... 2.) ebből továbbtanulók száma
--- 3.) helyettesítésre alkalmazott
k.n. nev. sz.
4,6) k.n. nev. együttes %-a

7. ábra

A törzstag képesítés nélküli nevelők számának /0,1%/ csökkenése a 20 közigazgatási egység felében következett be, hat megyében /Baranya, Bács-Kiskun, Békés, Komárom, Szolnok, Veszprém/ emelkedés történt, négy megyében pedig /Csongrád, Pest, Somogy, Vas/ az arány stagnált.

A 2880 törzstag képesítés nélküli /3,7%/ nevelő 1996 helyettesítővel egészül ki /2,5%/, így gyakorlatilag közel 5000 szakképzetlen /6,2%/ dolgozott iskoláinkban az 1981-82. tanévben. Sőt, Borsod, Hajdú, Pest megyékben a helyettesítők száma meghaladja a törzstagokét.

A törzstagok 70,4%-os továbbtanulási aránya viszonylag elfogadható lenne /bár ez az összes képesítés nélküliek pusztán 41,6%-át teszi ki/. Szabolcs-Szatmár, Hajdú-Bihar, Csongrád, Szolnok, Békés stb. megyékben ennél lényegesen jobb a helyzet, de Vas /48,0%/, Veszprém /49,0%/, Nógrád /50,0%/ megyékben feltűnően alacsony a főiskolai hallgatók aránya.

Együttes számukat vizsgálva Budapest, és az agglomerációs övezetét ~~vizsgálva~~ magába foglaló Pest megye mutat kiugró számokat, majd Borsod, Fejér, Hajdú és Veszprém megyékben a legrosszabb a helyzet. /Jó viszont Vas, Komárom, Győr, és Csongrád megyében/.

Arányaiban végül is Pest megye /11,4%/, Fejér megye /8,7%/ Budapest /8,5%/ és Veszprém megye /8,0%/ van a legnehezebb helyzetben.

A megyék tényleges helyzetét a következő kép egészíti ki.

/1981-82. évi adatok./

Megye	H i á n y						Nők %	Nyugd. jog.	szakrendszer oktatás	
	tanító	%	tanár	%	iskola	%			isk. %-a	órák %-a
Baranya	-52	-5,2	-34	-2,1	35	18,1	78,5	72	99,0	90,6
Bács-Kk.	- 9	-0,7	-144	-8,2	58	25,0	77,6	103	98,5	84,3
Békés	-14	-1,4	-130	-9,3	51	42,9	77,2	72	99,5	87,2
B-A-Z	-76	-3,7	-307	-10,6	153	40,9	80,6	139	99,5	85,8
Csongrád	-74	-7,8	-22	-1,5	56	37,3	81,0	96	98,3	91,9
Fejér	-61	-6,2	-101	-7,4	54	37,5	82,0	70	99,2	88,2
Győr-Sop.	+42	+3,9	-137	-9,0	52	29,9	79,6	86	99,1	88,5
Hajdú-B.	+ 1	+0,1	-172	-8,9	59	37,1	79,5	114	98,9	86,8
Heves	-44	-5,7	-26	-2,3	35	24,0	80,8	53	99,2	87,8
Komárom	+26	+3,4	-90	-8,8	39	37,1	83,7	57	99,5	84,2
Nógrád	-17	-3,0	-43	-5,8	22	17,6	76,5	26	99,0	89,5
Pest	-125	-5,7	-312	-10,4	124	46,6	81,0	194	99,7	84,3
Somogy	-17	-2,0	-106	-9,2	59	31,9	77,4	46	99,3	84,5
Szab.-Sz.	-72	-4,3	-169	-7,0	117	43,3	77,7	121	99,7	87,1
Szolnok	+19	+1,9	-101	-7,3	44	37,0	80,3	60	100,0	90,4
Tolna	-7	-1,1	-60	-6,9	29	31,9	77,4	49	99,5	87,3
Vas	-4	-0,6	-29	-3,0	18	14,5	78,6	63	100,0	88,7
Veszprém	-19	-1,9	-100	-7,8	44	27,0	80,5	92	99,6	85,1
Zala	-13	-1,8	-62	-6,1	23	16,5	80,7	52	100,0	87,7
Budapest	-247	-6,9	-61	-1,1	95	29,1	87,2	756	100,0	97,8
Összesen:-763		-3,2	-2206	-6,4	1167	32,4	80,9	2321	99,4	88,7

Országosan az általános iskolák 32,4 %-ában mutatkozik hiány /mint már jeleztük, az 1167 intézménnyel szemben csak 122-ben van felesleg/. Pest megye itt is a legrosszabb helyen áll/46,6%/, majd Szabolcs-Szatmár/43,3/, Békés /42,9/ és Borsod /40,9/ következik.

A tanárok 6,4%-os /2206 fő/ hiánya nagyobb mint a tanítóké /763 fő, 3,2%/.

Legsúlyosabb a tanári ellátottság Borsod /10,6%/, Pest /10,45%/ Békés /9,3%/, Somogy /9,2%/ megyékben, a tanítóhiány pedig Csongrád/7,8%/, Budapest /6,9%/, Fejér 6,2%/, Heves és Pest/5,7%/ megyékben./Számszerűen Pest megyében 312 tanár és Budapesten a 247 tanítóhiány a legnagyobb./

Ezzel egyidőben, az összesen 2969 hiány mellett azzal is számolni kell, hogy 2321 pedagógus elérte a nyugdíj-jogosultságot. Különösen Budapesten /756/, Pest /194/, Borsod /139/, Szabolcs/121/, és Hajdú-Bihar /114/ megyékben jelent majd ez utánpótlási gondokat a következő években.

Noha szakrendszerű oktatás folyik 1981-82-ben az iskolák 99,4%-ában/kisebb része 98,0%, többsége 99,0% felett, 3 megye és Budapest 100% / a szakosan leadott órák aránya 10,7%-kal kevesebb csak 88,7%. /Komárom 84,2%, Bács-Kiskun, Pest 84,3%, Somogy 84,5%, a legalacsonyabbak./

A 89%-os tantárgyi átlagon belül /L.20.sz.jegyzet/ a készségtárgyak /73,8-81,2% között/, a nemzetiségi nyelv és a kémia /82,6-83,9%/ a legrosszabbul ellátottak. Egyes megyék átlaga ettől lényegesen eltér. Ének-zenéből pl.Komárom /58,7%/, rajzból Somogy /63,6%/, gyakorlati foglalkozásból Komárom/69,5%/ van mélyponton. Néhány megyében igen sok tantárgyból rossz az ellátottság, Pest megye pl.testnevelés /73,4%/, történelem /83,5%/, fizika /87,2%/, földrajz 89,0%/ magyar nyelv/87,0%/ orosz nyelv /92,1%/, matematika /93,8%/ -tehát 7 tárgyból a leggyengébb 3 megye között szerepel.

Nevelőellátottságunk jelenlegi helyzete - a 30 év javuló tendenciái ellenére - sem belső szerkezetét vizsgálva, sem területi megoszlásban nem tekinthető megnyugtatónak. Az iskolai hálózat belső fejlődése, a nyugdíjba vonulók és a GYES-en lévők aránya és a jelenlegi nappali tagozati pedagógusképzés kereteinek összevetése a képesítés nélküliek további alkalmazásának szükségességére enged következtetni.

E képesítés nélküliek közül a törzstagok nagy része főiskolai tanulmányokat folytat ugyan, de kis részük nem. Ezek pedig kiegészülnek a helyettesítésre alkalmazott kollégáikkal, kiknek továbbtanulását/a törzstagokkal szemben/ a jelenlegi rendelkezések korlátozzák.

Tehát miközben várhatóan új képesítés nélküliek felvételére kényszerülünk, csak a meglévők felének biztosítjuk a diploma megszerzésének lehetőségét.

Nem nehéz belátni ennek súlyos hatását a gyakorlatban, nevezetesen az általános iskolai nevelőmunka hatékonyságában.

Az is belátható, hogy maga a képesítés nélküli nevelő nem oka, előidézője a helyzetnek, akit ha a tanulásban korlátozunk, a helyzet még nem szűnik meg.

Alkalmazásuk iskolarendszerünk fejlődésének anomáliáiból következik, s csak ezek megoldásával válnak feleslegessé.

Arra nézve nincsenek statisztikai adatok, hogy a jelenlegi nevelőtársadalom - amelynek mintegy 6,2%-a ténylegesen képesítés nélküli -, hogyan oszlik meg abból a szempontból, hogy szakképzetten vagy képesítés nélkül kezdte pályafutását.

Némi nyomozással mégis következtetünk rá:

	tanítók	tanárok	ált. iskola együtt
Szakos állomány			
1981-82-ben	32 981	42 192	75 173
1970-80 között diplomát szerzett			
összesen:	18 789	28 918	47 707
Szakos állomány			
%-ában	47,8	68,5	63,5
Nappali tagozaton	9 642	12 739	22 381
a végzettek %-ában:	51,3	44,0	46,9
Esti, lev. tagozaton:	9 147	16 179	25 326
végzettek %-ában:	48,7	56,0	53,1
1965-ben nappalin végzettek %-a :	65,0	25,0	40,0
Esti, lev. végz. %-a:	35,0	75,0	60,0

Az utóbbi évtized alatt diplomát szerzett nevelők több mint 60%-át teszik ki a tényleges állománynak.

/Ez nem egzakt adat, mert a diplomát szerzettek egy kis része szakosodó tanító vagy kiegészítő szakon tanuló tanár, s akadnak olyanok is, akik más pályán helyezkednek el, mint ahogy onnan visszaáramlás is előfordul./

Az 1970-80 között diplomát szerzettek 46,9%-a nappali tagozaton, 53 %-a levelezőn végezte tanulmányait.

Igaz, hogy ez az arány /47:53/ csak 10 éves intervallumra vonatkozik, de a torzulás olyan mértékű, hogy ettől alig várhatjuk a magyar közoktatás felvirágoztatását.

Különösen a tanárok esetében /56%/ magas az arányuk.

Bár az előző évtizedekből nincs minderre adatunk, de az 1965. évi 40% nappali, 60% levelező arány arra enged következtetni, hogy a nevelő-állomány fennmaradt 40%-ára is hasonló arányok jellemzőek.

Figyelemmel a lehetséges eltérésekre, úgy vélem, hogy jelenlegi helyzetünkben az általános iskolai nevelők valamivel több mint fele /kisegítő iskolában 60-70%-a/ levelező tagozaton szerezte diplomáját, s pályája kezdetén átélte a képesítés nélküliség állapotát.

/A következő rész dabasi járást feldolgozó adatai tényszerűen mutatják a becslés helyességét./

6. Néhány kézenfekvő következtetés

A történelmi előzmények és a szocialista oktatásunk 30 éve a kronológia, a feldolgozási rend kedvéért követik egymást és látszólag egységet alkotnak. Szeretném azonban kiemelni, hogy csak látszólag, mivel itt is, de a valóságban is a két fejezet két minőséget jelent.

A történelmi bevezető öles léptekkel járja végig az utat az iskoláztatás bölcsőjétől a Hóman-féle nyolc osztályos iskola megteremtéséig.

A több száz év oktatástörténetének eredménye és kudarca mindig jelzi a szükségszerűséget, a kibontakozási nehézségeit, melynek alig voltak alternatívái.

A nevelőhiány, a nevelőképzés ellentmondásai a társadalmi érdekekkel összefüggésben jelennek meg.

Az a pedagógus, aki az 1968. XXXVIII-as törvény után, mint oklevél nélküli van jelen az iskolákban, alapvetően más, mint napjaink képesítés nélkülije, mint a hiány is mást jelentett ^{pl.} II. József korában és mást jelent napjainkban.

Nem tehetjük meg, hogy a történelmi előzményeket és a már akuttá vált gondjainkat ne válasszuk ketté.

Nem tehetjük, hogy ne kezeljük külön azt, ami fejlődés szempontjából természetes, és azt ami a további fejlődés szempontjából esetleg jóvátehetetlen.

Alig lehet megértéssel szólni arról az oktatási rendszerről, mely olyan helyzetet teremtett, hogy a több évtizedes felhalmozódásból a ma aktív nevelőgárdának több mint fele levelező tagozaton végzett; nem szólva azokról akik csak 1-2 évig dolgoztak, közben a gyermekeken folytattak kísérletet, önmaguk pályaalakmasságát illetően. /L.21./

Természetesen csak azok jelenléte is csak árthatott - különösen a kezdetben - a magyar oktatásügynek, kik pályájukat pedagógiai alapok nélkül kezdték, majd annak elsajátítása közben felelős nevelőmunkát végeztek.

Meg kellene fontolni, hogy a tanulólétszám átmeneti hullámzásai és a vázolt belső szerkezeti változások valamint távlati fejlesztési tervek együttvéve indokolják-e a felvételi arányszámok jelenlegi érvényesülő alacsony szinten tartását, s nincs-e szükség ennek növelésére. Az elmúlt időszak bizonyossága szerint ezek a tényezők rendkívül bonyolultan összefonódva jelentkeztek, de ez sem magyarázat arra, hogy illetékes szervek alultervezzék a képzést, holott növelésére lett volna szükség. Alapvető megoldást a nappali tagozat keretszámának lényeges ~~meg-~~emelése hozna !

Végsszükség esetén, ha a nappali képzés üteme a jelenlegi szinten marad, vagy alig fejleszthető, úgy szükség lenne arra, hogy képesítés nélkül csak olyanokat lehessen alkalmazni, kik a levelező/esti/ képzésre felvételt nyertek, tehát a pályára illetve felsőfokú tanulmányokra feltehetőleg /a felvételi vizsga szűrője szerint legalábbis/ alkalmasak, s tanulmányaikat a munkakezdéssel együtt elkezdhetik.

Ezzel ki lehetne szűrni a pályával kapcsolatos ab ovo elvetélt kísérleteket, melyek a nevelési eredményeket ténylegesen negatíve befolyásolják.

Az ily módon /nem kontra/ szelekcióval pályára kerülő képzetlen illetve munka mellett képzett nevelőknek az eddigieknél hatékonyabb gyakorlati segítség nyújtás módozatainak kidolgozására volna szükség /ezzel foglalkozik záró fejezetünk/, kedvező tapasztalatok esetén pedig ennek kötelező bevezetése enyhíthetne a probléma súlyosságán.

Tehát az iskola nevelőellátottságának javítására és a képesítés nélküli probléma megoldására több alternatíva képzelhető el, ezeket most csak jelezni kívánom.

Ugy érzem azonban, hogy megkerüljük a lényegét, ha elhallgatjuk a tervezési hiányosságokat, a képzési arányszámok tarthatatlanságát, a presztizstényezők alacsony voltát.

B/ A pedagógusok pályára kerülésének, élet és munkakörülményeinek és szakmai szocializációjának alakulása a Dabas Városi jogú Nagyközség /volt járás/ területén

1. Hipotézis

A képesítés nélküliek alkalmazása - az alkalmazás elterjedése, mint az a történelmi visszatekintésből kiderül - rendkívül bonyolult folyamat. Történetiségében láthattuk a képesítéshez kötött tanítás törvényesítését és azt, hogy a pálya társadalmi rangja, az anyagi és erkölcsi elismerés hiánya, a jobban dotált pályák elszívó hatása, továbbá a munkaerőszükséglet tervezésének fogvatékossága együttesen eredményezte az alsófokú intézményekben a nevelőhiányt.

A képesítés nélküliek "bevetését" illetékes tanügyi hatóságok kezdetben tűzoltó munkának, olyan intézkedésnek szánták, mely átmeneti jellegű, mely rövid időn belül megoldja a problémát. Sajnos nem ez történt, mert a kiváltó okok nem szűntek meg, a hiány és vele együtt a pótlás ilyen biztosítása állandósult. A közel négy évtizedes oktatástörténet bizonyítja, hogy legjobb esetben a hiány átmeneti mérsékléséig jutottak el, de megszüntetni napjainkig sem sikerült.

Az alkalmazásukat megszüntetni szándékozó kezdeményezések csupán adminisztratív intézkedések voltak, és úgy láttak napvilágot, hogy nem sikerült biztosítani a személyi feltételek más csatornán, más forrásból való feltöltését.

Mikor évente ezekkel több a betöltésre váró álláshely mint a friss diplomások száma, akkor az oktatási kormányzat kénytelen engedményekre akár úgy is, hogy többször megnyitja a kaput, végül folyamatosan lehetőséget teremt és intézményesíti a képesítés nélküliek beáramlását.

A helyzet napjainkig sem változott alapvetően. Amíg egy részről a szükséglet tervezése körül ma sincs minden rendben, másrészről a szociális juttatások és tanügyi velejárójaként -GYES, csoportbontás, nevelők/kötött /óraszám, nyelvi csoportbontás - szükséges a megoldás keresés, melyek közül a képesítés nélküliek további alkalmazása látszik üdvöztőnek.

A gond az, hogy a tartósan távollévők helyettesítése, a nem óratervi órák szakszerű ellátása és a pedagógusnak közművelődésben való aktívabb részvétele jelzi, hogy hosszú időre garantáljuk szükségességüket.

Ebben az esetben egyértelművé válik, hogy még ha eltérő nagyságrendben is, de tudomásul kell venni a pedagógus utánpótlásnak két útját, a nappali és levelező képzést. Azonnal felvetődik a kérdés, hogy mennyiben egyező és mennyiben eltérő a beilleszkedés, egymáshoz való viszony és innovációs képesség.

Egy járás mintegy 500 pedagógusának vizsgálatával szeretnénk általánosítható következtetést szerezni a pedagógusok pályára kerüléséről, pályakezdéséről, nappali és levelező tagozaton végzetek körének rekrutálódásáról, élet és munkakörülményeik alakulásáról.

A vizsgálat megkezdése előtt e területeket összefoglaló hipotézist állítottunk fel, az alábbiak szerint: kiinduló feltételezésünk az, hogy a nappali tagozaton végzett tanítók és tanárok valamint a képesítés nélküli munkába állók két nagy csoportja között az integrációt illetően különbséget feltételeztünk a diplomásként munkába állók javára. E különbség létezése - vagy nem létezése - megállapításához a pályára kerülés körülményei, a befogadó szakmai környezet, a munkahelyi feltételek, a személyes életkörülmények, s a mindezekkel való elégedettség illetve elégedetlenség mértékében való különbözőség feltárása szükséges. /Feltételezhető, hogy különbség áll fenn a szakmai, munkahelyi távlati lehetőségekben is. A jó értelemben vett karrier-lehetőségekre gondolunk./

a/ Feltételezzük, hogy a származásukat tekintve a képesítés nélküliek nem a legjobb kulturális és szociális háttérrel rendelkeznek, elsősorban munkás, paraszt vagy szolgáltatásban dolgozó családok gyermekei, ritkábban az értelmiség perifériájáról az alacsonyabb presztizsű értelmiség köréből kerültek ki. Ez a kedvezőtlen starthelyzet sajátos, ellentmondásos viszonyulást, hozzáállást eredményezett a képesítés nélkülivé vált fiatal számára.

b/ Akad közöttük néhány aki a feladatok súlyát érezve nem tartja elég erősnek önmagát ahhoz, hogy pedagógiai alapismeretek nélkül tanítson, hogy a munka mellett tanuljon ezért általában nagyobb sikerrel próbálkozik valamely pedagógusképző intézmény nappali tagozatán.

Figyelemre méltó törekvés, hogy sokuk nem áll meg a megszerzett alapképesítésnél, hanem kiegészítő szakon, vagy magasabb szintű felsőoktatási intézményben folytatja tanulmányait. Sokuk viszont a munka melletti tanulásban megfáradva -a továbbtanulást ismét levelezőn - nem vállalja, de tanfolyamon, továbbképzéseken szívesen gyarapítja ismereteit.

c/ Hipotézisünk szerint a nappalin végzettek nagyobb hányada bánta meg pályaválasztását mint képesítés nélküli társuk, - talán a nappalin végzettek nagyobb hányada választana új pályát, ha lehetőségei engednék. Feltételezésünk az, hogy a nappalin végzettek kellő önbizalom és ismeret birtokában több dolgot nehezményez, több fenntartása van a pályával kapcsolatban mint a levelezőn végzett vagy képesítés nélküli kollégáknak.

d/ Feltételezzük, hogy a nappalin végzettek előbb érezték a szakmai megvalósulást mint a képesítés nélküliek. Ha magatartásukban, viselkedésükben van eltérés, az legfeljebb a pálya kezdetén lehet^{mit} séges, a képesítés nélküliek 18 évesen, a diplomások 21,22,23 évesen kezdenek.

e/ A képesítés nélküli nevelőknek, mint arra az előző feltételezésben is utaltam, sok frontos csatát kell megvívni. El kell fogadtatni magát a nevelőtestülettel, meg kell birkózni az oktató nevelő munka szellemi, metodikai, pedagógiai, pszichológiai feladataival, helyt kell állni a főiskolán, és partner kapcsolatot kell kiépíteni szülőkkel, gyer^{ek}ekkel egyaránt.

Ez az utóbbi még akkor sem könnyű, ha minden egyéb dolgot jól csinál, de igazán akkor nehéz, ha a képesítés nélküli saját kis falujában igyekszik megfelelni.

A szülők, de sokszor a gyerekek is jól ismerik. Esetleg bejáró tanuló volt egy közeli gimnáziumba, ki középiskolás éve alatt is az általános iskolások játszátársa volt. Ismerik gyengéit, gyerekes csinytevéseit, esetleg szüleinek falubeli problémáit, melyeket így más faluból érkezett kezdőről nem tudhatnak.

Bizony évek, sőt évtizedek kellenek ahhoz, amíg ezek az emberek igazán elfogadtatják önmagukat. Nehéz abból a szempontból ia, hogy a fiatal minközben megismeri a maga környezetének szokásait, átveszi annak normáit, - valójában tanul ettől a közösségtől. Még juniusból, mint érettségiző tanul, és szeptemberben -szinte minden átmenet nélkül - már tanít. Ezt sem az egyén, sem a nálánál jóval rugalmatlanabb közösség sem képes tudomásul venni.

Másrészről viszont úgy gondoljuk, hogy a munka melletti tanulást mint fő problémát leszámítva a levelezősöknek kevesebb a személyes gondjuk, mely figyelmüket, energiájukat lekötne.

A nappalin végzettek különösen a pálya kezdetén érzékenyebbek, igényesebbek, de a segítés iránt kevésbé fogékonnyak, mint a képesítés nélküliek.

f/ Feltételezzük, hogy az érettségien elért gyengébb eredmény, a származásból adódó hátrányos helyzet, a felvételin elszenvedett kudarc után a "katedrára kerülés" utat nyitott a "felemelkedés" felé. Ezek a pedagógussá váló fiatalok, többségük, mint első generációs értelmiségi, részesei egy társadalmi mobilitásnak, mely sokukban sajátos, a munka iránti erősebb motivációt, a dolgozó osztályok jóbb megbecsülését, a társadalmi rendünkhöz való hűséget eredményezett.

Feltételezzük, hogy jobban megbecsülik a munkahelyüket, szívesebben fogadják a segítséget, és a kezdeti megtorpanás után sikeresen illeszkednek be az iskolai közösség, a nevelőtestület életébe. Az elismerést a megbecsülést érzik a különböző szakmai és közéleti funkciók ellátásában, - ezért szívesen vállalnak ilyen megbízatásokat. A képesítés nélküliek megértőbbek munkahelyi és lakóhelyi környezetük iránt.

Elégedettebbek, noha súlyos teherként nehezedik rájuk egyrészt a felelősség egy tárgy eredményeiért, helytállásért, másrészt a főiskolán való továbbtanulásban való helytállásért.

g/ A szakmai és munkahelyi beilleszkedés mértéke s az ezen szerveződő élethelyzet azonban nem vonatkoztatható el a pedagógusnak mint társadalmi egyénnek - s mint a pedagógus-társadalom egy csoporttagjának - egyéb, a munkahelyén túlmutató kapcsolatrendszeraitől. Mert bármennyire is meghatározó a szakmai és munkahelyi integráltság szintje, foka az, hogy a pedagógus mennyire érzi "helyén" magát a társadalomban a beilleszkedés, az integráció más síkjait is meg kell vizsgálni -elsősorban a lakóhelyéhez, településéhez való viszonyulását is.

Feltételezzük, hogy a nappalin végzettek, különösen ha más vidékről kerülnek munkahelyükre előbb kerülnek kapcsolatba más értelmiségi körökkel, vagy családokkal. Talán a szülők is előbb keresik őket a tekintély-elv alapján.

Hipotézisünk, hogy a képesítés nélküliek több áldozatot képesek hozni, mint a nappali tagozaton végzett kollégák, vállalva a bejárást, sokszor az alacsonyabb fizetést, a munka melletti tanulás megpróbáltatásait.

A letelepedés tekintetében a képesítés nélküliek - gyakran családjuk segítségével - előbb tervezik lakáshelyzetük végleges megoldását. A pályához való ragaszkodásuk jó. Csak kivételes esetben - párt, tanácsi apparátusba kerülés - esetén mennek el a pályáról.

Emberi kapcsolataikban csak árnyalt eltérést feltételezünk olyan vonatkozásban, hogy a képesítés nélküliek többsége lakóhelyük vagy annak közvetlen közelében dolgozik, így emocionális kapcsolataik a testületen kívül a saját korosztályuk felé is megmarad, de nem partner a lakóhely más értelmiségi körei számára.

h/ A képesítés nélküliek alkalmazása és a levelezőképzési forma későbbi indításából feltételezzük, hogy életkoruk és szolgálati idejük alacsonyabb.

Fiatalságukból adódóan feltételezzük, hogy a házasságkötés, párválasztás tekintetében rugalmasabbak, kevésbé engednek a különféle társadalmi előítéleteknek.

i/ Szívesen vállalnak - az oktatással alig összefüggő - társadalmi feladatot. Bár feltételezzük, hogy a feladatok, illetve funkciók vállalásánál presztizstényezők a nappalin végzetteket hozzák előnyösebb helyzetbe.

Vizsgálatunkhoz kérdőíves módszert alkalmaztunk, melynek kérdéssora nem követi a hipotézis témasor logikai rendjét. Így sorszám csoportosítás után lehet egy-egy témát több szempontból megvizsgálni.

A járási tapasztalatok - tekintettel a változatos település-szerkezetre - megfelelnek az országos helyzetnek, az alapsokaság és a mintasokaság egymásnak adekvát.

A tervezett kérdőívet a mintasokaság 5%-ánál próbáltuk ki, és azon kisebb módosításokat végeztünk.

Vizsgálati egységnek egy pedagógust jelöltünk. /L.26./

A vizsgálat tapasztalatai

A megkérdezettek tervezett létszáma 500 fő. A felvétel előtt - a Járási Hivatal Művelődési Osztályával való egyeztetéskor - derült ki, hogy egy iskolát /a testületi élettel kapcsolatos felmérés negatív utóhatásai miatt/ nem javasoltak a vizsgálatba bevonni, egy másik iskola igazgatója a diszkréció szabályait megsértve az első kérdőíveket áttanulmányozta és -mivel azok nem találkoztak elképzeléseivel - magánál tartotta. Ilyen előzmények után a testület többi tagja már át sem adta a kérdőívet.

Egy további iskolánál - ahol jelenleg dolgozom - a kérdőívek kipróbálását végeztük és eltekintettünk egy ismételt - korrigált kérdőívvel végzett - felvételtől.

Nem végeztünk szoros kérdőív kiosztást és begyűjtést, megelőzve annak minden látszatát, hogy valamilyen visszakereséssel, beazonosítással a válaszadók személyére kívánnánk ráismerni. /L.26./

Az említett gyakorlat alapján mintegy 440 /500-ból 440/ kérdőív került ki az iskolákba, és kis különbséggel a nevelők kezeihez. A különbség említést érdemel, mivel a megegyezés alapján az iskolából napokig hiányzó nevelők megkérdezésétől eltekintettünk. Egyéni tanulmányozás után négy napot - benne egy hétvégét - biztosítottunk a kitöltésre.

A megadott időben 370 értékelhető /a kiadott ívek 84%-a/ és 27 kitöltetlen /6,1 %/ lapot kaptam vissza, míg 43 darab -kitöltve vagy kitöltetlenül - a válaszadóknál maradt. /A 43 db-os eltérés tartalmazza a 30 db begyűjtetlen kérdőívet, melyet a már említett igazgatói visszaélés miatt nem kaptunk kézhez./

A 370 kérdőív alapján /L.8.sz.kérdés/ az alábbi helyzetkép alakult ki. /L. részletesen 27.sz./

Össz. nev.	Nappalin végzett:	Levelezőn végzett:	Most képesítés nélküli:	Ebből tanul:
370	179	139	52	33

A fenti felosztás kínálja a jelenleg pedagógus munkakörben dolgozók olyan bontását, hogy milyen arányban végeztek nappalin /48,3%/ levelezőn /37,6%/ és a most képesítés nélküliek/14,0%/.

Ezekben az al csoportokban érdemes vizsgálódni, illetve megkísérelni az összehasonlítást azzal a céllal, hogy lényeges kérdésekben van-e kimutatható, érzékelhető eltérés valamelyik csoport javára. Megbízható forrásokra támaszkodva - az itt leírottak pontosítása érdekében - almondhatom, hogy az elkallódott /13 db/ kérdőívek többségében olyan válaszadóktól származtak, kik negatív észrevételeiket is papírra vetették.

Minden okunk meg van annak feltételezésére is, hogy a 27 kitöltetlen kérdőív azokhoz nem jutott el, kik szavakban gyakran megfogalmazták elégedetlenségüket.

Ezek előrebocsátását azért tartottam fontosnak, hogy jelezzem, az itt leírt összesítés kicsit szebb mint a valóság.

Vizsgálatunk első kérdései a pályaorientációra, a középiskolás évek után megfogalmazott elképzelésekre, majd a konkrét jelentkezésre illetve a felvételre irányultak.

A továbbtanulási tervet illetően /L.l.sz.kérdés/ a három részre osztott figyelembe véve a következő helyzet alakult ki:

	Nappali tagozaton végzettek	Levelező tagozaton végzettek	Képesítés nélküliek Ezenleg is
össz.nevelő:	179/100%/	139/100%/	52 /100%/
nem kívánt tanulni:	15,1	10,1	8,0
tanító v. tanár akart lenni:	45,3	53,0	65,0
Pedagógus vagy más:	8,9	13,7	9,6
csak más:	30,1	23,0	17,0

A táblázatból kitűnik, hogy a képesítés nélkülieknek 8%-a, a levelezőn végzetteknek 10%-a, a nappalin végzetteknek 15%-a nem kívánt tovább tanulni.

A továbbtanulni szándékozóknál a 3-as és 5-ös sor jelzése figyelemre méltó számunkra, mivel a pedagógus pálya iránti orientáció - a válaszok szerint - a nappalin végzetteknel 45,3%, a levelezőn végzetteknel 53%, a képesítés nélkülieknel 65%.

Elgondolkodtató, hogy csak más továbbtanulási elképzelése volt a nappalin végzetteknel 30%-nak, a levelezőn végzetteknel 23%-nak, a képesítés nélkülieknel 17%-nak.

Megjegyezném, hogy a más továbbtanulási elképzelések között a tudomány-egyetemek /böcsész, természettudomány/ szerepelnek a nappalisoknál 15%, a levelezősöknél 5%, a képesítés nélkülieknel 17%-kal.

Magasabb presztizsú pályák /orvos, külker, jog, színművész, katonatiszt/ szerepelnek még a nappalin végzetteknel 14%-ban, a levelezőn végzetteknel 19%-ban és a képesítés nélkülieknel 10%-ban.

Ez az adat is bizonyítja, hogy a nappalin végzettek közül minden hetedik, a levelezőn végzettek közül minden ötödik egy jóval szerényebb pályán keresi a boldogulást, így a pályára kerülés nem hatott rá a beteljesült vágyak örömeivel.

A jelentkezéseknél már történik közelítés a realitásokhoz.

/L.2.sz.kérdés/

	Nappali tagozaton végzettek	Levelező tago- zaton végzettek	Képesítés nélkül
Össz.válasz:	179 /100%/	139 /100%/	52/100%/
nem tett felvéte- lit:	16,2	1,4	7,7
ped.képzőben fel- vételizett:	59,8	84,9	65,4
csak máshová:	24,0	13,7	26,9

Szembetűnő, hogy a pedagógusképző intézményekbe /tudományegyeteme-
ken kívül/ jelentkezők aránya általában emelkedik, és vele
párhuzamosan lecsökkent a "csak máshová" készülők aránya.

Kicsit mérséklődött a magasabb presztizsű helyek iránti érdeklő-
dés, hiszen a nappalisok közül 10,6%, a képesítés nélküliek közül
10% próbálkozott az exponált pályák valamelyikével.

A számokból következik, hogy a pedagógus pályán dolgozó kollégáink
egy korántsem elhanyagolható hányada sikertelen felvételi, vagy
felvételik után került a pályára.

Érdemes szemügyre venni, hogy a sikertelenség okát miben jelölik
meg. /L.3.sz.kérdés./

	Nappali tagozaton végzetek	Levelező tagozaton végzetek	Képesítés nélkül
Össz.válasz:	39 /100%/	51 /100%/	36 /100%/
-helyhiány, túl- jelentkezés miatt nem vették fel:	48,7	29,1	16,7
-kevés felkészülés, alacsony pontszám, alkalmasságin nem felelt meg:	35,9	60,8	75,0
- nem ment szóbeli- re, szakmódosítás, kollégiumba nem vették fel:	10,3	5,1	2,8
-származás:	5,1	2,6	-
-részhajlás, protekció:	-	5,1	5,6

Szembevetve különbség látszik abban, hogy mennyire eltérő módon ítélik meg, illetve indokolják az elutasítást.

A gyengébb felvételi szereplésben látják az okot a nappalisoknál 35,9%, a levelezősöknél 60,8%, a képesítés nélkülieknél 75%-ban.

A helyhiány miatt az elutasítás mint ok a nappalisoknál 48,7%, levelezősöknél 29,4%, a képesítés nélkülieknél 16,7%-ban szerepelt.

Az egyszeri, de gyakran többszöri próbálkozás után alaposan módosul a felsőoktatási intézménybe való felvétel.

/L.4.sz.kérdés/

	Nappali tagozaton vég-	Levelező tago-	Képesítés
	zettek	zaton végzetek	nélkül
Össz. válasz:	179/100%/	139/100%/	52/100%/
Tanítóképző	48,6	51,8	32,7
Tanárképző	38,0	43,9	26,9
Tud.egyetem	6,1	-	-
Más felsőokt.	7,3	4,3	3,8
Jelenleg sem			
vették fel	-	-	36,5

A különféle pedagógusképző intézményekbe nyernek felvételt azok is akik kezdetben pedagógusnak készültek. azok is akik ésszerű meggondolásból döntöttek a pedagógusképző intézmények valamelyike mellett, de szép számmal kerülnek be olyanok akiknek, ha továbbtanulási szándékuk van - egyetlen lehetőség maradt, ami elérhető volt. Ha összevetjük a felvettek százalékát a fiatalkori elképzelésekkel, bizony elgondolkodtató kép tárul elénk. Tanító- és tanárképző nappali tagozatára felkerült 86,6%, levelezőre 95,7%, a képesítés nélküliek közül 59,6%. Ebben az utolsó kategóriában is a többszöri próbálkozás a többihez hasonlóan alakítja majd az arányokat.

A pályaválasztás és a pályára kerülés témáján belül arra kérdeztünk rá, hogy mely tényezők játszottak közre abban, hogy a megkérdezett a pedagógus pályára került./L.7.sz.kérdés/
Aláhúzással több pontban jelölhették meg az okot, sőt nem zárt kérdés lévén azt ki is egészíthették.

	Nappali tagozaton végzettek		Levelező tagozaton végzettek		Képesítés nélkül	
Összesen:	286		226		86	
	Válaszok Kérdezettek		Válaszok Kérdezettek		Válaszok Kérdezettek	
	%-ban	%-ban	%-ban	%-ban	%-ban	%-ban
érdeklődés:	48,9	78,2	50,0	80,6	53,0	88,5
volt nevelő példája:	23,4	37,4	22,0	39,6	22,0	36,5
szülők és ped. családtagok biztatása:	11,8	19,0	12,5	20,1	7,0	11,5
diplomát akart, helyben csak ez a lehetősége volt:	5,6	8,9	4,0	6,5	5,0	7,7
gyermekszereztet:	3,8	6,1	4,0	5,7	3,5	5,8
egyéb elképzelése nem sikerült:	3,5	5,6	4,4	7,2	6,0	9,6
pálya előnyei:	2,8	4,5	2,0	2,8	3,5	5,8

Az egyes válaszok, vagy választípusok, -függetlenül attól, hogy a válaszok ^ászmának %-ában, vagy a megkérdezettek %-ában vizsgáltuk, ijesztően megegyeznek.

Gyakorlatilag nem ad összehasonlítási alapot -pontosabban lényeges hasonlóságot mutat - a három kategória/nappali. levelező, képesítés nélküli/ között, ezért talán a választípusok közötti arányok vizsgálatának van jelentősége.

Örvendetes, hogy viszonylag magas százalékban jelölték egykori nevelő példáját /nappali 37,4%, levelező 39,6%, képesítés nélküli 36,5%/, kinek motiváló szerepe volt a pályaválasztásban.

Elgondolkodtató viszont, hogy a pálya előnyei, annak szép- ségei a nappalisoknál 4,5%, levelezősöknél 2,8%, a képesítés nélkülieknél 5,8%-ban játszottak szerepet.

Nagyon fontos problémának tartjuk, hogy pedagógusaink mi- lyen családi háttérrel rendelkeznek, honnan kerültek a pályára?
/L.5.sz.kérdés/

	Nappali tagozaton végzetek	Levelező tagozaton végzetek	Képesítés nélkül
Fizikai dolg.	68,6	64,8	63,4
Szellemi dolg.	11,3	4,8	10,2
Term. irányító	5,7	13,6	8,1
Értelmiségi	12,6	14,4	12,2
Ebből ped.	7,5	7,2	12,2
Vez. állású	1,9	2,4	-
6 elemi	36,8	28,8	10,2
8 oszt.	23,3	29,6	34,7
Szakt munkás	8,8	13,6	16,3
Érettségi	16,4	10,4	16,3
Felsőfokú	21,4	17,6	22,4
Falun	64,2	86,7	69,4
Városban	16,2	10,1	14,2
Fővárosban	19,6	3,1	16,3

A táblázat mélyebb elemzésre ad lehetőséget. Ha a fizikai dolgozók és termelésirányító szülők /fizikai állományú/ arányát együtt nézzük, a nappalisok 74,3%-a, a levelezősök 78,4%-a és a képesítés nélküliek 71,5%-a származik ezekből a családokból. Nagyobb az eltérés a szellemi dolgozó szülők arányában, hiszen a nappalisok 11,3%-a, a levelezősök 4,8%-a, a képesítés nélküliek 10,2%-a szellemi dolgozó szülők gyermekei.

A szülők iskolai végzettségét tekintve meglepő, hogy a nappalisok 36,8%-a, a levelezősök 28,8%-a, a képesítés nélküliek 10,2%-a 6 elemi végzett. Ez adódhatott abból, hogy a nappalin végzett pedagógusok szüleinek ez volt a lehetőség, másrészt a szerényebb körülmények között élő /idősebb/ kevésbé iskolázott szülők gyermekeinek számított felemelkedést a pedagógus pálya. A 8 osztályos és a szakmunkás szülők már a nappalisoknál ritkábbak /8 osztály 23,3%, szakmunkás 8,8%/ a levelezősöknél 8 osztály 29,6%, szakmunkás 13,6%, a képesítés nélkülieknél /8 osztály 34,7%, szakmunkás 16,3%/ emelkedik.

A nappalin végzeteknél gyakoribb az érettségizett, vagy felsőfokú végzettséggel rendelkező szülő, mint a levelezősöknél.

Lényeges, hogy pedagógusaink milyen mikrokörnyezetből kerültek a pályára. Falusi a nappalisok 64,2%-a, a levelezősök 86,7%-a, a képesítés nélküliek 69,4%-a, míg városi a nappalisok közül 16,2 %, a levelezősök közül 10,1%, a képesítés nélküliek közül 14,2%. A fővárosból került a pedagógus pályára a nappalisok 19,6%-a, a levelezősök 3,1%-a, a képesítés nélküliek 16,3%-a. Azt hiszem, hogy ezek a számok bizonyítják, hogy a levelező tagozatra nem a "legjobb körökből" kerülnek a fiatalok.

Következő kérdésünkben /L.5.sz.kérdés/ arra szeretnénk volna választ kapni, hogy egy-egy kategóriában dolgozó kollégák milyen intézményben és milyen tagozaton szereztek oklevelet. A kérdés nem működött jól, mivel a következő, - a végzettségre utaló - zavarta az egyértelmű válasz lejegyzését. /Megjegyzem, hogy a kérdőív kipróbálásánál itt nem észleltünk problémát, így ezen a ponton változtatni nem kellett./

Beszédesebb a következő táblázatunk /L.6.sz.kérdés/, melyben a jelenlegi végzettségeket dolgoztuk fel:

	Nappali tagozaton végzettek	Levelező tagozaton végzettek
Össz.nevelő	179	139
Óvónő	1,1	0,7
Óvónő+tanító	2,2	0,7
Tanító	36,9	46,6
Tanító +ált.isk.tan.	10,0	7,2
Ált.isk.tanár	31,3	42,4
ált.isk.tan.+köz.isk.t.	1,7	0,7
köz.isk.tanár	6,1	0,7
ált.isk.tan.+más dipl.	2,2	1,4
műszaki diploma	0,6	
műszaki oklevél	3,4	

Elhanyagolható különbség van a csak óvónői végzettséggel dolgozók %-ában /nappali 1,1%, levelező 0,7%/, és nem jelentős az óvónői és a tanítói oklevéllel rendelkezők közötti eltérés sem /nappali 2,2%, levelező 0,7%/. Közel 10%-os az eltérés a tanítói oklevéllel rendelkezők arányában/nappali 36,9%, levelező 46,7%/. Ebből egyébként azt a következtetést vonhatjuk le, hogy az általános iskolában egy adott időszakban a tanítóhiány mutatkozott erősebben, és ide kellett több pedagógusnak készülő fiatalot irányítani. Hasonló a helyzet és a magyarázat is azonos a tanárok esetében, kik közül a nappalin 31,3%, a levelezőn 42,4% végzett. Szerény jelzés lehet, hogy a nappalin végzettek közül 10,0%, a levelezőn végzettek közül 7,2% tanító szerzett tanári diplomát. A tanárok közül nappalin 1,7%, a levelezőn 0,7% szerzett újabb szakon tanári oklevelet.

Az általános iskolai tanári oklevél mellé a nappalisok 4,5%-a a levelezősök 0,7%-a szerzett középiskolai tanári oklevelet.

Középiskolai tanári oklevéllel a fentieken túl 6,5% nappali illetve 0,7% levelező dolgozik a járás általános iskoláiban.

Nincs lényeges eltérés az általános iskolai tanító+más diplomával rendelkezők arányában, hiszen a nappalisoknál 2,2%, a levelezősöknél 1,4% az arány.

Csak más diplomával és csak műszaki oktatói végzettséggel csak a nappalisok körében találkozunk 0,6% illetve 3,4%-ban.

Az így-úgy, ilyen-olyan indíttatásból pályára került pedagógusok valódi értékét az adja, hogy mennyire képesek továbblépni, gyarapodni, esetleg megújulni? Nem közömbös a magyar közoktatásügy szempontjából, hogy a pedagógusok mennyire képesek egyfajta flexibilitásra ahhoz, hogy megfeleljenek a meg-növekedett feladatoknak. /L.9.sz.kérdés/

	Nappali tagozaton végzettek	Levelező tagozaton végzettek	Kép. nélkül
Nem tervez:	34,4	29,5	
Tervez:	65,4	70,5	
Ált.isk.tanár:	22,2	27,6	100,0
Közép.isk.tanár :	8,5	8,1	
Nyelvtanfolyam :	12,0	12,2	
Egyéb tanf.önképz.:	46,2	41,8	
Hobbi jellegű			
/edző,néprajz,képzőm.:	6,8	3,1	
Tud.fok.	1,7	1,0	
Politikai végz.	2,1	5,1	

A táblázat legszembetűnőbb adata, hogy a nappali tagozaton végzettek 34,4%-a, a levelezősök 29,5%-a lemondott minden továbbtanulási, önképzési tervéről.

Sajnos ez a kép súlyos gondolatokat vet fel! A működő pedagógusok harmad része elégedett, avagy ambíciót veszített, ki a legszerényebb önképzéstől is elzárkózik.

A másik gondolat, hogy milyen erők motiválnak a tanulásra, van-e a malasztól túl valami ösztönző erő, mely hatna a pedagógusokra? - és joggal vetődik fel, hogy az a harmad résznyi tábor milyen hátrányba kerül?

Nyugodtan kimondhatjuk, hogy az egyéni önmegvalósulás a másik két harmad számára az egyedüli előny; egyébként sem előny, sem hátrány a tanulásból nem származik!

A tanári oklevél megszerzését tervezők továbbtanulási szándékban a pálya-korrekciós elképzelést kell felismernünk, mivel az érintetteknek egy harmada tanítóból tanár, két harmada más szakos tanár kíván lenni.

Ehhez feltétlen magyarázatul szolgál, hogy a nappalisoknál is jó előre megy a számolgatás, hogy hol van leginkább zöld út a felsőoktatási intézményekben, a levelezőknél pedig az érdeklődéstől, hajlamtól függetlenül az iskola mindenkori szükséglete szabja meg a továbbtanulási lehetőségeket.

Természetes azután, hogy az önmagukat képezni szándékozók egy-negyede változtatási szándékból kíván továbbtanulni.

Pillanatnyilag kényszerpályán vannak.

Meglepő viszont, hogy politikai továbbképzés alig szerepel a tervekben és ha minimálisan is, de a levelezők tervezték nagyobb arányban. /5,1% ; 2,6%/

A következőkben a továbbtanulás, önképzés célja iránt érdeklődtünk. /L. 10.sz.kérdés/

	Nappali tagozaton végzettek	Levelező tagozaton végzettek	Képesítés nélkül
-hatékonyabb munka, szakmai, pedagógiai, pszichológiai ismeretek felújítása, korsz.	70,9	57,1	8,0
- új szak megszerz.	9,4	23,5	12,0
- ált. és politikai műveltség megszerz.	8,5	6,1	8,0
- alapképesítés	5,1	1,0	100,0
- nyelvtanulás	4,3	4,1	-
- kutatás, érdeklődés	1,7	8,2	-

A táblázat sorai rendkívül beszédeseek. Kiderül belőlük, hogy a nappalin végzettek 5.1%-a, a levelezőn végzettek 1.0%-a, a képesítés nélküliek 100.0%-a az alapképesítés megszerzését tervezi.

Szembetűnő, hogy a nappalisoknál és a levelezősöknél is előfordul, hogy a pedagógiai alapképesítés hiányzik, így nyilván műszaki, agrár vagy egyéb végzettséggel dolgoznak, formailag - a bérutastás szerint - szabályos pedagógus kulcsszámba sorolva.

Már az előző kérdésnél is érződött, itt további megerősítést nyert, hogy a nappalisoknál 9,4%, a levelezősöknél 23,5%, de már a képesítés nélkülieknél is 12,0% kényszerpályán érzi magát, melyből kiutat keres.

Nem tapasztalható lényeges eltérés a kategóriák között tekintetben, hogy valamelyiket erősebben motiválná az általános és politikai műveltség gyarapítása.

A nyelvismeret megszerzése is közel azonos; igen szerény 4%.

A hatékonyabb munka, a szakmai, pedagógiai, pszichológiai ismeretek felelevenítése, illetve korszerűsítése a továbbtanulás, önképzés mozgatója; de mint látjuk a két kategóriában lényegesen eltér az arányuk./nappalin 70,9%,levelező 57,1%/

Zárt kérdést tettünk fel annak tisztázására, hogy milyen témák érdeklik a kollégákat. /L.33.sz.kérdés/

	Nappali tagozaton végzetek	Levelező tagozaton végzetek	Képesítés nélkül
Válasz:	174	138	49
-szaktárgyi	69,5	65,2	57,8
-ált.pedagógiai	62,0	64,5	55,1
-ált.politikai	43,7	44,9	46,9
-term.tudomány	38,5	39,8	40,1
-oktatás pol.	37,0	27,5	22,4
-tantárgyped-i.	31,0	31,2	8,1
-gazd.politikai	21,2	23,9	14,7
-mozgalmi	18,4	14,5	10,2
-műszaki	9,2	5,8	6,1

A megjelölt témák iránti érdeklődés nem mutat nagy szóródást. A műszaki kérdések egyik csoport esetében sincsenek az érdeklődés középpontjában.

A mozgalmi témák iránt a nappalisoknak /18,4%/ legnagyobb az érdeklődésük,/levelezőn 14,5%, képesítés nélkül 10,2%/, de a furcsa az, hogy a mozgalmi életben való részvétel a levelezősöknél nagyobb. Az oktatáspolitikánál a nappalisok közül sokkal nagyobb az érdeklődés /37%/, mint a másik két kategóriában./levelezőn 27,5% képesítés nélkülieknél 22,4%/.

Nyitott kérdésben /L.34.sz.kérdés/ megkérdeztük, hogy milyen egyéb kérdések foglalkoztatják?

Néhányan irták az egészségügyet, a demokratizmust, a filozófiát, és a nő-és ifjúsáspolitikát, a családot stb.

Többen, a nappalisok 36%-a, a levelezősök 20%-a említi a különböző művészeti ágakat.

A nappalisok 7%-át, a levelezősök 15%-át érdekli a gyermekpszichológia, míg a közművelődés a nappalisok 4%-át, a levelezősök 13%-át foglalkoztatja.

A pályán dolgozó pedagógusok közérzete, elégedettségük alapvetően kihat a munka hatékonyságára.

Direkt kérdést tettünk fel /L.12.sz.kérdés/, hogy megbánta-e a választását vagy nem? Majd néhány nyitott kérdéssel érdeklődtünk az okok iránt.

	Nappali tagozaton végzetek	Levelező tagozaton végzetek	Képesítés nélkül
Össz.válasz	179	139	52
Megbánta	7,3	5,7	2,0
Nem bánta meg	92,7	94,3	98,0

Ezt a helyzetet túl szépnek tartottuk, és mint kiderült, feltételezésünk nem volt alaptalan. /L.15.sz.kérdés/

	Nappali tagozaton végzetek	Levelező tagozaton végzetek	Képesítés nélkül
-társadalmi megbecsülés hiánya:	61,5	37,5	
-sikertelenség	38,5	18,5	
-a közösség nem felel meg	38,5	12,5	
-anyagi okok	30,1	18,8	
-rossz koll.kapcs.	15,4	-	
-más irányítást várt	7,7	12,5	
-hozzá nem értő bírálat	7,7	-	
-válaszolt:	13 fő	16 fő	

Feltűnt, hogy a levelezőknél a 12-es kérdésre nyolc válaszolta, hogy megbánta, most az okokat 16-an sorolták fel, vagyis a levelezősöknél 11,5% jelzi, hogy megbánta.

A táblázatot vizsgálva látható, hogy a nappalin végzettek közül bánták meg többen a választásukat anyagi okok miatt /Nappalin 30,1%, Levelezőn 18,8%/. Meglepő az is, hogy a pedagógiai sikertelenség mint ok a nappalisok esetében 38,5%, a levelezősöknél 18,5%. Hasonlóan a társadalmi megbecsülés hiányát érzik a nappalisoknál 61,5%-ban, a levelezőn végzetteknél 37,5%-ban.

A rossz kollégális kapcsolat mint ok a nappalisok 15,4%-ánál jelentkezik. Az irányítással kapcsolatban közel azonos a vélemény /nappalin 7,7%, levelezőn 6,3%/, míg a szakmai túlterhelés a nappalisok 7,7%-ánál, a levelezősök 12,5%-ánál vetődik fel. Nyilván kitűnik, hogy a nappalisok több kiváltó okot is megjelölnek /13/27/ míg a levelezősök egyet-egyet.

Az a jelzések közül jól kiemelhető, hogy a nappalisok kritikusabban ítélik meg sorsukat.

Nem azzal a szándékkal, hogy mindenáron egy rosszabb képet tárjunk fel, de a valóságot az elégedettségre vonatkozó /1.27.sz.kérdés/ kérdésünk rögzíti.

	Nappali tagozaton végzettek	Levelező tagozaton végzettek	Képesítés nélkül
Válasz:	177	137	51
-igen, hosszabb távon:	37,2	49,6	33,3
-igen, véglegesen:	36,1	24,8	3,9
-igen, rövid távon:	19,8	22,8	49,0
-nem elégíti ki:	6,8	4,4	13,7
-nem válaszolt:	1,1	1,4	2,0

Ha a válaszadók százalékában vizsgáljuk az elégedettséget, nem túl biztató a helyzet.

A nappalisok közül 36,1%, a levelezősök közül 24,8%, a képesítés nélküliek közül csupán 3,9% tekinti véglegesnek a jelenlegi munkakörét.

Ehhez még annyit szeretnénk hozzátenni, hogy a válaszok nem egyértelműen a pályához való viszonyulást, hanem a munkakörrel való elégedettséget jelzik.

Korábban már utaltunk rá, hogy a pedagógusok egy hányada kényszerpályán mozog, így a „nem végleges megelégedettség” lehet, hogy csak a beosztásra szól, és nem az egész pályára vonatkozik.

Hosszabb távon elégedett munkakörével a nappalisok 37,2%-a, a levelezősök 49,6%-a, a képesítés nélküliek 33,3%-a.

Csak rövid távon elégedett a nappalisok 19,8%-a, a levelezősök 22,8%-a, a képesítés nélküliek 49,0%-a. /Talán itt érződnek legjobban az előbb elmondottak./

Nem elégíti ki a munkakör a nappalisok 6,8%-át, a levelezősök 4,4%-át, a képesítés nélküliek 13,7%-át.

Ha a "nemet" és a "rövid távot" együtt nézzük, bizony a pedagógusok negyed-része változtatást tervez, e terveket kiváltó okok természetesen nyugtalanítják őket, ők maguk ilyen szellemben keltenek vagy kelthetnek hangulatot a rájuk bízott gyermekek körében.

A sok gond, probléma ellenére az elégedett emberek száma a több.
/L.13.sz.kérdés/

	Nappali tagozaton végzettek	Levelező tagozaton végzettek	Képesítés nélkül
-megkedvelte az iskola világát a gyerekekkel való foglalkozást:	51,4	53,3	68,8
-szakmai segítséget kapott, siker, szeret tanítani:	36,9	33,3	23,4
-ragaszkodás a községhez:	8,0	9,4	4,7
-anyagi okok:	2,9	3,3	-
-értelmiségi pályára került, sok a szabadidő:	1,1	0,6	3,1
- Össz.válasz:	276 fő	180 fő	64 fő

Meg kell jegyezni azonban, hogy a válaszokban bizonyos komformista jelleget érzek. Túl sok /nappalin 51,4%, levelezőn 53,3%, képesítés nélkülieknél 68,8%/ , aki "megkedvelte" az iskola világát, és ez arra utal, hogy azt veszi tudomásul ami van, ha úgy tetszik belenyugodott helyzetébe.

Sokan jelölték, hogy sikeresnek érzik munkájukat és szeretnek tanítani /nappalin 36,9%, levelezőn 33,3%, képesítés nélkül 23,4%/.

Szinte elhanyagolható azok aránya /nappalin 2,9%, levelezőn 3,3% ./, kik anyagi okok miatt elégedettek, vagy azért nem bánták meg a választást mert "sok a szabadidő", vagy mert értelmiségi pályára kerültek /nappalin 1,1%, levelezőn 0,6%, képesítés nélkül 3,1%/.

Természetesen a magas arányok abból adódnak, hogy nem a válaszadók, hanem az összes válaszok arányában néztük a válaszokat.

Az elégedettség ellenére több dolgot nehezményeznek kollégáink. /L.14.sz.kérdés/ A nyitott kérdésre sokszínű, egészen szélsőséges válaszokat kaptunk. Az eltérő megfogalmazások ellenére lehetőséget láttunk, hogy a válaszokat téma szerint csoportosítsuk. Az arányt a válaszadók számában vizsgáltuk, mivel egy megkérdezett több tényezőt is jelölhetett, amit nehezményez.

	Nappali tago- zaton végzettek	Levelező tagozaton végzettek	Képesítés nélkül
-erkölcsi elismerés, tömeg/komm.kiszolgál- tatottság,pálya presz- tizse,felkészülés,nem becsülik a nevelőt:	45,4	71,5	20,6
-órán kiv. tulterhe- lés, kevés szabadidő, túlóra, helyettesítés:	21,3	18,8	20,6
-anyagi elismerés hiánya:	19,4	17,5	20,6
-tantervi változások, nehézségek:	12,0	16,3	2,9
-tanukók fegyelme, tanuláshoz való viszonya:	10,2	1,3	2,9
-tárgyi feltételek hiánya:	9,3	7,5	11,8
-csal.ped. kult.	8,3	18,8	23,5
-adminisztráció	6,5	8,8	11,8
-segítség hiánya:	1,9	5,0	11,8
-nem felmenő rendszer, váltás, isk.orvos,isko- lák közötti különbség, főisk.kevés segítség	8,3	-	-
-iskola vezetéssel járó gondok:	0,9	1,3	-
- iskola vezetés bánásmódja:	1,9	1,3	-

A témákat sorra véve megállapítható, a segítség és a kollégális kapcsolatok hiányát a nappalisok 1,9%-a, a levelezősök 5,0%-a, a képesítés nélküliek 11,8%-a érzi.

Az anyagi elismerés hiányát a nappalisok 19,4%-a, a levelezők 17,5%-a, a képesítés nélküliek 20,6%-a jelölte.

A nappalisok egy-negyedét /25,4%/, a levelezők közel három-negyed részét /71,3%/, a képesítés nélküliek egy ötödét /20,6%/ foglalkoztatja a pálya presztizsének, az erkölcsi elismerésnek, a nevelők megbecsülésének hiánya.

Figyelemre méltó azok aránya, kik a tantervet, annak túlzott követelményeit és gyakori változásait nehezményezik./nappalin 12,0% levelezőn 16,3%, képesítés nélkül 2,9%/

A nevelőknek mintegy ötöd-része /nappalin 21,3%, levelezőn 18,8%, képesítés nélkül 20,6%/ soknak tartja az elfoglaltságot, elsősorban a tanórán kívüli tevékenységet.

Az adminisztrációt a nappalisok 6,5%-a, a levelezősök 8,8%-a, a képesítés nélküliek 11,8%-a tartja túlzottnak.

A családok pedagógiai kultúráját hiányolják a nappalisok 8,3%-a, a levelezősök 18,8%-a, a képesítés nélküliek 23,5%-a.

A tárgyi feltételek hiányát jelöli meg a nappalisok 9,3%-a, a levelezősök 7,5%-a, a képesítés nélküliek 11,8%-a.

Elgondolkoztató, hogy a tanulók fegyelmét, a tanuláshoz való viszonyát a nappalisok 10,2%-a kifogásolja, míg a levelezők közül csupán 1,3%, a képesítés nélküliek közül 2,9% jelölte meg.

Nem tudhatni, hogy az értékrenddel van-e probléma, mely a két utóbbi kategóriában nem finomult ki eléggé, vagy tényleg a nappalisok nehezebben birkóznak meg ezzel a problémával.

Látszólag érzékenykedésnek tűnik, de felfogható pedagógiai igényességnek az a sok egyéni sérelem /nincs felmenő rendszer, két műszak, az iskolák közötti különbség /mely a nappalin végzetek 8,3%-át foglalkoztatja.

Az iskola-vezetők emberségét kifogásolják a nappalisok 9,0%-a, a levelezősök 1,3%-a. Az iskolavezetéssel járó gondok súlya érződik a nappalisok 0,8%-ának, a levelezősök 1,3%-ának válaszából.

A pályaválasztás, a pályára kerülés, a szakmai továbbképzés és az elégedettség résztémák után azt vizsgáltuk, hogy pedagógusaink, hogyan ítélik meg; mennyi idő volt szükséges a szakmai önállóság eléréséhez. /L.16.sz.kérdés/

Mikor érezte, hogy a kollégák is elismerik /L.17.sz.kérdés/, és hogyan tapasztalta, a felettesei mennyi idő múlva ismerték el./L.18.sz.kérdés/.

A jobb áttekinthetőség kedvéért összefoglaló táblázatot készítettünk, melyből kitűnik, az önértékelés és értékelés helyes és torz gyakorlata.

	Nappali tagozaton végzettek	Levelező tagozaton végzettek	Képesítés nélkül
-mennyi idő kellett a szakmai önállóság eléréséhez:	5,2 év	7 év	1,5év
-mennyi idő kellett, míg kollégái is elismerték:	4,1 év	5,5 év	1,5 év
-mennyi idő kellett, míg igazgatója elismerte:	3,2év	4,2 év	1,4 év
-míg szakfelügyelője elismerte:	3,5 év	4,4 év	1,6 év
-míg ált. felügyelője elismerte:	4,2 év	5,1 év	1,4 év

Az átlagokból nem derülnek ki az anomáliák, nem érződik, hogy néhányan, talán a valós helyzetet alig látva, szakmailag egyenesben érzik magukat, míg mások- esetleg sok éves gyakorlattal- bizonytalankodnak és úgy érzik, hogy nem kapják meg a megfelelő elismerést. Ugy tűnik, hogy a képesítés nélkül dolgozók kissé aláértékelik a valós problémákat, és a hipotézissel egyezően kezdeti magabiztosság érződik válaszaikból.

Mint a hipotézisben azt feltételeztük, itt igazolódott, hogy később/ esetleg néhány év után/ viszont még a valós értékeket sem érzik igazán, és több év kell ahhoz, hogy a kisebbségi érzésük megszűnjék.

A szakmai önállóság eléréséhez szükséges időt a nappalin végzettek 5,2 év, a levelezőn végzettek 7 évben jelölték meg, illetve ez az átlaguk.

Érdekes, hogy a megkérdezettek - mindkét csoportban- úgy érzik, hogy a kollégák előbb ismerték el őket, mint igazán önállóvá váltak volna. A nappalisok 4,1, a levelezősök 5,5 évben érzik kollégáik elismerését.

Nem rossz és valami egészséges pedagógiai fogás érződik - esetleg az alaposabb megismerés- abból, hogy az igazgatók előbb ismerik el a kollégákat, mint a testület tagjai. Az igazgató elismerését a nappalisok 3,2, a levelezősök 4,2 év múlva érezték. A szakfelügyelők valamivel szigorúbban a nappalisokat 3,5, a levelezősöket 4,4 év elteltével ismerték el. Csupán a rend kedvéért kerül ide az általános felügyelővel kapcsolatos sor, de meg kell jegyezni, hogy a megkérdezettek kis hányada /alig 20%/ élvezte az általános felügyelő látogatását, így természetesen a számok nem a teljes halmazra vonatkoznak. A nappalisok egyébként 4,2 év, a levelezősök 5,1 évben jelölték meg az elismeréshez szükséges időt.

Érdekelte továbbá az is, hogy a sokszor kifogásolt anyagi, erkölcsi elismerés hogyan is néz ki konkrétan./L.42. sz. kérdés, milyen arányban részesültek különféle elismerésben?

	Nappali tagozaton végzettek	Levelező tagozaton végzettek
-állami oktatás	16,2	10,8
-mozgalmi/uttörő/	36,9	22,3
-egyéb	10,3	10,0
Összesen:	117/68	70/59

A nappalisok 42,4%-a, a levelezősök 38,4%-a rendelkezik valamilyen kitüntetéssel.

Ez azt jelenti, hogy egy nappalis kitüntettre 1,7, a levelezősökre 1,2 kitüntetés jut. /nappalisok 117-et, levelezősök 70-et kaptak/

A nappalisok körében gyakoribb az állami kitüntetés /16,2%/ mint a levelezősöknél /10,8%/. A mozgalmi kitüntetések megoszlása is hasonló: nappalisok 36,9%, a levelezősök 22,3%. Egyéb kitüntetéssel /MHSZ, Munkásör, stb./ a nappalisok 12,3%-a a levelezősök 10%-a rendelkezik.

Ezeket az arányokat az összes pedagógusok %-ában vizsgáltuk. Mind az állami, mind a mozgalmi kitüntetések esetében érdemes megjegyezni, hogy a levelezősök kevesebb szolgálati ideje indokolja az elismerésben mutatkozó különbséget.

Továbbra is ebben az önértékelési témában maradva, arra kérdeztünk rá, hogy a testület hány százalékát sorolná a nagyobb felkészültségű pedagógusok közé/L.32.sz.kérdés/

	Nappali tagozaton végzetek	Levelező tagozaton végzetek	Képesítés nélkül
Ped. vonatkozásban	27,5	31,9	60,4
-szaktárgyi felkészültség	20,9	26,8	61,1
-széles körű műv.	19,0	24,3	46,9
-kiemelkedő nev.	13,9	19,6	21,2

Jól kivehető, hogy a nappalin végzett kollégák a felsorolt területeken felkészültebbeknek érzik magukat, mint a levelezősök vagy képesítés nélküliek. A százalék átlagokat véve ez így is van, lehet, hogy ilyen a valóság is, de én ebben érzem a társadalmi előítéletet, a levelezőknek a testületben elfoglalt hátrányos megítélését.

Az ilyen átlagolás nem ad módot az egyéni -szélsőséges- értékelések lejegyzésére. Érdekes módon előfordult olyan kérdőív is /nappalisoknál /ki gyakorlatilag nem ismer önmagánál felkészültebb kollégát.

Viszont meglepő, hogy a nappalin végzett tanító férfiak a testület 51%-át tartják pedagógiailag felkészültebbnek.

Viszont a levelezőn végzett tanár férfiak kiemelkedő szervezői készség tekintetében a testületnek csupán 7,6%-át tartják többre önmaguknál.

A következőkben az iránt érdeklődtünk, hogy hogyan ítélik meg a kollégák helyzetüket a testületben./L.31.sz.kérdés/

	Nappali tagozaton végzettek	Levelező tagozaton végzettek	Képesítés nélkül
-igen előnyös	1,7	2,3	
-előnyös	12,5	8,6	
-átlagos	60,2	69,6	62,0
-igen hátrányos	1,1	-	-
-hátrányos	6,8	7,5	8,0
-nem foglalkoztat	17,6	13,8	30,0

A várakozásunk igazolódott, mikor az "átlagosnál" minden kategóriában 60% feletti eredményt kaptunk /nappalin 60,2%, levelezőn 69,6%, képesítés nélkül 62,0%/

Kicsit soknak találtuk azok arányát, kiket nem foglalkoztat a saját helyzetük /nappalin 17,6%, levelezőn 13,8%, képesítés nélkül 30,0%/. Érdekes viszont, hogy a két főcsoportban nagyobb arányban érzik helyzetüket igen előnyösnek és előnyösnek /nappalin 14,2%, levelezőn 10,9%/, mint hátrányosnak vagy igen hátrányosnak/nappalin 7,9%, levelezőn 5,0%, képesítés nélkül 8,0%/.

Ahhoz, hogy kezdő pedagógusaink bizonyos biztonságérzetre tegyenek szert, hogy eligazodjanak a szakma rejtelmeiben, hogy beilleszkedjenek az őket fogadó kollektívába, bizony a nehézségek sorát kellett leküzdeni./L.19.sz.kérdés/

A pályakezdés nehézségeit rendkívül színesen tárták fel. Természetesen egyéne válogatja, hogy mit vet fel, de nem egyszer a legtermészetesebb teendők, a pedagógus-pálya fontos mozzanatai okozták a legnagyobb nehézséget.

Másutt a testület, a szülők, a gyerekek, a község mint sajátos mikrokörnyezet jelentett nagy problémát.

A másként fogalmazott, de alapvetően egy témakörbe tartozó vála-
szokat összevontuk, így a következő kép alakult ki:

	Nappali tagozaton végzetek	Levelező tagozaton végzetek	Képesítés nélkül
-rossz beosztás, feltételek hiá- nya, egyéb teendők:	34,1	25,6	4,7
-a gyermekekkel való törődés, fogl. tanórán és tanórán kívül:	31,7	23,0	37,2
-tapasztalatlanság, önbizalom, ismeret hiánya:	31,1	47,2	39,0
-lakás, utazás, anyagi:	23,2	10,4	-
-beilleszkedés; segítés, ellenőrzés útmutatás hiánya, érv.	12,8	16,8	14,0
hiánya, fogyatékoságai:	7,3	13,6	-
-szülőkkel való kapcsolat	7,3	1,6	-
-adminisztráció:	9,8	3,2	11,6
-tanulás, munka, család együtt:	1,7	10,4	7,0

Most is, mint az előző kérdéscsoportnál, úgy tűnik, hogy a jelenleg képesítés nélküliek nem érezhetik át, és még nincs is megfelelő rátekintésük, hogy mi okozhat igazán nehézséget számukra.

Sokkal beszédesebbek a számok, és számunkra is az a fontos összevetés, hogy a nappalin és levelezőn végzetek között az egyezőséget és a különbséget érzékeljük.

A választípusok arányát a válaszadók százalékában vizsgáltuk. Reálisnak tűnik, de figyelmeztető is egyben, hogy tapasztalatlanság, az önbizalom és ismeret hiánya okozott gondot a nappalisok közel egy-harmad /31,1%/ részénél, a levelezők felénél /47,2%/. Ezen belül az első két kategóriában a válaszadók felénél tapasztalatlanság jelentette a legnagyobb problémát.

A tanórán kívüli tevékenység, a mozgalmi munka, az osztályfőnöki tevékenység -beleértve a rájuk bízott gyermekek fegyelmezését- a nappalisok 31,7%, a levelezősök 23,0%, a képesítés nélküliek 37,2%-át állította nehéz helyzet elé.

A pedagógiai, pszichológiai, metodikai, elméleti és gyakorlati teendők a nappalisok 17,6, a levelezősök 30,4, a képesítés nélküliek 25,6%-ának jelentettek nagy feladatot.

A nappalisoknál a gyakorlat, a levelezősöknél és a képesítés nélkülieknél az elmélet hiánya vetődött fel élesebben.

A mindennapok problémáira, -felkészülés, osztálylétszám, beosztás, összevont csoport, feltételek hiánya- a nappalisok az érzékenyebbek, ők 34, a levelezősök 25, a képesítés nélküliek 6%-ban jelölték nehézségnek.

Az adminisztrációt is a nappalisok sérelmezik többen /10%/, a levelezősökkel szemben /3%/, míg a képesítés nélkülieknek 15%-a tesz róla említést.

A testületbe való beilleszkedés nem mutat túl szélsőséges képet /nappali 12,8, levelezők 16,8, képesítés nélkül 14%/, de jelzi, ha árnyaltan is a nehézségeket.

Nem nehéz felfedni annak ténynek a pedagógiai, pszichológiai hátulütőit, mikor annak a pedagógusnak kell az életben való biztonságos eligazodásra, a minden helyzetre adaptálható viselkedési formát kialakítani, kinek beilleszkedési gondjai vannak, aki nem találja helyét a testületben.

Valamivel élesebben jelentkezik a segítés, ellenőrzés, útmutatás hiánya, illetve ennek megítélése /nappalin 7,3%, levelezőn 13,6%/, hiszen közel kétszeres az arány közöttük.

Kedvezően ítélik meg levelezőn végzett kollégáink a szülőkkel való kapcsolatot. Alig akad /1,6 %/ közöttük kinek ez nehézséget jelentett volna, míg a nappalin végzettek /7,3%/ kicsit többen jelzik ezt a gondjukat./Ez nem igazolja feltételezésünket./

Lakás, utazás, bejárás, általában anyagi természetű gondokról a nappalisok 23,2%, a levelezősök 10,4%-a tesz említést. Ez korántsem abból adódik, hogy a levelezőn végzetteknél ezek a problémák nem jelentkeznek, csupán arról van szó, hogy az értelmiségivé válásért több áldozatot képesek hozni, nem reagálnak túlzottan a problémákra.

Más a helyzet viszont a tanulás, a munka és a család gyakran együtt jelentkező terheinek megítélésében, melyek a nappalisok 1,7%, a levelezősök 10,4%, a képesítés nélküliek 7,0%-ánál jelentettek nehézséget.

Ugy gondolom, hogy a kezdők körében felvetett és őket teljesen sújtó nehézségek jelzik a tennivalókat. Jelzik a pályára kerüléskor milyen feltételek, körülmények a beilleszkedést segítő formák kellenek a jó alkotó munkához.

A munkahelyi közérzet szempontjából lényeges, hogy sikerült-e, s ha igen hogyan sikerült legyőzni a nehézségeket?
/L.20.sz.kérdés/

	Nappali tagozaton végzettek	Levelező tagozaton végzettek	Képesítés nélkül
Összesen:	157	126	34
-egyedül	29,3	20,1	14,7
-önképzés, tovább- képzés, tanulás	3,7	30,9	-
-munkahelyi vezetés	31,8	27,7	47,0
-kollégák	55,4	65,0	94,0
-községi vezetés,			
Jár. Oszt.	6,3	8,7	3,0
-szülők, házastárs	20,1	9,4	3,0

Nyitott kérdés lévén több válasz is adható volt, így meglepő, hogy magas azok aránya, kik mások segítése nélkül egyedül oldották meg a nehézségeket. A nappalin végzettek érzik jobban a magára hagyatottságot /29,3%/, a levelezősök /20,1%/, és a képesítés nélküliekkel szemben /14,7%/. A nehézségek leküzdésében a nappalisoknál alig játszik szerepet az önképzés, továbbképzés/3,7%/, nem úgy a levelezősöknél /30,9%/, ahol a nehézségek jórészt a hiányos ismeretekből adódtak.

Érdekes a vezetőktől kapott segítség megítélése. A nappalisok 31,8%-a, a levelezősök 27,7%-a, a képesítés nélküliek 47%-a érezte a segítséget.

Ha a kollégáktól kapott segítséget nézzük, sokkal jobb az arány.

A nappalin végzettek 55,4%-a, a levelezősök 65%-a, a képesítés nélküliek 94%-a érezte, hogy a kollégák segítették a nehézségek leküzdésében. Idekiváncozik, hogy a fenti arányszámokon belül a levelezősök 4%-a, a képesítés nélküliek 35%-a utalt a kollégák tervszerű, patronáló segítségére.

Megdöbbentően kevés a szakfelügyelőktől kapott segítség, a nappalisok 4,4%-a, a levelezősök 8,7%-a, a képesítés nélküliek 3,0%-a jelölte, hogy szakfelügyelője segítségével küzdötte le a nehézségeket.

Az sem természetes, hogy a községi, járási vezetőktől csupán a nappalin végzettek kaptak segítséget, ők is csak 6,3%-ban.

A szülők és kisebb mértékben a házastársak segítségét érezték a nappalisok 10,1%-ban, a levelezősök 9,4%-ban, a képesítés nélküliek 3,0%-ban.

Már korábban szoltam a járásban működő pedagógusok összetételének arányairól. A mindennapok során érezzük, az oktató, nevelő munka súlyát. A két dolgot összevetve látnunk kell, hogy a kis eredmény érdekében sokkal nagyobb jelentőséget kell tulajdonítani a pályakezdők, de különösen a képesítés nélküliek vagy levelezőn tanuló nevelők segítségének. A jól szervezett továbbképzések színvonala, a munkahelyi vezetők nagyobb figyelme, a testületek affinitása fontos mozzanata lehet a kezdők megsegítésének, de nem kerülhető ki az intézményesített segítői formák széleskörű elterjesztése.

Még mindig a nehézségeknél tartva megkérdeztük, hogy jelenleg milyen problémái vannak a nevelői pályán? /1.21.sz.kérdés/
A válaszok lehetséges összevonása után a következő kép alakult ki:

	Nappalin végzettek	Levelezőn végzettek	Képesítés nélkül
-túlterhelés	39,2	36,8	11,0
-tantervvel kapcsolatos	18,4	23,6	5,5
-tanulók fegyelme, munka/fegyelem	36,8	10,5	36,0
-megbecsülés	10,5	1,3	
-tapasztalatlanság	6,4	13,0	
-tárgyi feltétel	10,0	25,0	22,0
-nevelőkkel kapcs.	7,2	9,2	2,7
-objektív	10,0	10,5	2,7
-egyéb	7,2	3,9	

A nappalisok 125-en, a levelezősök 96-an, a képesítés nélküliek 36-an adtak választ. Mivel több válasz is adható volt, így a problémákat a válaszadók arányában jelöltük meg.

A túlterhelés különböző lehetőségei /tanórai munka, tanórán kívüli, sok adminisztráció/ ma is érződnek a napi munkában.

A súlyát legjobban a nappalin végzettek /39,2%/ és a levelezőn végzettek /36,8%/, kisebb mértékben a képesítés nélküliek /11%/ érzik. Sokkal konkrétabban válaszoltak, kik problémáikat a tantervben, annak követelményeiben, a gyakori változtatásokban jelölték meg. A nappalisok 18,4%, a levelezősök 23,6%, a képesítés nélküliek 5,5%-ban jelölték meg mint probléma forrását.

A tanulók fegyelme, munkához való viszonya a családi nevelés folyamatosságai mint hátráltató tényező, a problémák forrása érdekesen jelentkezik a válaszoknál. Legjobban a nappalin végzett kollégák érzik a tanulók fegyelmeivel kapcsolatos problémákat /36,8%/, szinte azonos az arány a képesítés nélkülieknél /36%/, míg a levelezőn végzettek sokkal kisebb hányada /10,5%/ nehezményezi.

Közel hasonló a helyzet a megbecsüléssel, mint a problémák forrásával. A képesítés nélküliek nem érzik a megbecsülés hiányát, a levelezősök is szinte elhanyagolható 1,3%-ban jelelték, míg a nappalisok 10,5%-a jelezte ezt a problémát. A levelezősök, amint az előző problémára /fegyelem/, úgy erre sem túl érzékenyek, vagy eleve megalkudtak a körülményekkel, esetleg nem is tápláltak vérmes reményeket az anyagiak tekintetében.

A tapasztalatlanság a levelezősök 13, a nappalisok 6,4%-ánál okozott problémát. A tárgyi feltételek hiánya a nappalisok 10, a levelezősök 25, a képesítés nélküliek 23 %-át foglalkoztatja. Nem derül ki, hogy azonos feltételeket értékelnek ilyen szélsőségesen, esetleg előfordulhat, hogy a jobban felszerelt termeket a nappalisok kapják?

Több pedagógust foglalkoztat a nevelők közönye és hiányos felkészültsége. A nappalisok 7,2, a levelezősök 9,3, a képesítés nélküliek 2,7%-a jelezte ezt a problémát.

Még ma is többen hátrányosnak érzik magukat beosztásukban, ki-fogásolhatónak a testületet és nem kielégítőnek az iskolai vezető munkáját. Személyes jellegű gond /GYES, nyugdíj közelsége/ is felmerült a nappalisok 7,2%, a levelezősök 3,9%-ánál.

A következőkben az iránt érdeklődtünk, hogy vannak-e személyes gondjaik; ha igen, azok milyen jellegűek, és nem utolsósorban arra voltunk kíváncsiak, hogy az azonos gondok egyik vagy másik kategóriában milyen arányban jelentkeznek?/L.24.sz.kérdés/

	Nappali tagozaton végzetek	Levelező tagozaton végzetek	Képesítés nélkül
Válaszolt:	117	127	47
-lakás	26,5	23,6	44,7
-egészség	23,9	7,0	2,1
-közeli hozzátarto- zó betegsége	21,3	11,0	19,1
-anyagi	35,9	24,4	27,7
-lakóhelytől távolság	12,8	17,3	27,7
-baráti kapcsolatok	24,8	22,0	12,8
-párválasztás	6,0	3,9	2,1
-kult. nehézségek	64,1	53,5	36,1
-közéleti aktiv.lehe- tősége	1,7	3,9	
-kellemetlen szom- szédok	4,2	2,3	4,2
-beszerzési probléma	47,9	25,2	19,1
-óvodai, bölcsődei elhelyezés	3,4	0,7	4,2
- egyéb	6,8	7,8	

A táblázatból kitűnik, hogy a lakásprobléma a nappalisok /26,5%/ és a levelezősök /23,6%/ mintegy negyed-részt, a képesítés nélküliek közel felét érinti.

Nagy eltérés van a rossz egészségi állapot tekintetében, hiszen a nappalisok 23,9, a levelezősök 7,0, a képesítés nélküliek 2,1%-a jelezte, hogy ilyen gondjai vannak.

Saját és a hozzátartozók /nappali 21,3%, levelező 11,0%, képesítés nélkül 19,1%/ betegségének okát, és az eltérést az idősebb életkorban kereshetjük.

Anyagi természetű gondokat jelölt a nappalisok 35,9%-a, a levelezősök 24,4%-a, a képesítés nélküliek 27,7%-a.

Bár természetes, hogy a nappalin végzettek jövedelme magasabb /adódik a magasabb szolgálati időből/, de mint később látni fogjuk több a házas, a családos, így a jövedelem jó beosztása több gondot jelent.

A lakóhely és a munkahely közötti távolság a nappalisok 12,8% a levelezősök 17,3%, a képesítés nélküliek 27,7%-át érintik hátrányosan.

A hipotézisben arra gondoltunk, hogy itt az arányok ettől eltérnek, de végül is magyarázatul szolgál, hogy a nappalisok többsége pályázat útján kerül munkahelyére és ahhoz közel biztosítanak lakást számára.

Nem úgy a levelezősök és a képesítés nélküliek, kik igen gyakran a szomszédos vagy távolabbi falvakba való átjárást is vállalnak, hogy alkalmazásuk biztosítva legyen.

Igazolódott feltevésünk, hogy a baráti kapcsolatok-ha minimális eltéréssel is - a nappalisoknál /24,8%/ jelentkezik erősebben, mint akár a levelezősöknél /22%/ vagy a képesítés nélkülieknél /12,8%/.

A párválasztással kapcsolatosan -a valóságtól szerényebben - jelentkezik, hogy a nappalisoknál 6%, a levelezősöknél 3,9%, a képesítés nélkülieknél 2,1%-nak okoz gondot.

A kulturális igények kielégítésének nehézségei a nappalisok 64,1%, a levelezősök 53,5%, a képesítés nélküliek 36,1%-ának válaszában szerepelnek.

Feltételezhető, hogy az igények között is van eltérés, de a járás speciális helyzete, Budapest és Kecskemét viszonylagos közelségéből adódik a kérdés, hogy nem a kényelem-szeretet tartévisza többeket a kultúra különböző formáitól./Ez külön tanulmányt érdemelne !/

A közéleti aktivitás lehetőségeit elhanyagolhatóan kevesen hiányolják, hasonlóan a kellemetlen szoszédokkal.

A beszerzési problémák /nappali 47,9%, levelező 25,2%, képesítés nélkül 19,1%/ nagyon eltérő módon jelentkezik.

A gond valódiságát mindhárom kategória igazolja, de vagy a probléma-érzékenység tér el lényegesen, vagy a beszerzési igény lehet más a második két csoportban.

Viszonylag alacsony hányadot érint az óvodai felvételi gond, /nappalin 3,4%, levelezőn 7,0%, képesítés nélkül 4,2%/ , mivel a közös igazgatású, de önálló óvodák is "kebelbélként" biztosítják a pedagógus szülők gyermekének felvételét.

Egyéb gondok /gyermek egyetemi felvétele, kevés idő a családdal/ is foglalkoztatják a nappalisok 6,8%-át, a levelezősök 7,8%-át.

A következőkben azt kérdeztük, hogy mit változtatott volna vagy változtatna életében./L.41.sz.kérdés/

	Nappali tagozaton végzettek	Levelező tagozaton végzettek	Képesítés nélkül
-Változtatna:	29,1	29,5	19,2
-nappali tagozaton járna:	-	12,2	20,0
-magasabb képesítést szerezne:	19,2	22,0	20,0
-lakóhely, lakáshelyzet:	28,8	17,0	20,0
-más pályát választana:	11,5	9,8	-
-más munkahely:	7,7	4,9	-
-családi élet:	17,3	9,8	-
-egyéb:	15,4	24,4	40,0

Nem meglepetés, hogy a levelezősök 12,2%-a, a képesítés nélküliek 20%-a azt a választ adta, hogy nappali tagozaton végezné iskoláit. Minden ötödik nevelő magasabb képesítést szerezne/nappalin 19,2%, levelezőn 22,0%, képesítés nélkül 20,0%/.

Lakóhelyén vagy lakáshelyzetén változtatna a nappalisok 28,8%-a, a levelezősök 17,0%-a, a képesítés nélküliek 20,0%-a.

Kissé magasnak tűnik azok aránya, kik családi körülményeikkel elégedetlenek./Nappalin 17,3%, levelezőn 9,8%/

Az egyéb kategóriában nagyon szélsőséges megnyilatkozásokkal találkozhatunk, de úgy érzem, ennél a kérdésnél annak van nagyobb jelentősége, hogy a válaszadók közel harmad-része valamiért elégedetlen.

A jelenlegi munkakör iránt /L.26.sz.kérdés/ ezért érdeklődünk, hogy lássuk a különböző feladatokat, funkciókat milyen arányban vállalunk?

	Nappali tagozaton végzettek	Levelező tagozaton végzettek	Képesítés nélkül
Válasz:	174	133	51
Osztf.+napk+csop.v.	75,2	97,8	84,0
munkaköz.vez.	22,4	19,5	2,4
igazgató	5,1	1,5	-
igazgató h.	8,0	5,2	-
szakfelügyelő	1,1	1,5	-
csap.vez. csap.vez.h.	7,4	8,3	7,3

Teljesen meglepő, hogy osztályfőnöki, napközis csoport vezetői tevékenységet a nappali tagozatosok 75,2%-a, a levelezősök 97,3%-a a képesítés nélküliek 84,0%-a végez. Az elméleti előképzettséget figyelembevéve fordítva lenne természetesebb.

Munkaközösségvezetőként a nappalisok 22,4%-a, a levelezősök 19,5%-a dolgozik. Teljesen érthetetlen, hogy létezik képesítés nélküli munkaközösségvezető is.

A nappalisok közül többen lettek igazgatók /5,1%/ vagy helyettesek /8%, mint a levelezősök közül./igazgató 1,5%,ig.h.5,2%/.

Szakfelügyelőként nappalisokból 1,1%, a levelezősökből 1,5% dolgozik. Csapatvezető vagy csapatvezető helyettesként 7,3%, képesítés nélküli, 7,4% nappali és 8,3% levelezős.

Tehát könnyű megjegyezni, hogy a mozgalmi vezetővé válás és a munkaközösségvezető szinte megegyezik, az állami és szakmai vezetővé válás a nappalisoknál a gyakoribb, míg az alapvetően nevelési teendőket és többlet-munkával járó osztályfőnöki beosztás a levelezősök köréből kerül ki szinte 100%-ban.

A következő kérdésünk /L.29.sz.kérdés/ arra vonatkozott, hogy a jelenlegi munkahely kielégíti-e a megkérdezetteket.

	Nappali tagozaton végzetek	Levelező tagozaton végzetek	Képesítés nélkül
Válasz:	174	135	50
-igen, rövid távon	13,2	19,2	40,0
-igen, hosszú távon	39,0	43,7	48,0
-igen, végleg	39,0	32,6	4,0
-nem elégíti ki	8,6	4,4	8,0

A bejegyzett válaszok némi összevonásával megállapítható, hogy a jelenlegi munkahely nem, vagy csak rövid távon elégíti ki a nappalisok 19,8%-át, a levelezősök 23,6%-át, a képesítés nélküliek 48,0%-át, míg hosszú távra és végleg a nappalisok 78,0%-át, a levelezősök 76,3%-át, a képesítés nélküliek 52,0%-át.

Érdemes összevetni, hogy milyen összefüggés van a település és a munkahellyel való elégedettség között.

Zárt kérdésben érdeklődtünk, hogy milyen vonatkozásban tartja jónak az iskola belső életét /L.22.sz.kérdés/.

A megkérdezettek többsége /nappalin 88,9%, levelezőn 94,2%, képesítés nélkül 75%/ valamilyen tekintetben jónak itéli. Mivel több válasz is aláhúzható volt, így kiderült, hogy egy-egy részkérdésben a válaszadók milyen arányban tartják jónak iskolájukat.

	Nappali tagozaton végzettek	Levelező tagozaton végzettek	Képesítés nélkül
Válaszolt	159	131	39
-oktatás színvonala:	36,4	33,6	25,6
-kollégális közeg:	52,1	52,6	48,7
-igényes életvitel, kultur.aktiv.	7,5	8,3	15,3
-jó ellátottság, korszerű felszerelés:	37,1	28,2	15,3
-vez.beosztás, harmo- nikus viszony:	45,2	47,3	30,6
-eredm.mozg.munka:	18,2	18,3	12,8
-munka igazs.eloszt.:	8,8	6,9	2,5
-igazságos bérezés:	23,8	26,7	5,1
-jó vezető:	-	3,0	2,5

A kérdések megítélésében itt tapasztaltam a legegységesebb véleményt. Szinte alig kimutathatók a véleményeltérések. A korszerű felszereltség megítélésében van nagyobb eltérés, és ami érdekes, hogy egy korábbi /L.21.sz.kérdés/ kérdésnél a nappalisok a tárgyi feltételeket 10%-ban kifogásolták, itt 37,1% jónak, korszerűnek tartják. A levelezősök az előzőekben 25%-ban nehezményezték, így most is a nappalisoktól kisebb arányban 28,3%-ban ítélik korszerűnek.

Azért utaltam az előző válaszokra, hogy érzékeltessem azok következtettségét és természetes logikáját, melyből ismét az nyert megerősítést, hogy a levelezősök és a képesítés nélküliek magasabb mércével mérik az ellátottság korszerűségét. Talán messzire vezet, de megkockáztatom azt a megállapítást, hogy mint a szolgálati időt összefoglaló táblázat bizonyítja, a nappalisok néhány évvel korábban kezdtek, közöttük többen régi pedagógusok, kik viszonylag szerény felszereltséggel próbálták jól vagy kevésbé jól elsajátíttatni az anyagot. Ők a jelenlegi ellátottságot jobbnak ítélik, mint a levelezőn végzettek illetve a képesítés nélküliek.

A testület belső életével foglalkozva az is érdekelt, hogy melyek azok a jelenségek, melyeket kollégáink nagyon nem kívánatosnak tartanak./L.23.sz.kérdés/

	Nappali tagozaton végzettek	Levelező tagozaton végzettek	Képesítés nélkül
Válasz:	127	100	25
-szakmai irigység	21,3	38,0	32,0
-megszólás	22,8	22,0	24,0
-kivétel,protekció	16,5	15,0	24,0
-rossz bérpolitika	9,4	12,0	36,0
-kulturális igénytelenség	27,5	12,0	20,0
-egyenlőtlen teherviselés	67,7	65,0	44,0
-nincs egység	11,0	6,0	-
- egyéb	4,7	2,0	-

E kérdésre adott válaszok feldolgozása során szintén érdekes összefüggéseket lehetett felfedezni. Amíg a szakmai irigységet a levelezősök /38%/ érzi leginkább a képesítés nélküliekkel /32%/ és a nappalisokkal szemben /21,3%/, addig a 8-as sorban egyéb címszó alatt/ a nappalisok kifogásolják többen a sok képesítés nélkülit, a fiatalok előnyét./4,7%/

Egyébként itt is minden kategóriában szinte tized pontossággal azonos a vélemény.

Az arányokból kitűnik, hogy élő probléma a megszólás, a szakmai irigység, a kivételezés.

Figyelmeztető jelenség az egyenlőtlen teherviselés, mit a megkérdezettek két-harmad része /nappalin 67,7%, levelezőn 63,0%, képesítés nélkül 44,0%/ nehezményez. A kulturális igénytelenségről eltér a vélemény. A nappalisok 27,5%-a a levelezősök 12,0%-a, a képesítés nélküliek 20,0%-a marasztalta el testületét e tekintetben.

Fontos összehasonlításra ad lehetőséget a kérdés, hogy hogyan került a községbe? /L.25.sz.kérdés/

	Nappali tagozaton végzettek	Levelező tagozaton végzettek	Képesítés nélkül
Válasz:	173	136	48
-szülei, rokonai élnek itt:	27,7	41,9	39,6
-pályázat, hirdetés útján:	32,4	19,8	8,3
-lakást ígérték:	28,9	19,8	8,3
-egyéb anyagi okok:	2,3	-	2,0
-ismerősök révén:	5,8	10,3	18,7
-egyéb terve nem sikerült:	5,2	3,7	8,3
-lakóhelyéhez közel van:	7,5	10,3	14,6
-családi ok, házasság:	23,7	28,7	22,9
-ösztöndíj:	1,7	-	-
-egyéb:	2,9	2,9	-

Mint várható volt a szülők, rokonok miatt a levelezősök/41,ű%/ és a képesítés nélküliek /39,6%/kerültek nagyobb százalékban a községbe mint a nappalisok /27,7%/.

Viszont pályázat és hirdetés útján a nappalisok /32,4%/ a levelezősökkel /19,8%/ és a képesítés nélküliekkel /8,3%/ szemben.

Ez nyilván abból adódik, hogy a levelezősök csak a munkaviszonyban lévők pályázata útján változtattak helyet, míg a nappalisok már mint pályakezdők is pályázhattak.

A lakás ígérete vonzotta a nappalisok 28,9%-át, a levelezősök 19,8%-át, a képesítés nélküliek 8,3%-át.

Ismerősök révén került a községbe a nappalisok 5,8%-a, a levelezősök 10,3%-a, a képesítés nélküliek 18,7%-a,

Ez az adat érezteti is, hogy a nappalisok többnyire a "jól be-szabályozott" adminisztratív uton, a többiek kapcsolataik révén, gyakran ismerősök segítségével tudnak elhelyezkedni. Viszonylag kevés azok száma, kik az adott településre egyéb tervek, más is-kolák után kerülnek./Nappalin 5,2%, levelezőn 3,7%, képesítés nélkül 8,3%/

A lakóhelyhez, a szülői házhoz való közelség vonzotta a nappali-sok 7,5%-át, a levelezősök 10,3%-át, a képesítés nélküliek 14,6%-át.

Lényegesen nagyobb azok aránya, kik családi okok miatt/házasság/választották a községet./nappalin 23,7%, levelezőn 28,7%, képe-sítés nélkül 22,9%/

Egyéb okok /pl.öszöntődj, ig.h./ a nappalisok 4,6%, a levelező-sök 2,9%-ánál játszott közre.

A következő /L.30.sz.kérdés/ kérdésünkben az iránt érdeklődtünk, hogy a település, ahol dolgozik mennyire felel meg igényeinek?

	Nappali tagozaton végzettek	Levelező tagozaton végzettek	Képesítés nélkül
-igen, rövid távon:	21,3	17,0	30,0
-igen, hosszabb távon:	22,4	31,9	30,0
-igen, végleg :	38,2	38,5	12,0
-nem felel meg:	18,0	12,5	28,0

Ha a "nem felel meg" és a "rövid távon felel meg" sorokat össze-vonjuk, figyelmeztető adatot kapunk a távozási szándékot illető-en , hiszen a nappalisok 39,3/18,8/, a levelezősök 29,5/23,6/, a képesítés nélküliek 58 /48/ százaléka foglalkozik a távozás gondolatával./Zárójelben a munkahely megfelelési %-át jelöltük./

Pedagógusaink lakáshelyzetéről kérdezve a következő válaszokat kaptuk./L.37.sz.kérdés/

	Nappali tagozaton végzettek	Levelező tagozaton végzettek	Képesítés nélkül
-saját házban	55,6	53,7	20,0
-családtagként rokonnál	7,6	14,2	52,0
-albérletben	3,5	3,7	8,0
-szplgálati, vagy bérlakás	39,2	28,3	20,0

Teljesen érthető, hogy a képesítés nélküliek közül több /52%/ az, aki családtagként lakik szüleinél. Fiatalok, még nem önállósultak!

Távlatokban hogyan kívánja megoldani lakáskérdését /1.8.sz.kérdés/ kérdeztük pedagógusainktól.

	Nappali tagozaton végzettek	Levelező tagozaton végzettek	Képesítés nélkül
-tervezi az építkezést:	27,6	29,6	47,5
-másként:	55,3	55,5	32,5
-távozni készül:	17,1	14,8	20,0

Feltételezésünktől eltérően az építkezési szándékban nincs lényeges eltérés a nappalisok és levelezősök között. A képesítés nélküliek térnek el az előző két csoporttól, de ebből még nem lehet messzemenő következtetéseket levonni.

Érdekelt bennünket, hogy pedagógusaink kikkel építettek ki tartalmas emberi kapcsolatot./L.37.sz.kérdés/

	Nappali tagozaton végzettek	Levelező tagozaton végzettek	Képesítés nélkül
-helybéli kollégák:	66,9	70,0	68,8
-helybeli értelmi- ségiek:	25,8	25,2	31,3
-helyben egyéb:	46,9	48,9	64,6
-más településeken kollégák:	40,0	41,7	35,4
-más településen értelmiségi:	41,7	37,8	45,8
-más településen egyéb:	56,0	55,9	54,1

Alig kitapintható különbség van a három kategória között.

A levelezőn végzettek 2-3%-kal jobb kapcsolatban vannak a helybeli kollégákkal, mint a többiek. Hasonló a helyzet az "egyéb" jelzővel illetett kapcsolattal is. Ugyanakkor a nappalisok a más települések értelmiségeivel tartanak jobb kapcsolatot, mintegy 4%-ban.

A következőkben a nevelők több személyes adatára kérdeztünk rá. Először a működő pedagógosuk átlag életkorára voltunk kíváncsiak./L.43.sz.kérdés/

	Nappali tagozaton végzettek	Levelező tagozaton végzettek	Képesítés nélkül
20 év alatt	-	-	21,0
20-40 év között	53,3	60,8	78,8
40 év felett	46,6	29,2	-
Válaszolt:	178 fő	137 fő	52 fő
Átlag életkor:	38,2 év	34,6 év	23 év

Amint várható volt, az átlag-életkor a nappalisoknál a legmagasabb /38,2 év/.

Legszembetűnőbb, hogy a képesítés nélküliek ötöd-része 20 év alatti, a háromnegyed része 20-30 év között van.

Kirívó adat még, hogy a nappalisok közel fele /46,6%/ 40 év feletti a levelezősök 29,2%-ával szemben.

Kérdőív szerkesztési szempontból egy számszaki, de mégis fontos adatra, a szolgálati időre kérdeztünk rá. /L.11.sz.kérdés/ a következő kérdésben.

	Nappali tagozaton végzetek	Levelező tagozaton végzetek	Képesítés nélkül
1-5 év	25,7	16,5	82,2
6-10 év	12,8	26,6	17,3.
11-20 év	25,7	33,0	-
21-	35,8	23,7	-

A szolgálati évekből és az arányszámokból leolvasható, hogy a közelmúltban /1-5év/ kicsit fokozódott a nappali képzés üteme; egyébként a végzetek száma is ezt igazolja.

6-10 év között viszont a levelezőn végeztek magasabb számban, míg 11-20 év között a számuk kiegyenlítődik, arányuk még a levelezősök felé tolódik.

21 év felett a nappalisok száma és aránya is lényegesen a levelezősök fölé emelkedik.

Még e kérdés kapcsán érdemes megnézni a tanítók, tanárok, férfiak, nők átlag szolgálati idejének változását.

	Tanító nő	Tanár nő	nő össz.	Tanító ffi	Tanár ffi	ffi össz.	összesen:
Nappali	16,8	13,0	14,7	31,0	18,8	21,0	16,3
Levelező	11,0	14,8	12,6	18,1	16,5	16,9	13,4

Érdekes összehasonlítást kapunk a nappalin és levelezőn végzetek szolgálati idejét vizsgálva.

Közel 3 évvel több /2,9%/ a nappalisok szolgálati ideje, adódik abból, hogy a korábbi években nagy százalékban nappali tagozaton folyt a képzés, viszont ez a korosztály már lassan kiöregszik, és emeli az átlag életkort.

A táblázatban visszafelé haladva elgondolkodtatónak tűnik az is, hogy a férfiak szolgálati ideje a nappalin 4,1 évvel magasabb, mint a levelezőn. Ma már szinte természetes kép, hogy vannak az idősebb, tapasztaltabb nappalin végzettek és a fiatal egykori levelezősök.

Férfiaknál a tanárok életkora még nem tér el szembetűnően/nappalin 18,8%,levelezőn 16,5%/, de a tanítóknál egészen nagy az eltérés /31-18, 17,0-12,9/. Vagyis eltűnően van az iskolából a nappalin végzett tanító bácsik sokasága, kik mint tudjuk a magyar oktatás-ügy derékhadát képezték.

Nőknél egészében is kiegyenlítettebb kép tárul elénk, hiszen a nappalin végzettek átlag szolgálati ideje 14,7 év, míg a levelezősöké 12,6 év, vagyis a különbség 2,1 év/férfiaknál 4,1 év/.

A nők esetében a tanárok életkora érdekesen alakul. A nappalin végzettek átlag szolgálati ideje 13 év, míg a levelezősöké 14,8 év, vagyis 1,8 évvel magasabb mint a nappalisoké. Tanítónőknél azonban szintén a nappalisok dolgoztak többet 5,8 évvel /16,8-11,0/, így a pedagógusnők összességében nincs nagy eltérés.

A családi állapotot illetően a következő a helyzet:/1.2.sz.kérdés/

	Nappali tagozaton végzettek	Levelező tagozaton végzettek	Képesítés nélkül
-nem házas nő	15,7	12,3	48,9
- házas "	73,9	76,3	51,1
-elvált "	9,0	8,8	-
-özvegy "	1,5	2,6	-
összes nő:	134 fő	114 fő	45 fő
-nem házas ffi.	2,3	8,3	57,1
- házas ffi.	86,3	83,3	42,9
-elvált ffi.	11,4	4,2	-
-özvegy ffi.	-	4,2	-
összes férfi	44 fő	24 fő	7 fő

Egyes kategóriák között, csak alig észrevehető különbséget tapasztaltunk. Kissé elgondolkodtatóbbak a számok, ha úgy vetjük fel, hogy milyen arányban élnek egyedül? /nem házas, elvált, özvegy/ Nappalisoknál több, mint negyed-rész /26,1%/ nő és 13,7% férfi él egyedül. Levelezősöknél valamivel szerényebb /23,7%/ az egyedül élő nők, és kissé magasabb az egyedül élő férfiak aránya /16,7%/. Képesítés nélkülieknél az életkorból adódóan közel fele-fele arányban oszlik meg a házas és nem házasok száma.

Megkérdeztük, hogy pedagógusaink közül mennyi a családos, és mennyi a gyermekek száma? /L.6.sz.kérdés/

	Nappali tagozaton végzettek	Levelező tagozaton végzettek	Képesítés nélkül
-van gyermeke	72,6 %	72,6%	25%
-gyermekek száma átlag	1,7	1,7	1,6

Mint a számok jelzik a gyermekek száma kísértetiesen megegyezik a három kategóriában, és nem tér el a társadalom egészére jellemző tendenciáktól.

A következő kérdésünk arra vonatkozott, hogy milyen foglalkozásai voltak idekerülése előtt. /L.3.sz.kérdés/

A nappalin végzettek 17,3%-a, a levelezőn végzettek 40,3%-a, a képesítés nélküliek 30,8%-ának volt valami egyéb foglalkozása. A nappalisoknál az érintettek 25,8%-a, a levelezősöknél 21,4% a képesítés nélkülieknél 18,8%-a adminisztrátorként dolgozott. Fizikai munkás volt a nappalisok 25,8%-a, a levelezősök 16,1%-a, a képesítés nélküliek 12,5%-a. Néhányan a közművelődésből, a postáról, az egészségügyből stb.-ből jöttek a pedagógus pályára.

Lényegesnek tartottuk a házastárs adatait, munkakörét és iskolai végzettségét, mint determináló környezeti tényezőt. /L.4.sz.kérdés./

	Nappali tagozaton végzettek			Levelező tagozaton végzettek			Képesítés nélkül nélkül		
	nő	ffi	össz.	nő	ffi	össz.	nő	ffi	össz.
fizikai d.	20,6	13,5	18,7	31,0	-	25,0	56,0	-	50,0
szellemi d.	9,3	66,2	11,2	10,7	5,0	9,6	8,0	33,3	10,7
term.ir.	19,6	-	14,2	19,0	5,0	16,3	16,0	66,6	14,3
értelmis.	46,4	70,3	53,0	36,9	90,0	47,1	8,0	66,6	10,7
ebből ped.	31,9	67,7	41,6	25,0	90,0	37,5	4,0	-	3,6
vezető áll.	4,1	-	-	1,1	-	1,0	4,0	-	-
tanló, htb.	-	-	-	1,1	-	1,0	4,0	-	-
ált.isk.	6,2	10,8	7,5	9,5	-	8,7	12,0	-	10,7
szakm.képz.	12,4	5,4	10,4	15,5	-	12,5	20,0	-	21,4
érettség.	28,9	13,5	24,6	35,7	10,0	30,8	32,0	33,3	39,3
felsőfok.	52,6	70,3	57,5	39,3	90,0	49,0	20,0	66,6	28,6
=									
helyben	59,6	80,0	65,3	54,8	90,0	61,5	47,4	66,6	50,0
máshol	40,4	20,0	34,7	45,2	10,0	38,5	52,6	33,3	50,0

Általában megállapítható, hogy a nők nagyobb arányban kötnek házasságot fizikai dolgozóval, mint a férfiak./nappalin 20,6-13,5%, levelezőn 31,0%-0%, kép.nélkül 56%-0%/. Az is megállapítható, hogy a nappalisok fizikai dolgozóvak való házassági aránya/18,7%/ rosszabb mint a levelezősöké/25%/, képesítés nélkülieké /50%/. Szellemi dolgozó házastárs esetében a helyzet éppen ellenkező.

Értelmiségi házastársat a férfiak és a nappalisok választanak nagyobb arányban.

Iskolai végzettség tekintetében a nők könnyebben választanak általános iskolai vagy szakmunkás végzettségű házastársat, de magas a nők esetében az érttségizett házastársak aránya is. A nappalisok valamivel ritkábban választanak 8 osztályt és szakmunkásképzőt végzett vagy érttségizett házastársat. /ált.isk.7,5%, szakmunkás 10,4%, érttségizett 30,8%/, mint a levelezősök /ált. isk.8,7%, szakmunkás 12,5%, érttségizett 30,8%/ vagy a képesítés nélküliek /ált.isk.10,7%, szakmunkás 21,4%, érttségizett 39,3%/.

Felsőfokú végzettségű házastársat a férfiak illetve a nappalin végzettek választanak nagyobb arányban. A pedagógusnők házastársai közül többen dolgoznak lakóhelyüktől távol /vagyis a férjek utaznak/, mint a férfiak esetében.

A nappalisok 34,7%-a, a levelezősök 38,5%-a, a képesítés nélküliek 50,0%-a esetében közel azonos a helyben dolgozó házastársak aránya.

Az előző válaszok során több utalás történt az oktató-nevelő munkával össze nem függő feladatokra, így indokoltnak látszik a kérdés/35.sz.kérdés/, hogy a kollégák hogyan ítélik meg menyiségi szempontból.

	Nappali tagozaton végzettek	Levelező tagozaton végzettek	Képesítés nélkül
-túl sok	5,1	2,9	4,3
-sok	16,6	17,1	2,1
-átlagos	70,3	70,9	67,4
-kevés	4,6	1,5	15,2
-jelentéktelen	3,4	7,5	10,9

Mint a táblázatból kitűnik, a nappalisok kicsit igényesebbek a többlet munkára, -esetleg jobban érzik mi a felesleges-? Túl soknak és soknak tartják a teendőket a nappalisok 21,7%-a, a levelezősök 19,8%-a, a képesítés nélküliek 6,3%-a.

Kevésnek vagy jelentéktelennek ítéli a nappalisok 8,0%-a, a levelezősök 9,0%-a, a képesítés nélküliek 26,1%-a.

Érdekelt, részletesen, hogy akik soknak tartják, milyen konkrét elfoglaltságra gondoltak? /L.36.sz.kérdés/

	Nappali tagozaton végzetek	Levelező tagozaton végzetek	Képesítés nélkül
Válasz	35 fő	28 fő	3 fő
-adminisztratív	48,6%	32,1%	33,3%
-tervezési, vezetési, mozgalmi munka	11,4	17,9	-
-tanórán kiv. uttörő munka	22,8	35,7	66,6
-felesleges érte- kezet	8,6	7,1	-
társadalmi megbiz.	20,0	7,1	-

Lényeges eltérés mutatkozik az admonisztráció megítélésében /nappalin 48,6%, levelezőn 32,1%/ mit a nappalisok fele soknak tart. Hasonlóan nagy az eltérés a tanórán kívüli munka megítélésében /nappalin 22,8%, levelezőn 35,7%/ mit a levelezősök nehezményeznek többen. A képesítés nélküliek értékelésétől a kevés válasz miatt eltekintünk.

Megkérdeztük, hogy a felsoroltakon kívül milyen egyéb iskolai, társadalmi funkciói vannak? /L.28.sz.kérdés/

A válaszokat összevonva öt témakört tudtunk kialakítani.

	Nappali tagozaton végzettek	Levelező tagozaton végzettek	Képesítés nélkül
Válaszolt:	100	80	18
-nem oktatás- sal összefüggő megbízatások:	37,0	55,0	38,8
-szakszerveze- ti funkció:	20,0	12,5	-
-csap.vez.tag.	31,0	63,7	61,1
-szakkör vez.	31,0	8,6	11,0
-Kisz,Párt megbiz.	11,0	11,3	5,5

A válaszokat a válaszadók százalékában vizsgáltuk, bár lehetett volna a megkérdezettek százalékában is, de ezzel a kategóriák egymás közötti aránya úgy sem változna.

Az első sorban az oktatással nem összefüggő megbízatások gyűjtőnév alatt a tűzvédelmet, az IVK-t, a munkavédelmet, a tanulónyilvántartást, a pályaválasztási megbízatást, a takarékbélyeg árusítást, tankönyv felelősség stb. értjük.

Ezek az igen munkaigényes, de hálátlan teendők a nappalisok 37%-át, a levelezősök 55%-át, a képesítés nélküliek 38,8%-át érintik.

Ha összevetjük a rangot, címet, "beleszólási lehetőséget" adó szakszervezeti funkciókkal némi arányeltolódást tapasztalunk.

Amíg a nappalisok 20,0, addig a levelezősök 12,5, a képesítés nélküliek 0%-ban látnak el ilyen feladatokat.

Furcsa kép tárul elénk ha a csapat-funkciókat vizsgáljuk, melyek több teendőt és kevesebb elismerést jelentenek a viselőjének.

Itt a megoszlás a következő: nappalisok 31%, levelezősök 63,7%, képesítés nélküliek 61,1%-os részvétel.

Más a helyzet a szakkörvezetői teendők ellátásánál -melyről tudott, hogy többnyire költségvetésből finanszírozott-, ahol a nappalisok 31,0, a levelezősök 8,6%, a képesítés nélküliek 11,0%-ban tevékenykednek.

Pártban, KISZ-ben a nappalisok 11,0, a levelezősök 11,3, a képesítés nélküliek 5,5%-a lát el vezetői teendőket. A nappalisok a párt, a levelezősök a KISZ -vezetőségben vannak jelen nagyobb arányban.

Érdekelt továbbá, hogy milyen nem pedagógiai jellegű tanfolyamot végeztek, és milyen az arány a különböző kategóriák között. /L.38.sz.kérdés/

	Nappali tagozaton végzetek	Levelező tagozaton végzetek	Képesítés nélkül
-van képzettsége:	60,0	40,0	13,5
-helytörténeti	1,3	-	-
-politikai	32,0	18,2	13,4
-művészeti	27,0	27,3	26,8
-agrár	5,1	3,6	-
-közig.könyve- lés, gyors-gépiró	5,1	16,4	-
-sport	9,0	5,5	-
-népműv.könyvtár	6,4	10,9	-
-egyéb	14,1	16,4	-

Nem pedagógiai tanfolyamon szerzett képzettsége van a nappalisok 60,0, a levelezősök 40,0, a képesítés nélküliek 13,0%-ának. Két helyen van szembetűnő eltérés. Politikai végzettsége van a nappalisok 32,0, a levelezősök 18,2, a képesítés nélküliek 13,4%-ának. Viszont közigazgatási, könyvelői a levelezősök 16,4 %-ának, a nappalisok 5,1%-ának.

A következő kérdésekben arra kaptunk választ, hogy tanórán vagy tanórán kívül tudja-e hasznosítani a nem pedagógiai jellegű képzettségét./L.39.sz.kérdés/

	Nappali tagozaton végzettek	Levelező tagozaton végzettek	Képesítés nélkül
Van képzettsége	78 fő	55 fő	7 fő
Iskolában:	57,7	72,7	57,0
Iskolán kívül:	43,6	41,8	14,3

Az iskolai hasznosítás egy általánosabb formája a tanóra /nappalin 35,9, levelezőn 27,3%/ és az úttörő-mozgalom /nappalin 5,0%, levelezőn 7,0%/. Az iskolán kívüli hasznosításnál dominál a párt- és a KISZ-munka /nappalin 11,5%, levelezőn 7,2%/ és a közművelődés /nappalin 9,0%, levelezőn 16,4%/.

Sokkal többen végeznek társadalmi munkát, látnak el térités nélkül iskolán kívüli tevékenységet./nappalin 30,2%, levelezőn 31,7%/.

	Nappali tagozaton végzettek	Levelező tagozaton végzettek	Képesítés nélkül
Válasz:	52 fő/30,2%/	44 fő /31,7%/	
-Párt,KISZ	23%	20 %	
-Tanács/bizotts./	28,8	11,3	
-VK.Polg.	7,7	9,0	
-HNF,Uttörő Eln.	25,0	34,0	
-Közműv.sport	17,3	22,7	
-Tak.Szöv.ÁFÉSZ	11,5	2,3	
-Munkaközv.-vel	3,8	4,5	
-Egyéb	19,2	11,3	

A részvételi, vállalási arány nem tér el túlzottan,de a rang, a megbecsülés, a presztizs igen árnyaltan jelentkezik.

Pártban, KISZ-ben a társadalmi munkát vállalók százalékában a nappalisok 23,0%-a, a levelezősök 20,0%-a tevékenykedik, a tanácsban nagyobb a kontraszt. A nappalisok 28,8%-a, a levelezősök 11,3%-a.

Viszont a HNF-ben, az úttörő elnökségben a nappalisok 25,0%-a a levelezősök 34,0%-a dolgozik.

A közművelődés, a sport társadalmi munkásai a nappalisok közül 17,3%, a levelezősök közül 22,7%.

Ugyanakkor a nem másodállás jellegű, de szerény jutalékért végzett munkában -takarékszövetkezetben, ÁFESZ igazgatóságban- 11,5% a nappalisok és csak 2,3% a levelezősök részvétele.

Vagyis úgy tűnik, hogy a hálátlan társadalmi munkát inkább a levelezősök, az ellenszolgáltatásukat a nappalisok látják el, többnyire.

Kíváncsiak voltunk, hogy a sokszor felmerült túlterhelés milyen plusz jövedelmet jelentő elfoglaltság vállalását teszi lehetővé és milyen arányban ? /1.9.sz.kérdés/

	Nappali tagozaton végzettek	Levelező tagozaton végzettek	Képesítés nélkül
Van másodállása:	12 fő/6,7%	12 fő/8,6%/	
-közművelődésben:	3,4	7,2	
-sportkörben:	1,1	1,4	
-úttörőben	0,6		
-gimnáziumban	0,6		
-kulcsmásoló	0,6		
-Gazd.Ell.Szerv.	0,6		

Mint a válaszokból kiderült a nappalisok 6,7%-a, a levelezősök 8,6%-a vállal másodállást. Öröndetes-bár még ez is kevés -,többben a közművelődés területén.

3. A vizsgálati tapasztalatok egybevetése a hipotézissel

A vizsgálat eredménye, ha nem is minden esetben, ha nem is látványosan, de alapvetően kiinduló hipotézisünk helyességét igazolja.

Az első problémakör, hogy pedagógusaink honnan és hogyan kerültek a pályára - még ha árnyaltan is, de kitűnik a válaszokból.

A nappalisok esetében kicsit szerényebb a fizikai és termelésirányító szülők és kissé magasabb a szellemi és értelmiségi szülők aránya, mint amit a levelezősöknél tapasztaltunk.

Az is igazolódni látszik, hogy sokan az eredeti szándékuktól eltérően kerültek a pályára; bár meg kell jegyezni, hogy a nappalin végzettek jelentős hányada is más pályáról álmódott és más pályára készült.

A következő témakörben a végzettségre és továbbtanulási szándéokra kaptunk választ. Az első tény, mit meg kell állapítani, hogy a pedagógiai alapképesítést mindenki ott szerezte meg, ahol felvették, ahol szükség volt rá. A képesítés nélküliekre konkretizálva, hiába készült valaki magyar-történelem szakos tanárnak, ha az iskolának tanítóra volt szüksége.

Ebből adódik azután, hogy az általános iskolai nevelőképző valamelyik formáját, ha kisebb mértékben is, de a levelezőn végzettek többen jelölik mint továbbtanulásuk egyik formáját; bár ebben a szándékban a pályakorrekciós elképzelések fogalmazódnak meg.

Igazolódott a feltevésünk - még ha szerény eltéréssel is-, hogy a levelezősök továbbképzési, továbbtanulási ambíciói nagyobbak, mint a nappalin végzett társaké.

A különböző formában pályára kerülő kollégák közül néhányan bányák választásukat. A direkt és indirekt kérdésekre adott válaszokból kiderül, hogy azok aránya, kik ténylegesen megbánták igen kicsi. Megtévészto lehet az is, hogy a pedagógusok között gyakran hallani - a többnyire anyagi természetű - elégedetlenség hangját, de mint ez kiderült, inkább átmeneti elkeseredés és nem a vállalt hivatás megbánása.

Összesenben kevés azok száma, kik megbánták a választást, ezen belül - a hipotézissel ellentétben - a levelezősök arányszáma kissé magasabb.

A vizsgálat igazolta feltevésünket abban a tekintetben, hogy a nappalisok 1-2 évvel előbb érezték környezetük és felette-seik elégedettségét, elismerését.

Ez nem csupán szavakban, hanem az állami, mozgalmi és tömegszer-vezeti kitüntetésekben is megnyilvánul.

A tényleges vagy feltételezett felkészültségbeli különbség jelentkezik az önértékelésből, illetve abból, hogy a nappali-sok kisebb hányada tartja kollégáit magánál felkészültebbnek, mint a levelezősök esetében tapasztaltuk.

A következő feltételezésünk, mely a pályakezdéssel kapcsolatoss gondokra, a beilleszkedés problémáira vonatkozott ellentmondásosan jelent meg a válaszokban.

A válaszok nem igazolták azt a feltevésünket, hogy a nappalisok könnyebben birkóznak meg a gyerekekkel való foglalkozással, a szülőkkel való kapcsolattartással.

Igaz viszont, hogy a munka melletti tanulás, a segítség hiánya a beilleszkedési nehézségek sokukat hátrányosabban érintik, mint a nappalisokat.

A segítséget, támogatást, de az ellenőrzést is jobban igénylik, igényelnék, de mint a számok bizonyítják ez sok esetben elmarad.

Személyes gondok tekintetében a nappalisok sokkal nagyobb érzékenységet jeleztek, igazolva feltételezésünket a nappalisok problémaérzékenységre vonatkozóan.

Következő feltételezésünk, hogy a "véletlenül" pedagógussá vált fiatal, ki a diploma megszerzésével egzisztenciát remél, szívesen vállal feladatot az oktató-nevelő munka, a tanórán kívüli teendők és a község társadalmi életéből.

Nem vártuk azt a vizsgálati eredményt, mely szerint a több munkával járó, többnyire ellenszolgáltatás nélküli teendők-nél a levelezősök, a rangot, beleszólást, a döntés lehetőségét és gyakran ellenszolgáltatást jelentő megbízatásokat a nappalisok látják el.

Lakóhelyhez, annak összetevőíhez való viszonyulás - a feltételezést igazolva- a levelezősöknél az erősebb, mivel közel 50%-uknak szülei élnek a településen, de közel harmad részük más családi indíték,-házasság- miatt kötődnek.

A társaság létesítés is a levelezősöknél kissé erősebb a testület a település lakóihoz, míg a nappalisok más település felé is nyitnak, és a helyi értelmiséggel - ha minimálisan is- de gyakoribb a kapcsolatuk.

A vizsgálat nem igazolta kellőképpen a képesítés nélküliek a lakóhely vagy más értelmiségiectől való távolságát, mit feltételeztünk.

Az átlag-életkorra és szolgálati időre vonatkozó feltételezésünk igazolódott. Igazolódni látszik az is, hogy a nappalin végzettek közül többen élnek egyedül, mint a levelezősök közül. Az is kiderült, hogy a levelezősök gyakrabban kötnek házasságot fizikai dolgozóval, mint a nappalisok.

Az oktatással össze nem függő feladatokat jobban nehezményezik a nappalin végzettek, mint a levelezős társaik. A funkciók vállalásánál a mennyiség tekintetében nincs eltérés, de a feladatok minőségében van, a nappalisok javára.

Ebben a rövid összevetésben csak visszautalást kívántam tenni a hipotézisben leírtakra, de a részletes elemzés azt meggyőzőbben és számszerűen bizonyítja.

A jelzések alapján továbbgondolkodásra érdemes a pedagógusok pályára kerülése, annak esetlegessége, a forrás ahonnan indulnak és a beilleszkedésükkel kapcsolatos gondok, problémák.

c/ Szocializációjukat segítő törekvések

A vizsgálati anyag végkövetkeztetései - esetenként a feltételezésekkel /hipotézis/ megegyezően, másutt attól eltérően - megvilágítják a pályára kerülés esetlegességeit, a beilleszkedés és a szakmai szocializáció pozitív és negatív tapasztalatait.

Ahhoz alig fér kétség - és a vizsgálat is ezt igazolja -, hogy az évenként alkalmazott közel 2000 új képesítés nélküli csak a legritkább esetben tervezte munkába állásának, továbbtanulásának ezt a formáját. Kisebb hányaduk teljesen más pályára, a többség ugyan pedagógusképző intézménybe készült, de különböző okok miatt a nappali tagozatra nem nyert felvételt.

A 30 év statisztikai elemzéséből kiderült, hogy a sok összetevő együttes hatásaként az általános iskolai nevelőszükséglet többszörösére emelkedett. Sajnos a képzés nem a távlatokban is biztos megoldást jelentő nappali tagozaton történt, hanem a képzetlen pedagógusok beáramlásával a levelező tagozat torz képzési arányai állandósultak.

A pedagógus pályára készülők és a más felsőfokú intézményből kiszorultak együttes létszáma lehetővé tette a nappali tagozat felvételi követelményeinek emelését, de legalább annak szinten tartását./Ez nem a pályára való alkalmasságot, hanem az egyes szaktárgyak tudásszintjét jelenti./

Ennek természetes velejárója, hogy sokan/a gyengébb tantárgyi eredmények birtokosai/ kénytelenek voltak megelégedni a levelező tagozattal, és kénytelenek voltak belemerülni a tanítás mélyvizébe, ahol évek alatt kiderült, hogy képesek-e felszinen megmaradni, vagyis alkalmasak-e a pályára?

S hogy a tanítás-tanulás terhét cipelő, egzisztenciális és szocializációs gondokkal küzdő 18-24 éves fiatalok miként élték át a feszültségeket, jelzik a vizsgálatunkban résztvevő képesítés nélküliek, kik jó-szerével fel sem tudták mérni saját problémáikat, melyek a ma már diplomás -de hajdan képesítés nélküli- kollégáknál fogalmazódtak meg.

Amint láttuk, nevelőink 50-60%-a nem a főiskola fedett csarnokában, nem gyakorló iskolai körülmények között, hanem az árral szemben tanulta az úszást. Ma szinte ugyanolyan biztosan állja a gyakorlat hullámaait, mint nappalin végzett társa, hiszen alig mutatható ki különbség a különböző csatornán érkezettek között.

A helyzet ettől sokkal bonyolultabb, hiszen a valóságban ott voltak azok is, kik nem bírván a tempót alámerültek a hullámoknak - vagyis a munkában, vagy a tanulásban csődöt mondvá átérték a pályakezdés fiaskóit. Miként fiaskó jutott azoknak is, akiken bizonyították alkalmatlanságukat, vagy megtanultak tanítani. Vagyis a nappali tagozat felvétellivel garantált kiválogatási rendje mellett a levelezősöknél jól kitapintható a természetes kiválogatódás, melynek rostáján sokan áthullottak./L.21.sz./ A "felvételi" mellett a gyakorlati alkalmasság együttes vizsgálata akár mint szelekciós mechanizmus is működhet. Kár, hogy a nappalisoknál ez az utóbbi csak a diploma megszerzése után derül ki.

Ezek szerint könnyebb megtalálni az igazságot magvát a Köznevelés XXXVI. évfolyam 6. számában tett megállapításnak, mely szerint "vannak kik különböző okok miatt alkalmatlanok a tanításra, akiknek jelenlétéből több kára származik az iskolának, mintha senki sem állna a helyükön".

Némi tulzással, de az alkalmazás pillanatában sok igazság van abban is, hogy "szinte az utcáról vesszük fel a képesítés nélküliek", és meg kell jegyezni, hogy nem Budapest II. vagy V. kerületében, hanem ott ahol a gyermekek nevelése a hátrányos helyzet miatt a legnagyobb rátermettséget igényelné.

A kérdés-felvetések megalapozottsága indokolt, de úgy érzem, hogy csak az előbbieket hozzátéve lesz igazán korrekt. Önmagában könnyen sorolható azon tömegkommunikációs kirohanások közé, melyek a végzettség megszerzésének módjától függetlenül - mint láttuk - sértik nevelőink önértékét. Természetesen kell az egészséges kontroll, de nem szerencsés, ha a támadások céltáblái azok, kik korántsem tekinthetők a bajok előidézőinek.

Sokkal inkább hibáztathatók az ellátottságot rosszul szolgáló döntések, mint azok a személyek, akik ehhez alkalmazkodva sokszor az ügy áldozataiként vállalták a "szükséges rossz" szerepét. Sajnos az iskoláknak nem kis gondot jelent a nappali tagozaton kiváló szakemberre vált, de pedagógiai alkalmasságát még a gyakorlatban bizonyítandó tanár; de ugyanúgy, kik mind szakmai, mind pedagógiai tekintetben alkalmatlanok, és az iskolák kénytelenek voltak zöld utat biztosítani számukra.

Másként fogalmazva; ezek az alkalmatlan nevelők "rossz válaszok" csupán, melyek oktatási rendszerünk rosszul feltett kérdéseire felelnek. Rossz kérdésre nehéz jó választ adni!

Mivel korántsem erről a néhány száz vagy ezer fiatalról, hanem a reájuk bízott tanulók tömegeiről van szó, a helyzet megítélése sokkal nagyobb súllyal kerül latba.

Ez a tény, de általában a gyermek jó felkészítésének igénye, továbbá a képesítés nélküliek presztízse követelően veti fel, hogy - ha már a nappali és levelező tagozaton szerzett diploma azonos értékű, akkor - biztosítani kell a felkészültségbeli különbség csökkentését illetve megszüntetését.

Mivel napjainkban is, de az elkövetkezendő években is - a nappali képzés arányszámának emelése ellenére - alkalmazásukkal számolni kell, akkor tudomásul kell venni, hogy a pályára sodródott, bármilyen jószándékú 18 éves fiatal, ha ösztonszerűen, csupán a ráérzésre hagyatkozva kezdi a nehéz, felelősségteljes munkát, bizony a kudarok sorozata, a sikertelenség lesz az osztályrésze.

Ha jönnek - már pedig jönnek-újak is a pályára, akkor a jó nevelővé válásuk alapvetően attól függ, hogy hogyan sikerült megszervezni a fogadásukat, a beilleszkedésüket, és milyen segítséget tudunk biztosítani a mindennapok munkája során.

Ebben az anyagban az oktató-nevelő munkához nyújtott konkrét segítségadás formáiról csak érintőlegesen, illetve egy kipróbált gyakorlatáról kívánok kissé részletesebben szólni.

Azért érzem idetartozónak a beilleszkedésüket segítő törekvésekről, a segítség módjáról, formáiról kissé részletesebben szólni, mivel a megkérdezettek többsége felvetette-és sajnálatos módon, de indokoltan- bírálta; kevésnek tartotta, elavultnak érezte a pályakezdők, különösen a képesítés nélküliek segítségét.

A segítségadás módszere az elmúlt évtizedek alatt sokat változott. A változás szükségszerűen következett be, ugyanis a képesítés nélküliek intézményesített alkalmazása, intézményesített segitési formákat követelt.

Az 50-es évek közepéig, mikor országszerte is csak alig, iskolánként pedig elvétve került egy-egy képesítés nélküli a pályára, kit legtöbbször a pályakezdőket megillető szeretettel, tisztelettel fogadtak. Nem lehet ez meglepő számunkra, mivel az említett időpontig a képesítés nélküliek pályára kerülése csak intelligens, egzisztenciálisan megalapozott - elsősorban pedagógus feleségek, családtagok - számára vált lehetővé.

Az így pályára kerültek csupán csak ösztönös segítséget kaptak. Ez a forma akkor is megmaradt, mikor a képesítés nélküliek számszerű növekedésének és "minőségük romlásának" lehetünk tanúi.

1. Korábbi segitési módok, megelőző próbálkozások

Ösztönös segítés

A pályakezdők fogadásának, beilleszkedésének jó és kevésbé jó gyakorlatáról is tudunk, és így van ez a képesítés nélküliekkel is.

Volt akinek az idősebb tapasztalt kollégák megfogták a kezét, nem hagyták elbizonytalanodni, de volt akit magára hagytak, túlzó módon birálták, igaztalan kritikával illették.

A sértés, az elmaradt segítés soknak örökre elvette a kedvét a tanítástól, míg másokat a tapintat, a bizalom átsegített az első akadályokon. Mindkettőre találunk példát a Köznevelés XXXIV.évf. 19. számában, a "Háromból egy maradt" című írásban. Távozásuk egy év után kettős veszteség, írja a Köznevelés 1978. január 6-1 száma. Az egyik veszteség az iskolát éri, mert a távozó nevelőt ismét pótolni kell, de a távozásával az új kezdővel ismét kezdődik minden előlről.

Közben érdemes végig gondolni, mi történik a rájuk bízott gyerekekkel?

A másik veszteség a képesítés nélküliek kiesett éve, a kiábrándultság és a kudarc, mit első munkába állásuk során tapasztaltak.

Felkért segítő

Ennek az első "esetleges segítségnek" jelentőségét, mit a "nem várt jövevény" számára biztosítottak - avagy nem biztosítottak - tudatosítani kellett.

A segítség állandósult és a spontán formát egy átgondoltabb, jobb szándékú "felkért segítő" rendszer váltotta fel. Ebben a formában érezhető nyomai voltak az igazgató és a testületi tagok felelősségének és annak, hogy a segítség nem kizárólag egy-egy képesített nevelő jóindulatán múlt, hanem noha ellenszolgáltatás nélkül a "felkért segítő" számot kellett, hogy adjon munkájáról.

Ekkor került sor a valós tudomásulvételükre, kik ugyan -szükség megoldásból - hiányt pótolnak, segíteni jöttek, kik nélkül néhány iskolában különösen nehéz helyzetbe került volna a magyar oktatásügy.

Fogyatékosága ennek a formának -mivel a segítség térítés nélkül történt-, hogy felelősségre vonást nem lehetett alkalmazni.

Metodikájában az egyoldalúság dominált. Praktikusságra való törekvés, a napi munkában adott segítség volt a jellemző, míg a távlatok megláttatása vagy a főiskolára /pályára/ bocsátás elő-segítése elmaradt.

Párhuzamos oktatás

Lényeges változás - tartalmi és formai szempontból is- 1970-től az új párhuzamos oktatás.

Az oktatás lényege: az iskola igazgatója a rendszeres és közvetlen segítségre az adott munkaterületen működő, gyakorlott, képesített, önként vállalkozó /patronáló/ nevelőt biz meg.

A patronáló nevelő pártfogoltja osztályában maga is tanít előre meghatározott mértékben. A fontosabb didaktikai feladatot szolgáló órát/témakör, bevezető és záró fogalomalakító, rendszerező/ a képesített nevelő tanít előbb az egyik, majd a másik osztályban. Ugyanazon órában közös felkészülés alapján a képesítés nélküli nevelő tart órát a párhuzamos osztályok egyikében.

A tanítási órára való közvetlen felkészülésen túl a segítség túlterjed az osztályra vonatkozó éves tervek és tanmenetek készítésére, az osztályfőnöki adminisztráció végzésére, a követelmények és dokumentumok megismertetésére.

A segitési módszer elvitathatatlan érdeme, hogy a párhuzamosság lehetővé teszi a képesített nevelő számára, hogy mindkét osztály munkáját figyelemmel kísérje, tájékozódjon és szükség szerint korrekciót hajtson végre.

Mint az elmondottakból érződik, itt nem csak a képesítés nélküli nevelő segítése, hanem a rábizott csoport sorsa is előtérbe kerül.

A patronálás, az osztállyal való törődés olyan különmunkát igényel, hogy az eredményesen végezni csak anyagi ösztönzés mellett volt lehetséges.

A már említett segitési módok, és a többi jószándékú kezdeményezés, mint - a kezdők számára összehívott bentlakásos tanfolyam,

- a központilag terjesztett és helyi erőből biztosított nevelési és didaktikai segédanyagok,

- a segitési módok gyűjteményének kiadása nem bizonyult elég hatékonynak.

Az eredményvizsgálatok gyenge eredményeket tártak fel a képesítés nélküliek vezette osztályokban.

Egyik eljárás sem biztosította, hogy a képesítés nélküli nevelő osztályának hátrányos helyzetét megszüntesse.

Egyik eljárás sem tudta a képesítés nélküli nevelőt mentesíteni a jogi és pedagógiai felelősség alól, melynek feltételei egyébként sem voltak adottak.

2. Tovább fejlesztett segitési elképzelés

Az eljárás bevezetésének előzményei

E rövid fejtegetés mottójául választott bölcsesség:

"Ki minek nem mestere, kontára, elrontója az annak" alapgondolatát átérezve a kipróbált segitési módok ötvözetéből, de azoknak egy tovább fejlesztett formáját terveztük el, melynek kipróbálásához Szabó László az OM akkori főosztályvezető helyettesétől kaptunk engedélyt.

A patronálás gyakorlatát, korrekcióit Meszlényi Miklós PTK igazgatóval egyeztettem.

Tovább fejlesztett patronálási formánk szándékában az alábbiakat kívánta megoldani:

-képesítés nélküli nevelő vezette osztály "hátrányos" helyzetének csökkentése, mely hátrány a tanító szakképesítésének hiányából adódik,

-megszüntetni azt az ellentmondást, hogy iskolán belül-párhuzamos osztályok esetében - az értelmiségi szülők és társadalmilag, anyagiilag jobb helyzetben lévők gyermekei "véletlenül" a képesített nevelők osztályába, míg a segítséget jobban igénylő fizikai dolgozók gyermeke a képesítés nélküli nevelőhöz került,

- megoldani, hogy -mivel a képesítés nélküli nevelő sem erkölcsileg, sem jogilag nem felelős munkavállaló - a gyermekcsoportok számára ne csak formálisan biztosítsuk azt a "szolgáltatást", mely az általános iskola feladatköréből adódóan /pedagógiai, egészségügyi, balesetvédelmi/ minden tanköteles korút megillet,

-megkísérelni annak biztosítását, amit az önálló csoportvezetés időszakában optimális támogatás mellett sem lehetett elérni, hogy a csoportokban teljes értékű oktató-nevelő munka folyjon.

A képesítés nélküliek alkalmazásából adódó nem kívánatos hatások és fenti szándék, eljárásunk céljának megfogalmazásában:

elsőrendű feladatnak a következőket láttuk:

- megkeresni egy olyan modellt, szervezeti formát, mely nem késlelteti az oktatáspolitikai célkitűzések megvalósítását, közülük is a hátrányos helyzetűek felzárkóztatását,

-nem állítja olyan képtelen helyzet elé a képesítés nélkülieket, mely feladatoknak, felelősségnek szubjektív feltételei hiányoznak,

-olyan modellre volt tehát szükség, mely biztosítja a tanulók kiegyenlített szintű oktató nevelését, differenciálással a hátrányos helyzetűek felzárkóztatását,

- a képesítés nélküliek fokozatos bevezetését a pedagógiai munkába, a tennivalókat értő felelős nevelő megbízásával,

- a pedagógiai felelősség átruházását a képesített nevelőre, a felelősség mértékének megfelelő anyagi és erkölcsi elismeréséért. Ennek érdekében a következőkből indultunk ki:

- eljárásunk munkaszervezési, módszertani jellegű, a tantervi anyagot nem érinti,
- a képesítés nélküli nem láthat el önálló nevelési feladatot, de mint "segédtanító" lassan növekvő feladatkörrel köteles jó munkát végezni.

Szervezési szempontból a következők az irányadók:

- a kísérletet párhuzamos osztályokban kezdjük,
- a képesített nevelő /vezető tanító/ teljes felelősségű, jogkörű vezetője mindkét csoportnak,
- feladatát a hozzárendelt képesítés nélküli nevelővel/beosztott nevelő/ együtt látja el, kinek munkáját, feladatát, munkaidő beosztását közvetlenül és folyamatosan irányítja,
- az érintett két osztályhoz rendelhető munkaidőt /tanítási óra + felkészülés +osztályfőnöki teendők/ a vezető tanár osztja el olyan megkötéssel, hogy a heti kötelező óraszámnak megfelelő foglalkozási időt mindkettőjüknek biztosítsa,
- az egyes csoportokban tartandó foglalkozások megtervezése a vezető tanító feladata, melyet úgy végez, hogy a tervezési részmunkákat fokozatosan átruházza a beosztott nevelőre, míg az önállóan is képessé válik a tervezésre,
- ehhez a munkához szükséges pedagógiai alapokat személyes példájával, szituációk elemzésével és pedagógiai irodalom ajánlásával biztosítja,
- az eljárás lényeges eleme, hogy a kialakult csoport viszonylagos önállóságának megőrzésével legyen mód a csoportok összevonására /kirándulás, film, egyedi esetben előadás módszerére épített tanóra/ vagy csoportszerkezet bontással /a lemaradókat segítő/ vegyes csoportok szervezésére,
- a vezető és a beosztott munkakapcsolatában nélkülözhetetlen egymás kölcsönös segítése, a vezető tanító irányítása, a beosztott nevelő feladatainak fokozatos, jól átgondolt emelése.

A kialakult gyakorlattól eltérő forma a következőkhöz feltételezte az Oktatási Minisztérium illetékesének egyetértését:

- a vezető tanító számára 2 osztály osztályvezetői teendőinek ellátását,
- a beosztott nevelőnek a vezető tanító irányítása alá rendelését,
- a csoportok önállóságának, szerkezetének megbontását,
- a vezető tanító megnövekedett felelősségének arányos elismerését.

Az eljárás - elsősorban a "vezető tanító" innovációs készségéből adódóan- jó eredményeket hozott.

A tanulók szempontjából lényeges megállapításaink:

- mindkét csoport azonos személyi feltételek mellett dolgozott, a nevelők óraszám az osztályokban megegyezett,
- párhuzamos osztályokból tantárgyanként összeválogatott közel azonos képességű gyermekekből álló csoportok differenciált felkészítést kaptak, így a szintre hozásuk, illetve a képességek jobb kihasználása megnyugtatóbban történhetett,
- a két osztály önállóságának meghagyása mellett jól alakult a nagyobb közösséghez tartozás gondolata, közöttük értékes érdekapcsolatok és érzelmi kötődések alakultak ki,
- érdeklődés és rátermettség alapján kiválasztott tárgyak tanítása jobb eredményt, alaposabb munkát garantált, mint a hagyományos eljárás.

A képesítés nélküli nevelő szempontjából lényeges megállapítások:

- nem terheli- különösen az első időszakban- olyan felelősség, mintha a csoportot egyedül vezetné,
- fokozatos terhelés mellett ismerkedik a pedagógusok sokrétű munkájával, folyamatában ismeri meg az ok-okozati összefüggéseket, a mit?miért? tesszük kapcsolatokat,
- anélkül, hogy kérne, illetve kérdezne, a segítség optimális időben és mennyiségben érkezik,

- általában kétszer tanítja ugyanazt az anyagot, így jól használhatja az első óra tapasztalatait, ugyanakkor jól látja a két csoporttal, illetve egyénekkal való bánásmód igényét.

Egyszersmind érzi, hogy az óravázlat nem kőbevésett terv, hanem rugalmas elképzelés, mit az osztályra kell adaptálni, konkretizálni: megszokja a rendszeres felkészülést, hogy óráit rendszeresen látogatják, és azt, hogy ő is látogatja mások óráit.

Vezető tanító szempontjából:

- kezdetben nehézséget okozott a hagyományostól eltérő gyakorlat,
- nehéz volt megszokni, hogy mindkét osztálynak, mindkét nevelő gazdája, illetve, hogy a jogi felelős mindkét esetben a vezető tanító,
- nehéz volt megtalálni azt az optimális terhelést, mely a képesítés nélkülit nem teszi puhánnyá, de nem állítja megoldhatatlan feladatok elé,
- kevés lehetőség kínálkozott a kölcsönös tájékozódásra, ezt csak lépcsőzetes kezdéssel illetve bizonyos tárgyak szakosításával lehet javítani,
- minden szempontból jobb lenne, ha a képesítés nélküliek tanfolyamszerű képzését már tanévkezdés előtt sikerülne lebonyolítani.

A tapasztalatokról csak általánosságban szólok, melyeket a 2. évben fel is használtunk. Már az első év olyan visszajelzésekkel szolgált, hogy az eljárás szándékának megfelelően sikerült feledtetni a szülőktől nem ritka ellenvetést, mely a képesítés nélküli nevelőket fogadta. Ott mint a vezető tanító partnere és a nevelőmunka egy-egy részterületének önálló gondozója, rangot, tekintélyt kapott a közvélemény és a kartársak előtt is.

- A szakmai tekintélynek örvendő vezető tanító tudatos, nagyon fáradtságos munkája, éppen a képesítés nélküli nevelő közreműködésével biztosította, hogy az osztályok közötti különbségek nem nőttek, hanem tényleges képességek arányában elmosódtak,

- az eljárás felismertette és elfogadtatta velünk a párhuzamos osztályoknál jól alkalmazható osztályszerkezet bontást, az osztálykerettől eltérő csoportalakítást, a differenciált foglalkozások szervezésére a lemaradottak felzárkóztatására,
- fel kellett ismerni azt is, hogy ezt a munkát csak jól felkészült türelmes, önmagával és másokkal szemben igényes, a maximális terhelést is bíró vezető tanítóval lehet elvégezni,
- az adott iskolaépület okozta akadályok is egyre jobban kiütköztek, mivel az eltérő létszámú csoportokat, vagy kettőtől eltérő csoportszámot kialakítani nem lehetett,
- az eljárás alkalmas előiskola a képesítés nélküli számára, hol az új iránti fogékonyság, az önállóság, a pedagógiai tátermettség egyáltalán a pályára való alkalmasság is bebizonyosodott,
- a feladatok igazi súlyának felismertetése, a pálya sikereinek és buktatóinak valós bemutatása megfontoltságot követel a képesítés nélküli nevelőktől, ennek tudható be, hogy "segédtanítónk" a nappali képzést választotta.

A három év általánosítható tapasztalatai

Pozitív tapasztalatok a gyermekek szempontjából

A két éves intenzív patronálási szakasz befejeződött, és immár az 5. osztályra tervezett ugynevezett nyomkövetés is megtörtént. Nem titok viszont, hogy a továbbfejlesztett patronálási eljárásba beveont osztályok sorsának további alakulása mindvégig az érdeklődés középpontjában maradt. Feladatunknak tekintjük, hogy a további évek pozitív és negatív tapasztalatát és azok okát feltárjuk.

Továbbra is figyeltük tantárgyi eredményeiket, a közösség alakulását, viszonyulást a felsőtagozatos követelményekhez, a pálya-orientációt stb. hogy tartós megfigyelések eredményeként, elegendő számú adat birtokában tehessünk ajánlást a forma általános bevezetésére.

Eddigi tapasztalataink - a vizsgált területeken- kedvezőek.
Tantárgyi méréseink jók.

Hasonlóképpen jó a kontroll osztállyal történt összehasonlítás, mikor a kontroll csoportot képesített nevelő vezette, és magasan jó az eredmény más képesítés nélküli nevelő csoportjával történt összehasonlítás esetén.

Mint azt az előzőkben bizonyítottuk, saját iskolánk korábbi - képesített nevelők vezette - évfolyamával történt összehasonlítás is az eljárás sikerét bizonyította.

A kísérleti csoportra szerveződött osztályok az évek folyamán számtalan - az átlagos osztályt meghaladó - sikert értek el a tanulmányi, a sport, a kulturális és mozgalmi munka területén. Tanulmányi versenyeken /TTUSZ/ országos ezüstöt, kézilabdában országos területin 3. helyezést értek el.

Ilyen előzmények váltották ki a környezet elismerését és a szülők bizalmát. A törődés, a szervezettség, a képesített nevelő mint garancia és nem utolsó sorban az eredmények szertefoszlatták a bizalmatlanságot, mely egyébként a képesítés nélkülieket körülveszi.

Önmagunk lelkiismeretét is sikerült megnyugtathatni, hogy nem bízunk meg egy 18 éves fiataalt olyan teendők ellátásával, melyre jogilag és erkölcsileg képtelen, és nem kértünk számon olyan feladatot, melynek elvégzésére szakmailag nem készült fel.

Elértük, hogy a párhuzamos osztályok kiegyenlített és abszolút értelemben is jó eredményt produkáltak. Objektív okok miatt nem került hátrányba egyetlen gyermekünk sem, mert a képesített és és képesítés nélküli nevelő mindkét csoportban azonos óraszámban tanított.

Eljárásunk nagyobb lehetőséget biztosított a képességek jobb kibontakoztatásának és a lemaradottak felzárkóztatásának. Az itt kipróbált gyakorlatot képesség szerinti csoportszerkezet kialakítását, párhuzamos osztályok esetében együtt dolgozó képesített nevelőknél is bevezettük és kipróbálásra mások számára is javasoltuk.

Fokozódó terheléssel, növekvő feladatokkal sikerült kezdő nevelőinknek bemutatni a pálya szépségeit és buktatóit.

Sikerült őket megnyerni a pályára, de a tennivalók tárgyilagos mérlegelése után, kialakult bennük egy józan következtetés; ezt a munkát eredményesen végezni a tanulás mellett nem lehet.

A segítség módjáról még meg kell jegyezni, hogy korábbi -jósándékú- próbálkozásaink egyoldalúak voltak. Általában a nevelő patronálására szoritkoztak, de ott is a tantárgyi felkészülés egyes területeit exponálva.

Eljárásunk valamennyihez viszonyítva egy komplex forma. Elsősorban a képesítés nélküli bizott csoport hátrányos helyzetének megakadályozását hivatott szolgálni, ezen belül a tanórai és a tanórán kívüli nevelőmunka minden területére kiterjed. A gyermekekért érzett felelősségen túl a képesítés nélküli nevelő további sorsának alakulása is döntő kérdés.

Ugy tapasztaltuk, hogy egy-egy tanév elegendőnek bizonyult ahhoz, hogy a képesítés nélküli nevelő megbizonyosodjon róla, hogy erre gondolt-e, amit a pálya tartogat számára, képes-e kitar-
tani elhatározása mellett?

A vezető tanító, de az iskola igazgatója is felismeri a fiatalban a pályára való alkalmasságot, és nyugodtan javasolhatja továbbtanulását. /L.25.sz./

III.

A/ Tapasztalatok összegzése - Zárógondolatok

1. A nevelőhiányt kiváltó okok alakulása, helyzete

A történelmi bevezető, valamint a 30 év statisztikai adatai nem jelzik a személyi feltételek látványos javulását.

Ha a hiányt kiváltó, azt meghatározó vagy befolyásoló tényezőket vizsgáljuk, meg kell állapítani, hogy a jó szándékon kívül - de néha még az sem - alig történt valami.

Ha az intézményhálózatot nézzük, a sokszor erőltetett település-fejlesztési és intézmény-körzetesítési, összevonási koncepció utóhatásai jelenleg is érződnek. Az elsietett, elrontott megszüntetések, a mammut-iskolák léte állandósult, az optimális méret keresése lassú, félünk a visszaúttól, félünk, hogy be kellene ismernünk tévedésünket.

A tanulók és tanulócsoportok számának növekedési üteme a demográfiai jóslatok szerint mérséklődik. Nincs azonban olyan előrejelzés, mely megjósolná, hogy a létszám-csökkenés a tanulócsoportok számának csökkenését is jelenti-e, vagy csupán a bontáshatárra duzzadt, de nem bontott csoportok létszámának mérséklését fogja eredményezni. Arról nem is beszélve, hogy a bontáshatárok jelenlegi merev értelmezése oldást sürget, mely főlé emelkedik azon előírásnak, hogy a 40 tanuló egy csoport, a 41 már kettő illetve a 76 is kettő, és 77-től lehetséges a három csoportos bontás.

Ha feltételezzük is, hogy lassan a kisegítőben foglalkoztatott gyermekek száma, esetleg a csoportok, így az alkalmazott pedagógusok száma csökkenne is, de itt van és megoldásra vár a kis és közepes méretű iskolák korrekciós problémáinak megoldása. Vagyis nem várhatunk jelentős munkaerő felszabadítást, melyet másutt lehetne foglalkoztatni.

Sem a jelenlegi beiskolázási létszám, sem a tendencia nem sejtet megnyugtató helyzetet.

A jelenlegi képzési arányszámok - melyek durván 50-50%-ban vannak meg a nappalisok és levelezősök között- a nappali képzést, mint egyetlen képzési formát feltételezve, a felvételi létszám megduplázását tennék szükségessé. De így még csupán a jelenlegi szinten tartást tudnánk biztosítani úgy, hogy tudomásul vesszük a betöltetlen álláshelyeket, hogy hadba szólítjuk a nyugdíjasok százait, hogy visszacsalogatjuk a GYES-en lévőket, hogy magas túlórákkal pakoljuk meg azokat, kik még nem estek térdre a terhek súlya alatt. Ha eltekintünk is az erősen vitatható létszámtervezési gondoktól, feltétlen szólni kell arról, hogy a végzősök és a pályára kerülők között lényeges eltérés van. Vagyis nem reális az a terv, mely figyelmen kívül hagyja, hogy a végzősök objektív okok miatt más pályán keresik a boldogulást.

Elgondolkodtató adatokat olvashatunk a Népszabadság december 8-i számában, mely szerint 1983-ban az óvónők 92,5, a tanítók 92,8, az általános iskolai tanárok 81, a középiskolai tanároknak csupán 55%-a vállalt szeptember közepéig állást. Megjegyzi a szerző még, hogy "nem azért, mert kicsi volt a kínálat, hanem azért, mert a pedagógus-pálya egyszerűen nem vonzó a végzősök előtt".
/L.22.sz./

Nem történt alapvető változás a presztizstényezők javítására sem. Nem lehet vonzó az a pálya, mely kezdő szakembereinek /főiskolai végzettséggel/ 2.500.-Ft. kezdő bért kínál akkor, mikor az egy személyre eső létminimum összege alig kevesebb ettől, és e szerény jövedelemből kellene megoldani a lakbért, az étkezést, a ruhavásárlást, esetleg egy átlag ember kulturigényét kielégíteni /könyv, mozi, színház/.

Vagyis a hiányt kiváltó és azt befolyásoló okok lényegében nem változtak, így könnyelműség lenne feltételezni, hogy a hiány - csupán azért, mert mi úgy szeretnénk - önmagától megszűnik.

Az út, amit végig jártunk nem tölthet be különösebb reménnyel bennünket.

Az 1950-es években csak kapcsolatok útján lehetett képesítés nélkül a pályára kerülni, bár a 31/1957/MK.6./MM.sz. bérutastás már elismeri létüket, kulcsszámot ad az oklevéllel nem rendelkezőknek.

Igaz, hogy a 100/1957 / MK 20./MM sz. rendelet, de még a 124/1960/MK7/MM sz. rendelet is minisztériumi hatáskörben tartja - elsősorban az idegen nyelvet tanító - képesítés nélküliek alkalmazásának engedélyezését.

További szigorítás érződik a 112/1962/MK3./MM.sz. rendeletből, mely az előirt képesítéssel nem rendelkező személyek alkalmazásához a hozzájárulást megtartja a minisztériumi hatáskörben. Szinte a hatáskörökkel való játéknak tűnik, a 119/1963./MK5./MM. sz. rendelet, mely a felügyeletet gyakorló megyei tanács VB. művelődésügyi osztályok hatáskörébe utalja a képesítés nélküliek alkalmazásának engedélyezését. Ez a rendelet zárja ki a képesítés nélküliek alkalmazásának lehetőségéből Budapestet és minden összevont csoportot.

Területen nyomasztó hiány és a várható további hiány ellenére a 173/1965./MK23./MM.sz.rendelet úgy fogalmaz, hogy a "munkaerő-gazdálkodási helyzet szükségtelenné teszi újabb képesítés nélküli személyek alkalmazását , ... újabbakat alkalmazni nem lehet". A rendelettel párhuzamosan a már munkaviszonyban lévő, de még felvételt nem nyert képesítés nélküliek továbbtanulását is megszüntetik.

Ezek az alig átgondolt, igen rapszódikus rendeletek vezettek el a mához. Igaz, hogy a 70-es évek elejétől nincs szó az alkalmazásuk rendeleti megszüntetéséről, de felelős tanügyi vezetőktől gyakran hangzik el egy-egy időpont úgy, mint a képesítés nélküliek alkalmazásának végső felszámolása.

Ezek a be nem váltott, de még csak mérséklést sem hozó időpontok hitetlenné tették a közvéleményt.

Igy van ez most is Gazsó Ferenc miniszterhelyettes zánkai tájékoztatója után, ahol is - az Országos Uttörőapparátusi Felkészítőn /február 18./- jelezte, a hallgatóság előtt, hogy 1990-re tervezik a képesítés nélküliség megszüntetését.

Sajnos az újabbnál újabb időpontok még csak egészséges várakozást sem váltanak ki belőlünk, és a létszám-tervezés felületes ismerete is elég ahhoz, hogy kétségeink támadjanak az ilyen jóslatok hallatán.

2. A szerény korszerűsítési törekvések létszám-vonzata.

A viszonylag mostoha személyi ellátottság egy olyan oktatási rendszerben jelentkezik, mely Comenius gondolatai óta alig változott. Nem elrugaszkodva a magyar valóságtól - a tanév, a tanóra rendszer, és az azonos korosztályok együtt tanításának gyakorlatát megtartva- feltétlen indokolt számolni a távlatokkal és figyelembe venni annak létszámvonzatát.

A rövidesen bevezetésre kerülő általános iskolai fakultáció -ha egy kicsit is az igények és feltételek összhangjában válik gyakorlattá- országosan jelentős nevelőszükségletet vet fel.

Nemkülönbön a már lassan népszerűsödő idegennyelvi csoportbontás, mely a jelenlegi nyelvtanár igény dupláját feltételezi.

Hasonló problémát jelent a második idegennyelv fokozatos bevezetésének lehetősége, melynek személyi feltételei szinte teljes egészében hiányoznak.

Nem tisztázódott a komplex intézmények jogállása, de tény, hogy népszerűségük nő, számuk gyarapodik és elsősorban vidéki viszonyok között a velük foglakozás indokoltnak látszik.

Amennyiben általános elterjedésükkel számolunk, úgy érdemes figyelembe venni, hogy a pedagógus a kötelező munkaidejének egy hányadát tanórán kívüli programok szervezésére fordítja, nyilván így ellátatlan óra szabadul fel, melynek ellátására újabb pedagógusokra lesz szükség.

Egyáltalán, reális létszámigényről csak akkor beszélhetünk, ha a gyermek és csoportlétszámon túl a korszerűsítés, a minőségi fejlesztés programját is figyelembe vesszük./L.24.sz./

Elgondolkodtató az is, ahogy Nyiregyháza, Szombathely, Pécs és Szeged a maga régiójában megoldja a problémát, sőt egy szűkebb körzetben ádáz küzdelem folyik egy-egy álláshelyért, ez egyszerűen azt is jelenti, hogy másutt még nagyobb hiány jelentkezik. Joggal vetődik fel tehát a kérdés, hogy a pedagógusképző intézmények centralizálása nem jelenti-e egyik forrását a területi aránytalanságoknak?

Néhány földhöz ragadt felvetésről van szó csupán, nem említve a pedagógusoknak szervezett bentlakásos át- és továbbképzését, vagy az iskolarendszert érintő kiscsoportokra épülő témakompenzációs eljárásokat.

Az állandóan nőiesedő pálya sajátos problémákat vet fel. A mindenkori létszám közel 80%-a nő, mely létszámnak közel fele szülőkorban van. Mivel a nők 70%-a élt vagy jelenleg is családi közösségben él, így nem nehéz utána számolni, hogy közülük hányan vannak távol 3 vagy 6, ritkább esetben még ettől is hosszabb időre. Az átmenetileg távollévők helyére évente több ezer helyettesítő szükséges, hogy a munka, a tanítás nagyobb zavar nélkül menjen. Egyébként az ilyen arányú elnőiesedés szintén a presztizstényezőkkel hozható összefüggésbe, és nem magyarázható a "szuper-nő" és "szuperpedagógus" adekvációjának hamis ideológiájával. Ezt mi sem bizonyítja jobban, mint az a tény, hogy szerény bérrendezés az anyagiak némi javítása átmenetileg mérsékli a hiányt, és minimálisan befolyásolja a pályára igyekvők összetételét.

/L.23.sz./

Végre el kellene érni oda is, hogy a nagyobb testületekben vagy közeli kisebb iskolákban közösen legyen legalább egy jól képzett állandó helyettes, hogy a betegség vagy váratlan esemény miatt távol lévők helyettesítése megoldódna, megszüntetve a még ma is gyakori "lyukas órát".

Tervezési gond és a munkaidő nevetségessé tétele is egyben, hogy a nem óratervi órákra /szakkörök, tömegsportok, korrepetálások/, de még a tanulószobák óraszámára sem tudunk létszámot biztosítani. Eleve úgy indulunk, hogy pedagógusaink törvényes munkaidejéhez -tetszik, nem tetszik, mint ellátandó feladatot hozzáadjuk a fent említetteket. Ezeknek a látszólag jelentéktelen teendőknek létszámvonzata több ezres nagyságrendű.

Érezzük, hogy nyomasztóan hat az évről évre felgyülemelő hiány, mely kiegészül a szerény korszerűsítési szándék nevelőigényével.

Az előzőekből kiderül, hogy évente ezrekben mérhető üres állás és a jóval több határozatlan időre távollévő nevelő pótlása rendkívüli feladat. Ha némi szerencsével sikerül is pótolni a hiányt, az üres álláshelyekre évek múlva végzett pedagógust állítani, de ezzel nem oldottunk meg mindent.

Nem tudom, hogy reális elképzelés-e napjainkban - mikor ilyen nyomasztó munkaerő gondjaink vannak - hogy frissen végzett diplomás határozatlan időre szóló szerződéssel távoli községben munkát vállaljon, és még az álláshelyre kinevezett dolgozó vissza nem tér - mivel a szerződéseket a legritkább esetben várja üres szolgálati lakás- albérletbe húzódjon meg havi 800 vagy 1000 forintért?

Nem szükséges jósolni, csupán össze kell adni a meglévő hiányt, a szerény létszámfejlesztések létszámigényét, a reaktivált nyugdíjasok számát, már is kimondhatjuk, hogy az egy csatornás nappali képzés ennek a követelménynek nem tud megfelelni.

Még hosszú ideig az álláshelyekre is csak levelezős képzéssel -legtöbbször képesítés nélküliekből- sikerült a hiányt pótolni. A tartósan távollévők helyettesítését pedig belátható időn belül nem tudjuk végzettekkel megoldani.

Eretnek gondolat, de ki kell jelenteni, hogy a jelenlegi képzési ütem és a szükségletet jelző paraméterek félreérthetetlenül azt bizonyítják, hogy a szükséges létszám megfelelő hányadát továbbra is a képesítés nélküliek köréből fogjuk biztosítani.

Ha pedig továbbra is, és még ki tudja meddig szükség lesz rájuk, úgy rajtunk múlik, hogy ennek a kényszer megoldásnak milyen formát és milyen tartalmat biztosítunk.

A kontraszelekció, a pályára sodródás ténye, a sok-sok esetlegesség súlyos sebeket ejtett már a magyar oktatáson. Ennek ellenére világosan kell látnunk, hogy amikor a pályán lévők fele egykor képesítés nélküli volt, akkor bármilyen furcsa, de ország világ előtt be kell ismernünk, hogy nélkülük még szerényebb eredményekről tudnánk beszámolni, illetve velük próbáltuk tovább vinni a magyar oktatásügyet.

A pedagógia irodalma adós a nemzetközi összehasonlítással, de a statisztikai évkönyvek sem tartalmaznak használható adatokat. Némi információt a külföldi pályatársakkal történt beszélgetések ugyan biztosítanak, de ezek alapján csak óvatos következtetéseket szabad levonnunk.

Az megállapítható, hogy néhány közeli nem szocialista ország/Ausztria, NSZK/ nem ismeri ezt a jelenséget, sőt a munkanélküli pedagógusok ezrei okoznak problémát.

A szocialista országok közül NDK-ban szinte nem értették a kérdést mikor hiányról, képesítés nélküliekről érdeklődtem.

Nem ismeretlen a fogalom Csehszlovákiában, Lengyelországban.

Ahol gondok vannak, ott az okok - a mi esetünkhöz hasonlóan-képzési és presztizs problémákra vezethetők vissza.

Talán megtérülne olyan országok oktatásügyének tanulmányozása, ahol nem ismert, vagy megoldott ez a probléma.

B/ Javaslatok

1. Pedagógiai fakultáció kiterjesztése

Furcsa ellentmondás, vagy abszurdum, hogy a magyar oktatás a sajátos feltételrendszerével viszonylag sikerrel biztosítja az egészségügy, az ipar, a mezőgazdaság, a kereskedelem személyi feltételeit, míg önmaga pótlására képtelen.

Sejtenhető, hogy a pedagógusok - alsó és középfokon - keveset mondanak a pálya szépségeiről, kevés a meggyőző szó, mely érzelmileg hatna, orientálna. Bár a járási vizsgálatból kiderült, hogy a pályára kerülésnél nem elhanyagolható a volt nevelő példája, de úgy tűnik, hogy itt a pedagógus személyiségének és nem a pálya csábító szavának vagyunk tanúi.

Már pedig ez a jelen helyzetben kevés. Kevés az, hogy néhány jó tartású, - emberileg, szakmailag- értékes pedagógus legyen csupán a vonzerő. Nélkülözhetetlen az elégedett pedagógusok sokasága, kik szakmai sikereik birtokában, erkölcsi és anyagi megbecsülés tudatában meggyőző erővel tudnak szólni a pályáról és hívni a legjobbakat.

Ezen túl van egy nagy adóságunk. Általános iskolában az érdeklődésnek megfelelően számtalan szakkört működtetünk, ahol a bábkészítéstől a számítástechnikáig, a képzőművészettől a komplex természet-tudományig minden területre kiterjed figyelmünk, de teljesen elhanyagoljuk azoknak a gyermekeknek a gondozását akik a nevelő munka iránt érdeklődnek.

Nem sokkal jobb a helyzet a középiskolákban sem, pedig igazán itt lehetne tenni azért, hogy a pályára kerülés esetlegességeit minimalisra csökkentsük.

A gimnáziumi nevelés és oktatás terve -Nevelési alapismeretek, a Pszichológia fakultatív tanterve-, mint lehetőség adott.

A baj az, hogy még a leendő pedagógusok is gépirást, gépjárművezetést, valamilyen nyelvet tanulnak- esetleg szakmai fakultációra jelentkeznek -, de mint leendő pedagógusok a pedagógia alapjaival a középiskolás évek alatt nem találkoznak.

Sokkal többet és sokkal jobban kellene foglalkozni ezzel a kérdéssel, mert a tudatos utánpótlás-nevelés a legtermészetesebb érdekünk.

Kapcsolódik ez egy másik problémához, hogy amint a 30 év statisztikájából láttuk, a területek nem azonosan ellátottak.

Ez - mint arra az előzőekben utaltunk- összefügg a felsőfokú intézményhálózat területi elosztásával, de feltétlen hozzájárul az adott terület mint utánpótlási bázis.

Sajnos az urbanizálódás gyakran furcsa módon köszön vissza, - a városhoz, a városi életformához szokott fiatal a jelen körülmények között nem megy szívesen vidékre. De a városból ingázó pedagógus sem oldja meg alapvetően a falu problémáját, mivel ma minden településtől, vagy lakóhelytől joggal várjuk el, hogy a lakosság strukturájában legyen ott a saját értelmisége is.

Napjainkban ez nincs így, mert a város felé áramlás - az értelmiségiek esetében különösen - még nem állt meg.

Lehet, hogy a rosszul ellátott kerületek, vagy a vidéki vállalkozók preferenciája enyhítené a gondot, és meggyőződésem, hogy ezt a lépést - nem a különleges munkahelyi pótlék, vagy letelepedési segély szintjén - meg kell lépni, de a jobbitó megoldást a tudatos pályaaorientációban látom.

Ugy gondolom bármilyen naivnak is tűnik felvetésem, hogy a jó pedagógusnak kötelessége észrevenni a pályára legalkalmasabb, aziránt érdeklődő fiatalot és gondoskodni - a fakultáció és szakköri kereten belül - az alapok megadásáról.

Természetesen ehhez kell egy biztos társadalmi háttér, mely garantálja, hogy ne kelljen megbánnunk, hogy jószándékból kedvenc tanítványainkat éppen erre a pályára irányítottuk.

2. Pályaválasztási alternatíva.

A pedagógiának, neveléstudományi alapismereteknek és pszichológiának a fakultációban való szélesebb körű beépítésén túl az esetlegességet tovább lehetne csökkenteni.

Az említettek a pályára kerülés, a pedagógussá válás esetlegességét csökkentik, de még több az esetlegesség a pedagógusképző intézmény nappali, vagy levelező tagozatára kerülés tekintetében is.

Amíg a két csatornás /nappali, levelező/ képzés folyik, célszerű lenne a családi, szociális helyzetből függően a képzési formát is megtervezni, megelőzve azt a helyzetet, hogy a pontokért való ádáz harc közepette csak a nappali tagozatra jutás a cél. Meg kell vallani, hogy a "több pontra képesek" többsége feljut a főiskolára, míg akiknek nem jött össze, azok elsősorban szaktárgyi ismeretek hiánya vagy alacsony volta miatt kimaradnak. Mivel pedagógusnak készült, hely pedig van bőven, így marad a lehetőség, hogy "ő" a szerényebb ismeretek birtokában a munka mellett próbálkozik a főiskola követelményeivel megbirkózni.

A mai valós helyzetet ismerve a pályaválasztási időszakban kellene felhívni mindkét lehetőségre a leendő pedagógusok figyelmét.

Legfőbb ideje lenne, hogy a pályára készülőket ne szelektálódjanak asszerint, hogy a jobbak nappalira, a gyengébbek levelezőre menjenek.

Alternatívában kellene gondolkodni, melynek elősorban nem képességbeli, felkészültségbeli mozgatói vannak.

Az is igaz, hogy a levelezősök jelenlegi megpróbáltatásait látva, nem vonzó képesítés nélkül kezdeni és levelezőn szerezni a diplomát.

Több lehetőség kínálkozik, mely enyhíteni látszik a gondokon. Jelenleg alig van különbség a főiskolai juttatások összege/kollégium, ösztöndíj, menza/ és a képesítés nélküliek, de még a kezdők bére között sem. Félreértés ne essék, én nem a főiskolások juttatását sokkallom, hanem a munka mellett tanulók bérét keveslem.

Tehát célszerű lenne bérben azt biztosítani, amit érettségivel más területen könnyedén el lehetne érni, hogy anyagilag vonzóbb legyen.

A tanítási gyakorlatoktól eltekintve azonos követelményeknek kell megfelelni mindkét tagozaton, noha a levelezősök több dologgal a gyakorlatban találkoznak.

Meggondolandónak tartanám, hogy az a 2., 3. éves levelezős hallgató, ki esetleg jó rajvezetői munkájáért a MUSZ Dicsérő Oklevélét kapta, ne vizsgáljon együtt azzal, aki minderről csak könyvből hallott.

Szélsőséges példát irtam, de említhetném a módszertani anyag bizonyos fejezeteit, vagy a szakdolgozat megírását.

Következő probléma, hogy kevesebb bérért a végzettekkel azonos munkaidőben foglalkoztatjuk őket. Mivel átmeneti helyzetről van szó, és jelenlétükkel könnyítenek a személyi ellátottság gondjain, érdemes lenne elgondolkodni azon, hogy teendők egy része alól tehermentesíteni őket, a bérük arányában a kötelező óraszám alatt foglalkoztatva, lehetőséget tudnánk teremteni az évközi folyamatos tanuláshoz.

3. Mint a pályaalkalmasság megállapításának formája.

A képesítés nélküliek vonatkozásában -mint korábbi fejtegetésemben azt próbáltam igazolni - nem vagyok derűlátó.

Meggyőződésem, és ezt a számok és a kialakult helyzet is bizonyítja, hogy még hosszú ideig szükség lesz rájuk.

Mint az előzőekben leírtam, a meglévő hiány, a szerény korszerűsítés, a túlórában ellátott nem óratervi óra, a részleges vagy teljes munkaidőben foglalkoztatott nyugdíjasok magas száma még évekig teszi szükségessé az álláshelyre való alkalmazásukat.

Az ideiglenesen távollévők magas száma pedig beláthatatlan ideig indokolja a szerződéses alkalmazásukat.

A jelenlegi helyzetben illúziukergetés lenne kedvezőbb kilátásokról beszélni. Igaz, hogy várható a - demográfiai hullámvész miatt - talán szerény munkaerő felszabadulás az alsó tagozatban, de mint azt jeleztem, a korrekciós osztályok vezetésére és a felsős hiányok pótlására kell irányítani.

A felsőben oroszból és más idegen nyelvből jelentős hiány várható, de számolni kell azzal, hogy a középiskolák megnyitják kapuikat a jelenleg általános iskolában dolgozó középiskolai tanárok előtt, és ez újabb hiányt jelent.

A létszámbeli feltöltése után, a tartósan távollévők helyettesítésének időszakában feltétlen indokolt lenne a pályaalakosság és a képesítés nélküliség együtt látása, oly módon, hogy a képesítés nélküliség ne végcél, hanem csak egy állomás, esetleg szükséges állomás legyen a főiskolára való feljutáshoz, a pedagógussá váláshoz.

Két elképzelés is kínálkozik, mely alkalmas a tartósan távollévők helyettesítésével járó gondok megoldására, valamint a pedagógus-jelöltek gyakorlati alkalmasságának kiszűrésére.

Egyik lehetőségnek az látszik, hogy a pályára készülő fiatal eredményes felvételi birtokában mint "előfelvételis" egy évig intenzív segítség mellett gyakorolna, kipróbálva önmagát.

Az egy év talán még arra is elég lenne, hogy a pedagógusjelölt megismerje az iskolai valóságot, a gondokkal, problémákkal és természetesen a sikerekkel együtt.

Nem a gyakorló iskola "üvegházi" légköre jelentené a mércét, ahol a pedagógiai problémák többségét a jól felkészült vezetőtanárok megoldják, biztosítva ezzel a valóságtól nagyon eltérő helyzetet, hanem a vidéki vagy peremkerületi iskola a maga társadalmi környezetével, heterogén tanuló-összetételével és ellátottsági gondjaival.

A másik lehetőség, hogy a fiatal felvételi vizsga nélkül, esetleg az előzmények ismeretében a középiskola ajánlásával dolgozni kezd. Munkáját a már említett könnyítésekkel tudom elképzelni, hogy a kölcsönös elégedettség esetén legyen idő a felvételi felkészülésekre.

Itt minden körülmények között az alkalmazó iskola javaslatának sokkal nagyobb jelentőséget tulajdonítanak, mivel a pályára való alkalmasságot az egy éves tevékenység alatt előbb módon lehet bizonyítani, mint a rövidebb-hosszabb ideig tartó felvételik során.

Az állítást bizonyítja az a főiskolai felvételi gyakorlat, mikor gyakran középfokú tanítói oklevél birtokában, felvételi vizsga nélkül, ugynevezett kiegészítő szakra vették fel a pedagógusokat. Az érintettek elmondásából tudom, hogy az így kialakított csoportok teljesítménye nem maradt el a felvételi vizsgával megszűrt csoport eredményeitől.

Természetesen a szakmai alkalmasság megméréstését indokoltnak érzem, de a javasló iskola véleményét, mely a nevelői rátermettségre, a gyermekekhez, kollégákhoz, szülőkhöz fűződő viszonyra vonatkozik jobban akceptálnám.

Ezért tartom az első elképzelést kicsit praktikusabbnak, mivel ott a szakmai - de csak az! - alkalmasság már eldőlt, de még mindig meghagynám a lehetőségét, hogy az egy év tapasztalatai az iskolában tanúsított hozzáállás erősítse meg a felvételi bizottság véleményét.

Tehát a jelenleg érvényben lévő -vitt és gyűjtött ponszámokra épülő - felvételi a tantárgyi ismeretek elégséges voltát méri. Jobb megoldás hiányában a pedagógus pályára való alkalmasság eldöntésének egyik jól működő formáját látom a képesítés nélküliségben.

Természetesen az önkontroll is, hogy a fiatal ilyennek képzelte-e a pályát, de kontroll is, hogy az a nevelői közösség látja-e, sejti-e benne azokat a tulajdonságokat, személyiség jegyeket, melyek kellenek a pedagógussá váláshoz.

A felsőoktatási intézményektől kapott tájékoztatás alapján a képesítés nélkül töltött év rendkívül előnyös azok számára, kik nappali tagozaton folytatják tanulmányaikat. Az elméleti ismereteket jobban kapcsolják a gyakorlathoz.

Az elmélet számukra nem csupán tananyag-halmaz, hanem kulcs a további gyakorlati problémák megoldásához.

Tanítási gyakorlataik során az órák életszerűbbek, szorongástól mentesek, eredményesek.

4. Kipróbált segitési forma általános elterjesztése

Természetesen a képesítés nélkülinél, mint munkavállalónál biztosítani kell a már említett könnyítéseket, de még ezekkel együtt sem lehet teljes értékű nevelőként számítani rá.

Felkészültségbeli hiányosságok a nevelőmunka végzésére jogosító oklevél vagy diploma nélkül - mint azt a kísérleti téziseknél leírtam - nem tekinthető felelős jogi személynek.

Ha pedig komolyan vesszük, hogy emberi sorsokért felelnek, nem tehetjük meg az iskolás korosztállyal, hogy néhányukat hozzáértő emberekre bizzuk, másokat avatatlan kézbe adjuk.

De nem tehetjük meg a pályára készülő fiatallal sem, hogy erejét, felkészültségét meghaladó feladat elé állítjuk.

Tehát, hogy vannak és még sokáig lesznek képesítés nélküliek, ezt tényként el kell fogadni. Ha pedig lesznek, akkor a gyermekekért érzett felelősség, az iskola presztízse és a képesítés nélküli nevelő személyes érdeke arra szólít bennünket, hogy a leírt kísérleti formát tegyük általánossá.

A képesítés nélküli nevelők fogadásának, beilleszkedésük segítésének és nevelővé formálásuknak nincs alternatívája!

Szabad lenne-e segítség nélkül vagy a hagyományos segitési módokkal próbálkozni, s vele együtt vállalni gyermekeink hátrányos helyzetének konzerválását?

Szabad-e másként, mint a képesített nevelő felelősségére, hivatásszeretetére építve a kezdő nevelőt lépésről-lépésre haladva beavatni a pedagógus munka rejtelmeibe?

Ha igaznak tudjuk a bölcsességet, hogy "Ki minek nem mestere, kontára, elrontója az annak" akkor nem várhatjuk, hogy minden előzmény nélkül valakinek a nyakába zúditva egy tanuló-csoport, vagy néhány tantárgy minden pedagógiai problémáját, mestere legyen annak.

Annak az iskolának, ahol képesítés nélküli nevelő működik, vagy a jövőben működni fog, igazán pedagógiai műhellyé kell válnia!

A fokozatosság elvét figyelembe véve minden nap új dologgal kell megismertetni a pálya elején botladozó fiatalt, hogy naponta újabb apró mozzanatnak legyünk mestere, egészen a teljessé válásig, mert az ifjúságunk nevelésének, a magyar oktatásügynek kevés kontárra és sok jó mesterre van szüksége!

Jegyzetek és irodalom I.

1. Mészáros István: Az iskolaügy története Magyarországon /996-1777./Akadémia Kiadó,Bp.1981.29.o.
Továbbiakban Mészáros i.m.
2. Mészáros i.m. 78.o.
3. Mészáros i.m. 214.o.
4. "Akik iskolarektorokká kívánnak tétetni, azok vagy huszadévek, vagy annál éltesebbek legyenek.
A gyermekeket és azokat a tudatlanokat,kik nemhogy a logikának és a retorikának, de még a grammatikának első elemeit sem tudják jól, az iskolák tanítására,igazgatására alkalmatlanoknak ítéljük".
Bővebben Mészáros i.m. 383.o.
5. Volt, ahol súlyos szavakkal illették egy-egy vizitáció során a tanítót."A prédikáció készítésében szorgalmas volt"-mondják a szücski tanítóról- az imádkozásban viszont hanyag, akár csak a gyermekek tanításában".
Erkölcsei magatartását illetően káromkodásokkal és átkozódásokkal botránkoztatta meg a lakósokat, amikor azok nem akarták neki a járandóságát megadni. Részeges, emiatt sokféle kihágást követ el. Egyszóval szabados életű, züllött, korhely. Mindezek miatt igen szigorúan megintetett, s megigérte javulását".
Mészáros i.m. 424.o. és 528.o.
6. Természetesen még nem beszélhetünk a mai léptékkal mért pedagógushiányról.Bár a filiákon alig volt iskola, a partikuláris iskolákból sok helyütt hiányzott a tanító, míg másutt az iskolarektorok sokféle teendőt láttak el, de a széles néprétegek ekkor még nem is igényelték az oktatás teljes kiterjesztését.

7. Szűkebb pátriám, Inárcs is bizonyosság erre, ahol 1450. előtt Johannes literátus de Sirimió/Szerémi János diák/ működött scolasticus, azaz világi tanítóként az apró kuriális faluban.
/Bártfai Szabó László: Pest megye történetének okleveles emlékei 1002-1559-ig Bp.1938./765.sz. regeszta a mű 198.oldalán/
8. Bár a kormányzat 1802-ben lehetővé tette a piaristák, bencések, ferencesek, ciszterciták és premontriek számára a tanítást, de sem az 1791-ben autonómiát szerzett protestánsok, sem a katolikusok iskolái nem feleltek meg a várakozásnak.
9. 1847-re további kilenc, majd 1910-re huszonkét katolikus képzőt szerveztek, ezzel nagy lépést téve a falusi népoktatás szélesítése érdekében.
10. A reformkori felvetések, majd a VKM elé kerülő beadványok, jelzések és változást sürgető javaslatok hatására megfogalmazódott a történelmi szempontból jelentős Eötvösi mű legfontosabb része a törvényjavaslat.
Ebben fontos helyre kerültek olyan gondolatok, melyekről eddig csak alig-alig hallhattunk valamit: pl. a tankötelezettség, az ingyenes oktatás, az állami felügyelet problémája stb.
11. Felkai László: Eötvös József közoktatásügyi tevékenysége /Akadémia kiadó, Bp.1979. 86.o./
12. Itt kell megjegyezni, hogy részarányuk a tanítószám-összlétszámát figyelembe véve, a mai, vagyis a 100 évvel későbbi helyzet tükrében nem is olyan ijesztő. Szomorúbb képpel találkozoznánk, ha a 10% kiegészülne a nagy létszámú iskolákból és a kis településekről hiányzó tanítók számával.
/Mivel a 10% a ténylegesen működők arányában jelzi az oklevél nélkülieket./

13. Kelemen Elemér: A néptanítók helyzete közoktatásunk polgári átalakulásának időszakában.

Pedagógiai Szemle XXX.évf. 1.sz.48.o.

14. "Ők meg sem gondolják, hogy a magyar tartományokban összesen 127 város, 861 mezőváros, 16 706 falu vagyon, holott az összes nyilvános és magán tanodák száma nem rúg többre 14694-nél, t.i. 12 473 nyilvános népiskolánk, 81 magán elemi tanodánk és 2 140 vasárnapi iskolánk vagyon mindössze.

Ők meg sem is gondolják tehát, hogy esszerént legalább is 5-6000-re kell mennie azon falvaink számának, melyek iskolával egyáltalán nem birnak, miután igen sok községben több iskola vagyon egynél, vasárnapi iskola pedig csakis oly helyeken találtatik, hol már népiskola is működik.

Midőn legtöbb népiskolánkat nem is vezetik oly műveltségű férfiak, kik növendékeikben a tudvágyat belecsepegtetni képesek volnának? Midőn legtöbb néptanítónk időt sem vehet arra, hogy tanítói állomásából - melyre ki tudja, minő körülmények által sodratott - élethivatást, missziót csináljon magának, előadás közben is ki lévén téve az affölötti nyugtalankodásnak, hogy ugyan holnap lesz-e mit ennie?

Ám állítsa mindezek dacára az, ki 50-60 forintnyi évi fizetést egy korszerűleg művelt néptanító számára elégségesnek tart, vagy ki sükségtelennek véli, hogy népiskoláink élére a most alkalmazott néptanítók túlnyomó nagy tömegénél képzetebb szakférfiak állittassanak!"

/Dokumentumok a magyar nevelés történetéből /1848-1919/

Szerkeszti: Köte-Ravasz János; Tankönyv kiadó Bp.1979.74.o./

15. E korszak vallhatja magáénak Kármán Mórt, Fináczai Ernőt, a herbertizmus nagy nevű követőit és továbbművelőit, illetve Imre Sándort, majd Nagy Lászlót a gyermek-tanulmányozás megteremtőit.

16. Ravasz-Felkai-Bellér Simon: A magyar nevelés története
/Tankönyv kiadó Bp. 1961. 156.o./

17. Sárközi István: Az ellenforradalmi rendszer népiskolai politikája Magyarországon /Akadémia kiadó Bp. 1980. 30.o.
A továbbiakban Sárközi i.m./

18. Jellemző, hogy 1920-21-es tanév első felében 60-200 tanuló jutott egy-egy tanítóra.

1920-24 között: 1624 iskolában 60-80 tanuló jutott egy tanítóra

646	"	80-100	"	"	"	"
24	"	150-200	"	"	"	"

Sárközi i.m. 31.o.

19. A gazdasági okokból adódó -ügymond szükségzerű - létszámapasztásnál a Klebelsberg Kunó miniszter úgy nyilatkozik, hogy a "kiválogatás szempontjainál a legszigorubb mértékkel fogja mérni a kommunizmus alatt fegyelmileg elítélteket".
Sárközi i.m. 31.o.

20. Az 1820-21-es statisztikából megtudhatjuk, hogy 6 158 elemi iskolában 960 851 beírt tanuló szerepelt, de a tankötelesek száma 22%-kal azaz 252 000 tanulóval több. Ezt a tanulólétszámot 17 623 tanítóra bízták. Ez a statisztika tartalmazza azt az adatot is, hogy 3 644 községből 205-ben nincs egyetlen tanterem sem. A 6 éves koron felüli teljes analfabéták száma 1 090 715, ez az adott korosztály 15%-át jelenti.
Sárközi i.m. 33.o.

21. Ez a szándék akkor is nagyra értékelhető, ha a megvalósítás reális lehetőségei hiányoztak. Évek múltán is számolni kellett a terem- és tanító hiány tényével amit a belépő és emelkedő 5.6. osztályok csoportjainak száma csak fokozott.

22. Klebelsberg felismerve a gazdasági konszolidáció lehetőségeit, és a kulturális elmaradás veszélyét, hatalmas energiával és megrázó érvekkel bizonyítja a továbblépés szükségességét: "A műveletlenség zsupfedeles háza számára Európa belvárosában túlságosan drága lenne az a házhely, s hamarosan lerombolnák az ott éktelenkedő házat. Vagy megtartjuk nemzeti örökségünket, vagy törölnek bennünket az önálló nemzetek sorából".

Sárközi i.m. 71.o.

23. A műveltség emelése és nemzet nevelés koncepciójának megvalósításába beillett és azt feltételezte az intézményhálózat javítása. Klebelsberg nevéhez fűződik egy olyan tanterem és tanítólakás építési akció, mely néhány év alatt fél évszázad lemaradását igyekezett pótolni.

24. Dancs Istvánné szerk.: Dokumentumok a magyar közoktatás reformjáról /Kossuth kiadó, Bp. 1979. 12.o./
A továbbiakban Dancs i.m.

25. A képviselőházi beszédből nem derül ki, hogy mit lehet és mit kell tenni az osztatlan, az egy vagy két tanerős iskolák számszerű csökkentéséért, mely mint látjuk 1925 óta alig változott,

mikor	1 tanerős	az iskolák	49,5%-a
	2	"	24,3%-a
	3	"	7,9%-a
	4	"	5,3%-a
	5 vagy több	"	13,0%-a

A kép akkor lesz teljes, ha összehasonlításként figyelembe vesszük azt a tényt, hogy egy 1911-ben készült kormányjelentés szerint, akkor a 16 455 elemi iskolának 63%-a számszerint 10 357 működött osztatlan iskolaként.

26. A népiskola 8 osztályának kiépüléséről sajnos nem állt rendelkezésre megfelelő statisztika. Az inárcsi iskola történetének feldolgozásánál megállapítottuk, hogy a:

Kakucs község Inárcs pusztáján lévő állami iskolában 1942-től épült ki a 8 osztály, a hozzátartozó Csikos pusztán viszont nem szervezték meg. Inárcson és Kakucson 300-400 közötti létszámú osztott /csak 7-8. összevont/ csoportok, Csikoson 40-50 fős egy-tanítós osztatlan csoportok működtek.

A környező településeken hasonló volt a helyzet. Ebből arra következtetek, hogy a 7-8 osztály megszervezését főleg nagyobb, osztott csoportokkal működő iskolákban végezték el, míg a nagyszámú 1-2 tanítós intézményekben feltehetőleg továbbra is 6 osztály működött.

27. "A kötelező honvédelmi munkasegítség alapján közigazgatási munkálatokkal bizza meg Szeged és külterületei iskoláinál működő tanítókat. A tanítást emiatt napi 2-3 órára kell korlátozni", vagy "....a már 30 évi szolgálatot teljesített tanítók sem élveznek 8 napnál több szabadságot".

Másutt ez olvasható: "A nyáron katonai szolgálatra behívott tanítók közül sokat nem szereltek le, s így a tanításban fennakadás állt be".

Sárközi i.m. 260.o.

28. Ez feltétele és kiindulópontja a kulturális lemaradás felszámolásának, a nemzeti felemelkedésnek, a művelődéshez való demokratikus jogok érvényesítésének. Mint ismeretes nem pusztán a háborús károk és hiányzó feltételek miatt töredékesen megvalósított 1940.évi XX.tc. népiskolájának általános bevezetéséről /vagyis a 6 osztályos elemi 2 évfolyammal való kiegészítéséről/ volt szó, hanem a 10-14 évesek oktatásának egységesítéséről, általánossá tételéről.

29. A megcsontosodott szokások, a felekezeti iskolák léte. a személyi és tárgyi feltételek hiánya nehezítette a rendelet maradéktalan végrehajtását.

Ehhez járultak a háború okozta károk, a megrongálódott épületek, a kiüritett osztálytermek, az induláshoz szükséges minimális, vagy teljesen hiányzó anyagiak stb.

30. Jellemző a tanerő helyzetre, hogy

998 iskolában 60-80 fő

238 " 81-100 "

85 " 101 fő feletti tanulólétszám jut egy csoportra.

31. Ez érződik abból az interpellációból, melyet 1947. november 12-én nyújtottak be a Nemzetgyűlés elé a "kecskeméti pusztai iskolák tárgyában". A felszólaló szenvedélyes hangon veti fel a kialakult helyzetet -köztük azt, hogy volt olyan "vándortanító" ki naponta három helyen tanított. Ahhoz, hogy 60 gyereknél több ne jusson egy tanítóra, csak ebben a körzetben közel 60 tanítóra lett volna szükség.

Dancs i.m. 720.o.

32. Az elosztásnál tapasztalható rendellenességet Ortutay Gyula szociális és családvédelmi okokkal magyarázza.

A valós helyzet az, hogy mint láttuk, noha hivatalosan nem ismerték el, létezett egy latens tanítóhiány, mely hiány a felszabadulást követően tovább fokozódott.

Dancs i.m. 721.o.

33. Dancs i.m. 772.o.

34. Ágoston György megyei titkár a hajdu megyei naggyűlésről a következőket jelenti: "Az 1948. május 19-i gyűlésünkön részt vett 800 nevelő a következő határozati javaslatot egyhangúan elfogadta: az MPSZSZ debreceni csoportka kitörő lelkesedéssel ünnepli az iskolák államosításának gondolatát. Debrecen nevelői meg vannak győződve arról, hogy az államosítás a magyar nép érdekeit szolgálja egyúttal a feudális kötöttségektől elnyomott sok ezer magyar nevelő felszabadulását is jelenti.

A debreceni nevelők ígérik, hogy a maguk területén felveszik a harcot azok ellen akik az államosítással kapcsolatban a népi demokrácia ellen akarják uszítani....." Valóság 1982/8. 46.o.
/Lukács: Iskolapolitikánk a felszabadulást követő években/
35. Dancs i.m. 45.o.

36. Dancs i.m. 479.o.

37. Dancs i.m. 684.o.

38. Ugyanebben a számban "A magyar köznevelés korszerű újjászervezésének fő kérdései" c. cikkben ezt olvashatjuk:..."végül köznevelésünk hiányainak és hibáinak egyik legfőbb forrása az, hogy az utóbbi évtizedek reformkísérleteit nem követte a nevelőképzés megfelelő kiépítése".

A "Magasműveltség" című cikkben ez áll: "Legsürgetőbb feladatainkhoz tartozik a tanárképzés mélyreható reformja".

Köznevelés 1945. 1.sz.

39. Köznevelés 1945. 7.sz.

40. Horváth Márton: Népi demokrácia közoktatási rendszere 73.o.

41. Dancs i.m. 47.o.

42. Dancs i.m. 42.o.

43. Itt azokra az összefüggésekre gondolok, melyeket az előbbiekben igyekeztem megvilágítani. Nevezetesen arra, hogy a maga korában haladó 1868.évi törvény által megteremtett népoktatási rendszer ebben a korban már a gyökeres korszerűsítésre irányuló törekvések ellenére eredeti formájában is hiányosan valósult meg. A nagylétszámú osztályok, összevont csoportok és a felekezeti stb. széttagoltság felszámolása már 6 osztályos szerkezetben is lerántotta volna a leplet a túlképzéstől való félelem hamis illúziójáról.

S ekkor még nem is beszéltünk a hatékonysági tényezőkről; arról, hogy a Hóman által közölt számok szerint a népiskolai tanulóknak csak 15-16-od része jutott el a felsőtagozatba.

44. Horváth Márton i.m. 134.o.

45. Az események azt bizonyítják, hogy ezt a célt nem sikerült teljesen megvalósítani, az alacsony bérek később a pályát inkurrenssé tették, ami egyfajta kontraszelekcióhoz vezetett. Kontraszelekcióhoz, melynek kiváltó okai bonyolultak, de léteznek. És vitatkozom, és egy járás vizsgálati tapasztalataival igazolom, hogy a kontraszelekció tény, szemben Hegedűs T.Andrással /Valóság 1983.11.sz. 84.o./, ki erről a kérdésről sokkal megértőbben ír, szinte nem létezőnek tartja.

46. Dancs i.m. 100.o.

Mellékletek, jegyzetek II.

1. A mellékletben szereplő táblázatok, a szövegben közölt adatok forrása:

-Oktatás, Művelődés 1950-1980 /KSH 1982./

- Művelődésügyi Minisztérium Statisztikai Tájékoztató

-Alsófok 1982.

-Középfok 1982

-Felsőfok 1982

/Tudományos Szervezési és Informatikai Intézet, Bp. 1983./

-Korcsog András Műv. Min. Államtitkár és

-Platty Iván Tanácsi Osztályvezető szóbeli tájékoztatása.

2. Az intézmények és a szakrendszerű oktatást nyújtó intézmények száma a következők szerint alakult:

Év	ált. isk. száma:	szakrendszerű oktatást nyújtó isk. száma:	%-a :	Év	ált. isk. száma	szakrendszerű oktatást nyújtó iskolák száma:	%-a
1950	6185	-	-	1974	4736	2775	85,7
1955	6220	2150	40,4	1975	4468	2740	88,8
1960	6307	2315	43,8	1976	4214	2709	90,7
1965	6036	2720	63,8	1977	4022	2708	92,4
1970	5480	2788	75,1	1978	3856	2718	93,8
1971	5351	2804	77,6	1979	3726	2695	95,5
1972	5197	2788	79,2	1980	3633	2719	95,9
1973	4978	2788	82,8				

3. -Kravjánszki Róbert: Néhány statisztikai információ az általános iskolákról. Oktatáskutató Intézet 1983.

- Az általános iskolai körzetesítés és az alapfokú oktatás helyzete Veszprém megyében. Területi Statisztika 1981/2. 206-209.o.

- Bárdi László: Iskolakörzetesítés Baranyában. Pedagógiai Szemle
1983/1. 22-23.o.

4. Gyálon pl. 1974-ben 3 iskola összevonásával 1975 gyermek került közös vezetés alá, s mindenütt megmaradt a kettős váltás. 1978-ban már közel 2300 gyermekük volt, s a termek száma nem változott. A leomlott körzethatárok évről-évre csoportösszevonásokat tettek lehetővé /a 41-es felsőhatárig/, mivel a tervezett új iskola megépülése váratott magára. A vezetés szinte megoldhatatlan feladatok előtt állt, s a vezetési struktúra többszöri korrigálása mellett is gyakran fordultak elő anarchikus állapotok. /Pest megyei Tanács VB.Dabasi Járási Műv.Oszt. tájékoztatása 1983. október/
5. Kozma Tamás: Ágazati érdek és helyi társadalom.
/Sokszorosított - Társadalom Tud. Intézet 12.o./
6. Az alsó foku oktatási intézmények tanulóinak létszáma a következőképpen alakult:

év	ált.isk.	gyp. és kisegítő iskola	év	ált. isk.	gyp. és kisegítő iskola
	tanulók száma			tanulók száma	
1950	1259957	8078	1970	1137268	28857
1955	1249208	10818	1975	1109416	34640
1960	1491575	17278	1980	1177830	37285
1965	1474951	23429			

7. A tanulócsoporthoz számának alakulása:

év	ált. isk.	kiseg.isk.	Össz.	év	ált.isk.	kiseg.isk.	össz.
1950	31459	-	31459	1970	41527	2023	43550
1955	38404	753	39157	1975	41186	2695	43821
1960	42763	1120	43883	1980	43626	2952	46578
1965	43949	1590	45539				

8. A bontáshatárokat a 128/1971/MK 9.sz. és a 103/1980/MK.5./OM.sz. rendeletek szabályozták.

9. A gyógypedagógiai intézmények és kisegítő osztállyal működő általános iskolák száma:

év	gyógyped.	kisegítő	év	gyógyped.	kisegítő
1950	59	86	1970	123	304
1955	77	68	1975	150	396
1960	88	119	1970	167	407
1965	109	183			

10. A kisegítő iskolák utóbbi években tapasztalható stagnálása összefügg azzal, hogy az állománylétszám miatt 2-3, s nemegyszer 5-6 évfolyamos összevont-csoportok helyett célszerű körzetesítéssel egy-egy intézménybe koncentrálnak a tanulókat, ahol mód nyílik a csoportok bontására. Szakmai vélemények szerint ez a variáció - az utazási stb.feltételek megléte esetén - lényegesen növeli a nevelés hatékonyságát.

11. A napközi otthoni és tanulószobai ellátás adatai:

év	Napközi otthon tanulók száma	Tanulószoba száma	év	Napközi otthon tanulók száma	Tanulószoba száma
1955	52296	-	1970	210125	19389
1960	112885	12288	1975	320821	26525
1965	180150	18440	1980	444328	34006

12. Az általános iskolai osztálytermek száma a következők szerint alakult:

év	Tanterem	Év	Tanterem
1950	24723	1970	31250
1955	26905	1975	32505
1960	30155	1980	37100
1965	31711		

13. Tanteremek számának alakulása:

év	ált. isk.	kiseg.isk.	év	ált.isk.	kiseg.isk.
1950	35248	653	1974	65687	3612
1955	50259	939	1975	66861	4024
1960	57290	1382	1976	68425	4357
1965	62167	2003	1977	70007	4653
1970	63125	2647	1978	71925	4825
1971	63432	2807	1979	73469	4984
1972	64004	3033	1980	75422	5111
1973	64605	3340			

14. Mezei Gyula: Üresek a katedrák /Népszabadság, 1983.dec.8./
15. Intézkedések a pedagógusok élet-és munkakörülményeinek javítására:
 Letelepédést segítő intézkedések: 6/1977/VII.27./OM-MüM. sz.r. MK.1977/15.
 Bérrendezések 6/1977/VII.27./OM-MüM. 30/1980.
16. Mezei Gyula: Üresek a katedrák /Népszabadság 1983.dec.8./
17. A középiskolát végzettek továbbtanulási igénye és tényleges továbbtanulása./tanárképző és gyp.együtt/

Intézmény	1970-ben			1975-ben		
	jelentk.	felvett	%	jelentk.	felvett	%
Bölcs.Tud.Kar	1457	386	26,5	2086	271	13,0
Term.Tud.Kar	1246	670	53,8	1610	803	49,9
Tanárképző	2996	1109	37,0	5936	1671	28,2
Testnev.Főisk.	301	56	18,6	401	80	20,0
Tanítóképző	1924	697	36,2	2187	1091	49,9
összesen:	7924	2918	36,8	12220	3916	32,0

	1979-ben			1980-ban		
	jelentk.	felvett	%	jelentk.	felvett	%
Bölcs.Tud.Kar	1976	443	22,4	1778	393	22,1
Term.Tud.Kar	1446	716	49,5	1255	679	54,1
Tanárképző	5645	2118	37,5	5014	2217	44,2
Testnev.Főisk.	378	117	31,0	329	88	26,7
Tanítóképző	3341	1879	56,2	3199	1899	59,4
összesen:	12786	3273	25,6	11575	5276	45,6

18. A szakmunkásképző intézeti vezetők és elméleti tanárok adatai 1971-1980 között./Összes számuk megelőzően 1950-től így alakult öt évenként: 990, 1064, 1582, 2446, 4234/:

év	összes:	ebből ped.képe-		év	összes:	ebből ped.képesi-	
		száma:	%-a			száma:	%-a
1972	4740	3750	79,1	1977	5701	4790	84,0
1973	4771	3893	81,6	1978	5861	5202	88,8
1974	5059	4160	82,2	1979	5924	5115	86,3
1975	5236	4361	83,3	1980	6000	5238	87,3
1976	5509	4531	82,2				

19. Nevelőellátottság a középiskolákban:

év	össz.nevelő	e b b ő l		képesített nevelők %-a	kép. nélkül.
		közép.isk.	egyéb		
		k é p e s i t é s ű			
1960	8778	7430	503	90,4	845
1965	12049	9204	1281	87,0	1564
1970	13442	10424	1212	86,6	1806
1971	13594	10534	1242	86,6	1818
1972	13687	10556	1332	86,9	1789
1973	13689	10586	1342	87,1	1761
1974	13749	10605	1353	87,0	1791
1975	14078	10704	1532	86,9	1842
1976	14454	10999	1665	87,6	1790
1977	14731	10900	1292	89,6	1539
1978	14954	10334	2990	89,1	1630
1979	15168	10460	3121	89,5	1587
1980	15460	10643	3277	90,0	1540

Itt jegyzem meg, hogy a tudományegyetemek nappali tagozatának képzési arányai egészségesebbek /különösen a természettudományi karon/:

év	Bölcsészettud. Kar		Természettud. Kar	
	összes:	nappali:	összes:	nappali:
1950	3629	2668	2507	2507
1955	4549	2274	2604	2369
1960	3905	2137	2964	2544
1965	7164	3715	5779	4491
1970	4250	2629	4569	3834
1975	5411	3540	5436	4574
1980	5836	3297	5102	3844

20. A tantárgyak szakszerű ellátása a legrosszabbul ellátott megyékben:

tárgy	átlag %	m e g y e i a d a t o k
ének-zene	73,8	Komárom 58,7, Békés 60,6, Szabolcs 62,5
rajz	79,1	Somogy 63,1, Tolna 68,3, Zala 70,9
testnevelés	81,1	Szabolcs 72,9, Pest 73,4, BAZ, Somogy 73,9
gyak.fog.	81,2	Komárom 69,5, Veszprém 71,0, Bács-Kk. 71,3
nemzetis.ny.	82,6	Hajdu-B. 59,4, Bács-Kk. 69,0, Tolna 69,2
kémia	83,9	Vas 66,4, Komárom 66,8, Veszprém 72,8
történelem	91,3	Pest 83,5, Vas 86,2, Veszprém 86,3
fizika	91,6	Bács 84,5, Somogy 86,3, Pest 87,2
földrajz	92,5	Veszprém 86,0, Pest 98,0, Győr-S. 89,5
magyar ny.	92,8	Bács-Kk. Pest 87,0, Komárom 87,9
élővilág	94,0	Bács-Kk. Veszprém 89,0, Heves 90,5
orosz ny.	96,2	Somogy 90,6, Pest 92,1, Békés 92,3
matematika	97,0	Pest 93,8, Bács-Kk. 94,3, Veszprém 95,3
egyéb id.ny.	99,4	Bács-Kk. 92,9, Vas 95,2
Összesen :		89,0

21. Nem általánosítható, de némi jelzésül szolgál egy iskola
/Inárcs Általános Iskola/ törzskönyvi adata 1971-1980-ig.

A vizsgált időben 22 képesítés nélkülit alkalmaztak, ahol
a beválási arány a következőképpen alakult:

-Elköltözött	1 fő
-Nappali tagozatra jelentkezett:	3 fő
-Kiesett:	8 fő
-Levelező tagozaton végzett:	<u>10 fő</u>
	22 fő

A kiesett 8 fő rövidebb, hosszabb idő után belátása szerint,
vagy a sikertelen felvételi alapján mondott búcsút az iskolá-
nak.

22. Népszabadság 1983. december 8.

Mezei: Üres katedrák Budapesten

23. Valóság 1983. 11.sz. 86.o.

Hegedűs T. András: Neveljük a nevelőket?

24. Kritika 1983. 10.sz. 6.o.

/Gazsó Ferenc nyilatkozata/

Kerekasztal-beszélgetés a pedagógusképzés helyzetéről

25. "A képesítés nélküliek segítésének kísérleti tapasztalatai"-t
részletesen leírtam az idézett című szakdolgozatban.

/1980. Pedagógiai Tanszék/

26. Kérdőív /173. o.-tól/

27.

	össz. nevelő	nappa- lin végz.	leve- lezőn végz.	kép. nél- küli	ebből tanul	össz.- ból nő	össz.- ból ffi
összes nev.	370	179	139	52	33	294	76
ebből tanító	136	70	66	29	17	146	19
ebből tanár	182	109	73	23	16	148	57
férfi	76	44	25	7	3	-	76
nő	294	135	114	45	30	294	-
átlag hány éve dolg.							
pedagógusként:	13,1	16,3	13,4	2,7	-	12,1	17,9
nem ped.kép- zettsége is van:	140	78	55	7	6	96	44
kitüntetése van:	132	68	59	5	4	95	37
átlag életkor:	34,7	38,2	34,6	23,0	24,2	32,9	41,8
össz.ből há- zas:	270	137	107	26	20	209	61
a ped.pálya előtt más fog- lalkozása is volt:	103	31	56	16	10	71	32
gyermekei vannak:	244	130	101	13	10	187	57
saját la- kásban lakik:	177	95	72	10	5	128	49
építkeznek:	56	21	16	19	13	46	10
mellék fog- lalkozása van:	24	12	12	-	-	10	14
isk.kivüli társadalmi mun- kát végez:	100	54	44	2	2	60	40
társadalmi szervezet tag- ja:	314	161	111	42	26	261	53

/ A pályára kerülés, élet és munkakörülmények, szakmai szocializáció/

1./ A közpiskola elvégzése után milyen továbbtanulási tervei, elképzelései voltak?

.....

.....

2./ Mely felsőoktatási intézményekben tett felvételi vizsgát ?

1 . . . . .

2 . . . . .

3. / . . . . .

3./ Ha volt sikertelen felvételi vizsgája, miben jelölné meg a sikertelenség okát ?

.....

.....

4./ Hol nyert végül felvételt ?

.....

5./ Mely intézményben és milyen tagozaton szerzett oklevelet /okleveleket/?

1. / . . . . .

2./

3, / . . . . . , ...

6./ Jelenleg milyen képzettséggel /képzettségekkel/ rendelkezik?

[illegible]

.....

7./ Melyek voltak a döntő tényezők abban, hogy pedagógus pályára került ?/ aláhúzással jelölje a választ, több is jelölhető/

- szeretett volna diplomát szerezni

- szülei biztatására

- egyéb elképzelése nem sikerült

- érdeklődés, kíváncsi

- ismerősök tanácsára

- volt nevelő példája alapján

- vonzották a pálya előnyei

- egyéb ok : éspedig. . . . .

8./ A pedagógusi pályája kezdetén volt-e pedagógusi képzettsége?

igen

nem

9./ Még milyen továbbtanulási vagy önképzési tervei vannak ?

.....

• • • • •

10./ Mi a célja a tervezett továbbtanulásnak, önképzésnek?

. . . . .
. . . . .

11./ Hány éve dolgozik pedagógusként?

. . . . . éve

12./ A pedagógus pálya köztudottan nem könnyű, Ön mégis vállalta. Megbánta-e a választást?

- igen

- nem

13./ Ha nem miben jelölné meg a fontosabb okokat?/Több is je-
lölhető!/
- anyagi okok, megtalálta számítását
- elegendő szakmai segítséget kapott
- így mégis értelmiségi pályára kerülhetett
- munkáját sikeresnek érzi, szakmailag elismerik
- megkedvelte az iskola világát, a gyerekekkel való
foglalkozást
- ragaszkodik a községhez, lakóihoz
- egyéb: . . . . .

14./ Ha nem bánta is meg, de mit nehezményez?

. . . . .
. . . . .

15./ Ha megbánta, annak melyek az okai:/több is jelölhető/
- nem kapott megfelelő szakmai segítséget
- anyagilag nem találta meg a számítását
- sikertelennek érzi magát
- nincs társadalmi megbecsülése a pedagógusoknak
- rossz az kollégális kapcsolatok
- másfajta irányítást képzelt el
- túl van terhelve nem szakmai munkával
- a község ahol dolgozik egy lehetetlen hely
- egyéb. . . . .

16./ Mennyi idő kellett ahhoz, hogy úgy érezze: már rendel-
kezik megfelelő szakmai önállósággal?

. . . . .
. . . . .

17./ Mennyi idő kellett ahhoz mikor érezni kezdte, hogy kollé-
gái közül többen elismerik szakmai felkészültségét ?

. . . . .

18./ Mennyi idő telt el mikor érezte, hogy felettesei is elismerik felkészültségét ?

igazgatója . . . . .

szakfelügyelője . . . . .

általános felügyelője . . . . .

19./ Kérjük sorolja fel milyen nehézségekkel kellett megküzdnie kezdő korában?

. . . . .

. . . . .

20./ Hogyan és kiknek a segítségével győzte le a nehézségeket?

. . . . .

. . . . .

. . . . .

21./ Milyen problémái vannak jelenleg nevelői pályáján?

. . . . .

. . . . .

. . . . .

. . . . .

22./ Milyen vonatkozásban tartja jónak az iskola belső életét? /több is jelölhető/

- az oktatás színvonala j./pl. a középiskolák visszajelzései alapján/

- jó, kollégális környezet

- igényes életvitel, kulturális aktivitás

- jó ellátottság, korszerű felszereltség

- vezetők és beosztottak harmonikus viszonya

- eredményes mozgalmi munka

- igazságos elosztás a társadalmi munkában, a tanításon kívüli munkában

- igazságos bérezés

- egyéb: . . . . .

23./ Melyek azok a jelenségek, melyeket Ön nagyon nem kívánatosnak tart a testületben?/több is jelölhető/

- szakmai irigység

- megszólás

- kivételezés, protekciózás

- rossz bérpolitika

- kulturális igénytelenség

- egyenlőtlen teherviselés

- egyéb: . . . . .

24./ Önnek nyilván vannak személyes gondjai is. Jelölje meg a felsorolások közül azokat, melyek Önt érintik:

- lakásprobléma
- rossz egészségi állapot
- közeli hozzátartozójának betegsége
- anyagi gondok
- a munkahely és a lakóhely közti nagy távolság vagy rossz közlekedés
- baráti kapcsolatok hiánya
- párválasztási nehézségei
- kulturális igények kielégítésének nehézsége
- szűk az állampolgári, közéleti aktivitás lehetősége
- kellemetlen szomszédok
- beszerzési, ellátási problémák
- gyermekének megoldatlan óvodai/bölcsődei/stb. elhelyezése
- egyéb: . . . . .

25./ Hogyan került ebbe a községbe?/Több is jelölhető!/
- szülei, rokonai élnek itt

- pályázat, hirdetés útján
- lakást ígértek
- egyéb anyagi okok
- ismerősei/összeköttetései révén/ segítség révén
- egyéb terve nem sikerült
- lakóhelyéhez közel van
- családi okokból/pl.házasság/
- egyéb: . . . . .

26./ Jelenlegi beosztása, munkakörei:/több is jelölhető/
- osztályfőnök

- munkaközösségi vezető
- igazgató helyettes
- szakfelügyelő
- egyéb: . . . . .

27./ Kielégíti-e az Ön igényeit a jelenlegi munkaköre?

- igen, rövidebb távon
- igen, hosszabb távon
- igen, véglegesen
- nem elégíti ki

28./ Milyen társadalmi funkciói vannak az iskolában?

. . . . .
. . . . .

29./ Jelenlegi iskolája mint munkahely kielégíti-e az Ön igényeit?

- igen, rövidebb távon
- igen, hosszabb távon
- igen véglegesen
- nem elégíti ki

30./ A település ahol Ön dolgozik megfelel-e az Ön igényeinek?

- igen, rövidebb távon
- igen, hosszabb távon
- igen, véglegesen
- nem felel meg

31./ Hogyan ítéli meg saját helyzetét a tantestületben másoké-
hoz viszonyítva?

igen előnyös	igen hátrányos
előnyös	hátrányos
átlagos	nem foglalkoztatott a kérdés

32./ A testületnek kb. hány százalékát sorolná az Önnél nagyobb felkészültségű pedagógusok közé?

- pedagógiai vonatkozásban. . . . .
- szaktárgyi felkészültség tekintetében. . . . .
- széles körű műveltség tekintetében. . . . .
- kiemelkedő szervezői készségekkel rendelkezik. . . . .

33./ Társaságban, olvasmányai és tömegkommunikációs programok kiválasztásánál mely témákat részesíti előnyben? (több is jelölhető/

- a szaktárgyához közelállókat
- műszaki kérdéseket
- általános politikai kérdéseket
- mozgalmi problémákat
- általános pedagógiai kérdéseket
- szakdidaktikai kérdéseket
- oktatáspolitikai kérdéseket
- gazdaságpolitikai kérdéseket
- természettudományos kérdéseket

34./ Milyen egyéb kérdések foglalkoztatják?

.....
.....

35./ Az oktató-nevelő munkával közvetlenül össze nem függő iskolai elfoglaltságait:

- túl soknak
- soknak
- átlagosnak
- kevésnek
- jelentéktelennek tartja-e ?

36./ Ha túl soknak, vagy soknak itéli, milyen elfoglaltságokra gondol?

.....
.....

37./ A szakmai jellegű eszmecsereken túl van-e Önnek alkalma elmélyült, tartalmas beszélgetéseken, vitákban részt venni:

	helybéli	más településen élő
kollégáival		
más értelmiségiekkel		
egyéb ismerősökkel barátokkal		

Az igen válaszokat, kérjük jelölje meg egy-egy X-szel a megfelelő rublikában.

38./ Van-e Önnek valamilyen nem pedagógiai tanfolyamon, studióban szerzett - egyéb képzettsége?/Ha igen, kérjük aláhúzással jelölje!/
- helytörténeti
- politikai
- művészeti
- agrár jellegű
- más jellegű képzettség és pedig: .....

39./ Ha van ilyen képzettsége, tudja-e azt az iskolában hasznosítani? Hogyan ?
.....

40./ És iskolán kívül hogyan hasznosítja?
.....

41./ Adott lehetőségek mellett mi az amit változtatott volna vagy változtatna saját életében?
.....
.....

42./ Milyen állami, vagy mozgalmi elismerésben részesült?
.....

Az anyagot tudományos célra kívánjuk felhasználni, de az információk elemzéséhez néhány objektív személyi adatra lenne szükségünk.

- 1./Mikor született? . . . . .
2./ Neme és családi állapota:

	nem házas	házas	elvált	özvegy
nő				
férfi				

- 3./ Milyen foglalkozásai voltak idekerülése előtt?
. . . . .

- 4./ Házastársa foglalkozása: . . . . .
" iskolai végzettsége: . . . . .
" helyben dolgozik-e? - igen - nem

- 5./ Édesapja foglalkozása/nyugdíjasnál utolsó/. . . . .
" iskolai végzettsége: . . . . .

- Szülei lakóhelye: . . . . .
6./ Hány gyermeke van? . . . . . ebből eltartott. . . . .

- 7./ Lakáskörülményei?
- saját házában lakik, saját lakásában lakik
- családtagként lakik rokonainál
- albérletben lakik
- szolgálati vagy bérlakása van

- 8./ Ha nincs saját háza/lakása/ tervezi-e, hogy házat épít a
községben?
- igen, néhány év múlva
- igen, már meg van a telek
- már el is kezdtem építkezni
- nem, másképp oldom meg
- nem akarok itt maradni

- 9./ Másodállása, mellékfoglalkozása? . . . . .

- 10./ Végez-e iskolán kívüli rendszeres társadalmi munkát,
ha igen mit és hol?

. . . . .
. . . . .

- 11./ Milyen szervezetek tagja?

. . . . .
. . . . .

Köszönjük a vizsgálatunkhoz nyújtott segítségét .

.....15-65/1984.....bksz.

Tárgy: Krenkó József.....
doktori szigorlata.
Melléklet: 1 db disszertáció

Dr.Duró Lajos elvtársnak
tszv.egyetemi docens

H e l y b e n

Professzor Elvtárs!

Mellékelve . Krenkó József: Képesítés nélkül . . . . .

.....
című doktori értekezését tisztelettel felkérem, hogy azt megbirálni
sziveskedjék. Legyen szabad Professzor Elvtárs szives figyelmét fel-
hívnom tanácsülésünk ama határozatára, amely a birálat elkészítésének
és benyújtásának legkésőbbi határidejét a kézhezvételtől számított
harmadik hónap utolsó napjában állapította meg.

A mellékelt értekezést a birálat elkészítése után sziveskedjék átadni
tanszéke könyvtárosának leltárba vétel és a könyvtárban való elhelye-
zése céljából.

Szeged, 1984. ápr. 11. . . . .

A kiadmány hiteles:

.....
.....
főelőadó

József József

.....
dékán

Kapták: Dr. Ágoston György prof. . . .
Dr. Duró Lajos tszv. docens . társbiráló